מעריב
סופשבוע
י"ב באדר, תשמ"ז 13.3.1987

בהלת האיידס, מבט שלישי. לא סוף העולם

דורון רובין, אלוף חדש במטכ"ל ■ צחוק מהעבודה ומבית הדין ■ אורציון ברתנא, איש מכוכב אחר ■ פרופ' יובל נאמן, שטח פרטי ■ סנטנה, צליל מכוון, בקרוב אצלנו ■ ארכיפנקטורה, תערוכה עכשיו, יומולדת 100 ■

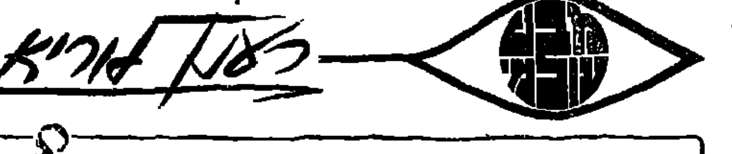

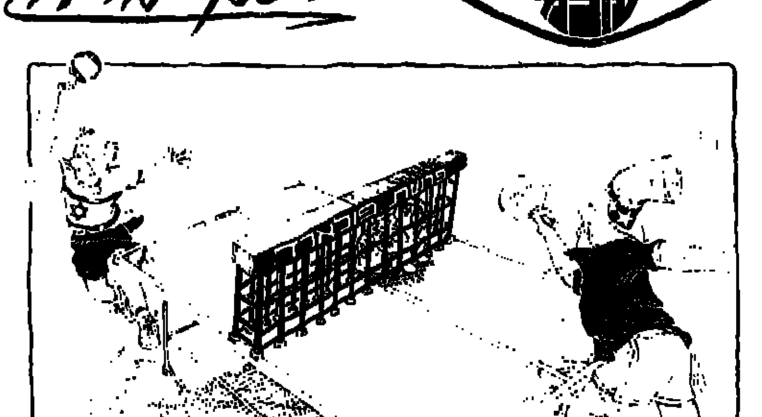
סיבה טובה ל... פנטזיה
פנטזיה של כרמל
יין תוסס עדין, ורוד או לבן.
מחכה לי פינוק בבית
סבון דיאודורנט
מדבר לגופם של מליוני אמריקאים
לאחר המאמץ על המגרש, מליוני אמריקאים יודעים כי לגוף גם מגיע פינוק מיוחד: מקלחת טובה עם סבון דיאודורנט.
גם בשבילך סבון דיאודורנט הוא פינוק אמיתי.
ריח נפלא ורעננות מתמשכת לשעות שגופך בפעולה.
פינוק סבון דיאודורנט, גופך מחכה לפינוקים כאלה.
פי פי פינק
פינק
Witeco
ויטקו
סבון
דיאודורנט

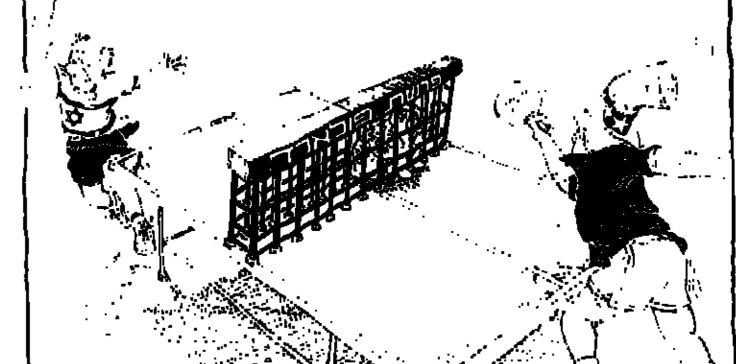
סופשבוע

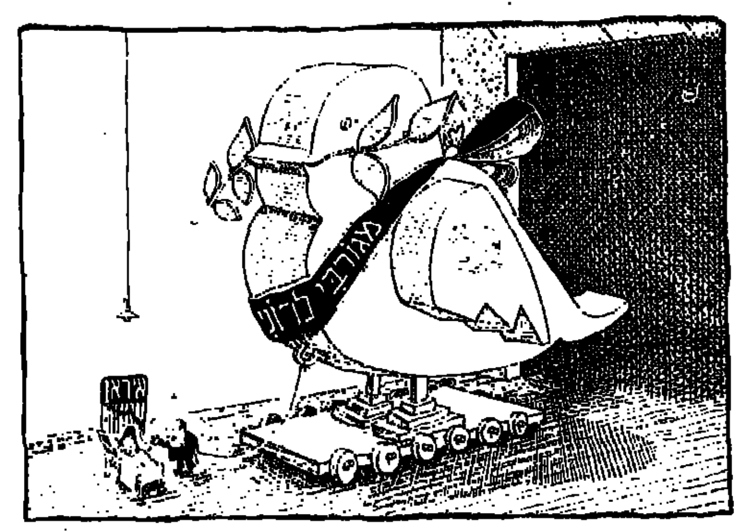
עורך: צבי לביא
עריכה: דניאלה בוקשטיין
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבת: יעל תורן
גרפיקה: נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

This Magazine is a Supplement to Maariv International Edition

קורא יקר,

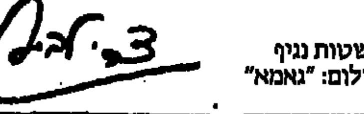
מחקר שערך משרד החינוך לפני מספר שנים גילה שרוב צופי הטלוויזיה הבוגרים בישראל אינם קולטים או לא זוכרים את רוב המידע המשודר אליהם. התוכן של "מבט" למשל, עבר להם מעל לראש. כשנבחנו על משמעותם של מושגי יסוד שהיו משודרים בחדשות שבועות וחודשים, הפגינו בורות כמעט מוחלטת. צבע העניבה של מנשה רז או הרמת גבה של חיים יבין עושים היסטוריה יותר מאשר ההסבר הטכני על נסיבות טביעתה של המעבורת הבריטית בנמל בלגי.

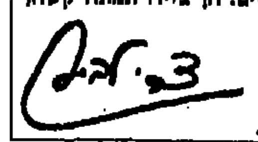
התקשורת האלקטרונית, בעיקר הטלוויזיה, היא יותר הצגה, ופחות מכשיר להטמעת מידע. המידע חולף מהר על פני העין והאוזן. בעתון אתה יכול לחזור ולקרוא קטע קשה, להניח את המאמר לשעה ולחזור אליו במקום שהפסקת. של הטלוויזיה נדרשת מידה רבה של דבקות במרקע ופי כמה ריכוז כדי לקלוט ולהבין את כל התמונה. מי שפיספס, לא יכול להגיד לקריין, לסרט או לפסקול: סס, לא הבנתי, חזור שנית. מה עוד שמבחנים פסיכולוגיים הוכיחו מה מוגבל הוא כושר קליטת המידע המדובר. אדם ממוצע מתחיל להתעייף אחרי כ־15 דקות. מה שלא העברת בפרק הזמן הזה, הפסדת.

מיגבלות ואילוצים טבעיים אלה יצרו את הבהלה הארצית בעקבות תכנית הטלוויזיה על האיידס ששודרה בשבוע שעבר ב"מבט שני". כעבור יומיים יצא צוות "סופשבוע" ללקט את השברים ולאמוד את ההדים. זו לא היתה אותה ארץ כמו לפני השידור. במבט שלישי היא נמצאה המומה ובעיקר מבולבלת. האיידס לא היה סקופ של הטלוויזיה. כתבו ודיברו על המגפה בהזדמנויות רבות וקודמות. הטלוויזיה ביקשה לתרום מידע עדכני, ובעיקר ליצור מודעות לבעיה. שנגיף האיידס יכול להיות חבוי גם בדמם של אנשים שאינם לוקים בפועל במחלה הקטלנית.

אולם מיגבלותיה בהבהרת מידע ובהטמעתו המלאה והמדוייקת – היו נעוכרית. המודעות אכן נוצרה, ועוד איך. זו היתה תכנית חיובית וטובה. יותר מדי טובה. לטלוויזיה יש יכולת גירוי אטומית. אולם השידור דמה לשיחרור שד מבקבוק. אם לפניו היה לאיידס דימוי מפלצתי, עכשיו הוא הצטייר כמו ערב שואה, הרחק מעבר למימדיו הטבעיים. בעיקר כאשר לא זוכרים את כל שפע המלל שזרם שם במהירות, ומה שנתקק בזכרון היו קטעי מידע, לא תמיד ברורים עד הסוף, שניפחו לרבים את הראש. כמו למשל האפשרות שניתן להעביר איידס גם בדרך הרוק. בפועל הסכנה נדירה ומיזערית. לא כן היה הרושם שהתקבל מהשידור. כשנשאל מיכאל קרפין אם קצב התכנית לא היה מהיר מדי, השיב כי תכנית טובה אפשרית רק בקצב מהיר.

צוות "סופשבוע" קלט תמונות רחוב, עקב אחר ההדים בבתי־החולים, דיבר עם מומחים. "לא סוף העולם", זה שם הכתבה הפותחת, וגם המסר. יש בו נפה גלולות הרגעה. מומלץ לקחת לפני המיטה. האיידס, כך נראה, היא יותר מחלה נברית. את הכתבה הכינו במשותף חמש נשים. הן ציירו תמונה קשה, בלי שמחה לאיידס.

בשער: דגם תרופה לבלימת התפשטות נגיף האיידס, שפותחה בוושינגטון. צילום: "גאמא"

איידס לא סוף העולם

כל הארץ מדברת ע זה, אחרי "מבט שני" בטלוויזיה, על המחלה, המין הבטוח והלא בטוח. כבר לא אותה ארץ. יש או א פאניקה. כדאי או ל כדאי לשכב עם החברה. מותר ללכ לרופא שיניים? אפשר לשתות כוס תה בבית קפה? לא מסוכן לנשום אוויר? צוות "סופשבוע" מגיש כמה כדורי הרגעה. לבלוע שני לפני המיטה.

הרצל, מפאב "הרצל" ברחוב ירמיהו בתל־אביב, אומר שכל הארץ מדברת על זה. זה – משמעותו איידס. במלים של הרצל: "אשכרה, אנשים בחופה מזה. כולם ראו את התוכנית בטלוויזיה. אותו לילה לא הפסיקו לדבר. בכל מקום. גם היום. הנה, רק עכשיו המלצרית סיפרה לי שב על התוכנית. אפשר להשתגע. מקומות בילוי זה המרכז. בחורים יוצאים לבד, באים בשביל למצוא מישהו. היום לא מתחילים עם כל אחת. נבלמים. את יודעת, יש כאלה שישר נצמדים לכל בחורה. היום גם אצלם יש נסיגה. מפסיקים עם זה. הנה, הבחורות מהווסטל היו באות לפה או לגדעון, מהפיצה שממול. הבחורים היו מגיעים ומתחילים איתן. היום הן יושבות שם לבד. אף אחד לא ניגש אליהן. יש פאניקה. עוד לפני התוכנית היו כאלה שהפסיקו לשתות בירה מכוסות. רק מבקבוקים. פוחדים. אנשים גם לא הולכים לזונות. במקום זה הולכים למסז'ים. מהפחד. אומרים שזה יותר טוב מזונה. אין סכנה. מה אני אגיד לך, אני לא ראיתי את התוכנית, אבל כולם המומים. מאז אותו ערב, ממש לוקחים את הסיפור ברצינות".

אבל לבלות לא מפסיקים. גם איידס לא יכול לגרום שיעשו בבית. הרצל קורא לדרור. "תשמעי את זה, תשמעי אותו", מציע הרצל. שומעים. התוכנית נורא הפחידה אותו. נורא. "עכשיו הייתי בחו"ל שנה ומי, לך תדע אם לא אכלתי אותה. אני חושב שאני אלך לעשות בדיקה. אני רוצה להיות שקט. זה עשה לי פחד נורא. מפחיד לאללה. גם המוות הזה מפחיד. ראיתי איך בן־אדם נרקב מול העיניים".

מה זאת אומרת נרקב? שואל הרצל, ודרור מצביע על הבחורות שלו. "תסתכל על האצבעות. אחת כחולה אחת אדומה אחת שחורה – ואחר־כך הכל מתפורר. איזה מזעזע. אל תעשה ככה עם הראש, תבין, עכשיו כל אחד צריך לחשוב אם לא שכב עם איזו תיירת באילת ואכל אותה. זה לא מצחיק בכלל. לפני התוכנית לא ידעתי שזה סיפור כזה גדול. בארץ יש שלושים חולים, אלף נושאים את המחלה. מתוך זה על בליינד' ארבע־מאות בתל־אביב. פחד. מעכשיו בטח שאני אשתמש בקונדומים. לפני שבוע הייתי צוחק על זה. היום זה אחרת".

בריחה: פתאום בחורות דתיות זה מצרך מבוקש. צוחקים.

אחרי הצחוק אומר דרור: "שתי חברות שלי חזרו מדרום־אפריקה. לא מתקרב אליהן".

בלי נשיקות, עם נרות בטוסיק

ב"דאון־טאון", המקום הכי "אין" בתל־אביב, צפוף גם בשלוש בלילה. שם עוד אפשר לספור את אלה ששותים מכוסות. קשה רק להקשיב לשיחות. הופס, ויכוח קטן. שני צעירים לפני צבא, אולי בתוכו.

– מה, אתה רוצה להגיד לי שלא תיקח אותה אם היא תסכים?

– לא יודע.

– לך תתחפף עם השטויות שלך.

– לא ראית את התוכנית?

– ראיתי, ראיתי. אז מה, תפסיק? כולם גיבורים כשלא הולך להם. כשהולך, לא עושים חשבון.

– די, די! רד ממני!

בדרך החוצה צועקת צאצקע אחת "בלי נשיקות, בלי נשיקות!".

למחרת בצהריים בקפה "תמר", רחוב שיינקין. שולחן אינטלקטואלי דן בתפקיד האקולוגי של מגיפת האיידס. "אם היתה מלחמה", אומר במאי קולנוע, "לא היתה מתפתחת מגיפת האיידס. למגיפות, כמו למלחמות, יש תפקיד לאזן את אוכלוסיית העולם".

מענייני איזון גולשים שם לנרות שמכניסים לטוסיק. הנרות מרחיבים את השרירים, ואז – בשעת משגל הומוסקסואלי – אין חיכוך מדמם. אחרי־כן שומע השולחן הזה שגם חתולים מעבירים את המחלה, מה שמעורר את המאזינים להגיגים אנטיפתיים בנושא חתולים. בסוף השיחה הם עושים חישוב כמה אנשים יכולים להעביר את המחלה בארץ. מורידים מיליון זקנים ועוד מיליון ילדים, ונשארת אוכלוסיה של מיליון איש לפחות, עם מסקנה מאוד אפוקליפטית.

בשולחן סמוך מישהו מתערב שעוד שבוע ישכחו את זה. החבר שלו פחות אופטימי.

הם תוקעים כף. מי ירוויח?

(המשך בעמוד 10)

הבהלה שאחרי השידור, מבט שלישי

מאת אורית הראל, מיכל הולצמן, בילי מוסקונה־לרמן, שרית פוקס, מיכל קפרא

איור: ל. מנדלק "וושינגטון פוסט"

איש עסקים, עצמאי, בעל מקצוע חופשי -
למה לך עו"ש רגיל כשנותנים לך
סופר
עו"ש
חשבון עו"ש חדשני
■ עם תיקרת משיכת יתר בלתי מוגבלת.
■ ללא עמלת הקצאת אשראי.
זקוק למשיכת יתר מוגדלת?
נקלע מדי פעם לחריגות בסכומים גדולים בחשבונך האישי?
נחוץ לך מעת לעת אשראי זמני לצרכי העסק שלך?
כאיש עסקים, כעצמאי או כבעל מקצוע חופשי אתה זקוק לחשבון עו"ש המותאם לצרכיך המשתנים. אתה צריך סופר עו"ש עם תיקרת משיכת יתר בלתי מוגבלת, ללא עמלת הקצאת אשראי.
סופר עו"ש יעניק לך משיכת יתר לתקופות זמן גמישות-קצרות או ארוכות יותר, לפי צרכיך.
אתה מוזמן לסניף בנק הפועלים הקרוב אליך. יחד עם מנהל הסניף תקבע את סכום משיכת היתר המתאים לך ואת התקופה הנחוצה לך - לפי צרכיך, יכולת ההחזר שלך ופעילותך בסניף.
היכנס לעידן החדש של בנקאות פעילה.
בוא ותראה איך פועלים.
בנק הפועלים
מחנך
לחצי מדינת ישראל
המכבסת בטיפ
קחי טיפ וקבלי קלין לרצפה
ומה עם החצי השני?...
קחי ביומט וקבלי קלין לרצפה
ובנוסף תוכלי
לזכות במכונית
אדומה משגעת
SEAT MARBELLA
איך את זוכה? פשוט מאוד:
קחי אריזות טיפ 5 ק"ג או ביומט 3 ק"ג עם תוית המבצע.
כבר בחנות תקבלי מתנה: בקבוק "קלין לרצפה" -
נוזל הרצפה החדש של קלין.
ומה עם מכונית ה-SEAT-MARBELLA האדומה?
שימי לב, על כל תוית מבצע מופיע מספר בן 6 ספרות שיעלה בגורל.
ההגרלה תערך בפיקוח רואה החשבון של חברת "ויטקו" והמספר הזוכה יפורסם בעתוני הערב ב-24.4.87.
עפ"י התקנון ההשתתפות אסורה כמובן על עובדי "ויטקו" אבל את רשאית להשתתף מספר פעמים: ככל שתקני יותר שקיות של "טיפ" או "ביומט" כן יגדלו סיכויי הזכיה שלך.
אז זכרי לשמור על כל שקיות המבצע עד 24/4,
המכונית האדומה ממתינה לך... והמפתחות בפנים.
Witco
קלין
ויטקו

איידס, לא סוף העולם

(המשך מעמוד 7)

הלכו לזונות, עכשיו רוצים להיבדק

כנראה שהיה צריך להכניס את האיידס לסלון הפרטי שלנו דרך הטלוויזיה, כדי לעורר אותנו מתרדמת ה"לי זה לא יקרה". בימים הראשונים לאחר השידור הגיעו כ־150 טלפונים בכל יום למחלקה המיקרוביולוגית ב"הדסה". הרופא המבוקש היה ד"ר שלמה מעיין, כוכב בתוכנית.

הוא אומר: "התוכנית הגבירה את התייחסות הציבור. עד התוכנית, העיתונות אולי דיברה על זה הרבה, אבל בציבור היה שקט. התייחסו לאיידס כמו לאנקדוטה. גם בקרב ההומוסקסואלים היתה שאננות לפני התוכנית ואפילו עכשיו, וזה מאוד מסוכן. יש לי רושם שהם לא שינו את דרכי ההתנהגות המינית שלהם. יכול להיות שהתוכנית הכניסה הרבה אנשים ללחץ כי היו דברים שלא הובהרו לגמרי לגבי הווירוס, וזה חבל".

ד"ר מעיין מדבר על מודעות, לא על היסטריה. על יחס לא הוגן לפעמים לחולה איידס שמאושפז בבית־חולים, אך בשום אופן לא על צורך בנידוי. "העניין במחלה מוצדק בהחלט. זו מחלה קטלנית שהולכת ומתפשטת, אבל היא אינה מהווה סכנה לאוכלוסיה הכללית. איידס היא מחלה זיהומית שבהחלט ניתנת למניעה מוחלטת, בהבנה נכונה. וירוס האיידס אינו עובר בקשר אקראי ואינו מסתובב באוויר, אינו עובר בשיעול ולא דרך הרוק", הוא מדגיש, וזו נקודה שהוא מצטער על שלא הובהרה כראוי בתוכנית הטלוויזיה. רופאי שיניים, כפי שנראה בהמשך הדברים, ערים יותר לסכנה מהכיוון הדטוב הזה.

"לכן לא צריך להתייחס לחולי איידס כאל מצורעים. האיידס ניתן להעברה במחטים מזוהמות של מזרקים, וזו בעיה של נרקומנים. אשה בהריון או מיניקה שנגועה במחלה יכולה להעביר את הווירוס לעובר שברחמה, או דרך החלב – לתינוק שיונק. אבל בעיקר מתפשט הווירוס במגע מיני, כך שזו מחלת מין לכל דבר. לכן אנחנו ממליצים על 'מין בטוח', גם להומוסקסואלים. להימנע מהתפרפרויות ומהליכה לזונות, שהן קבוצת סיכון גבוהה ביותר. ללכת לזונה היום זה מעשה חסר אחריות לחלוטין, כי הסיכון להידבק באיידס – גדול".

איזה פחדים רדומים עוררה התוכנית? "רבים שואלים אם הם צריכים להיבדק על סמך נתונים שהם מוסרים לנו על עצמם. יש שמספרים שהלכו לזונות ושואלים אם הם צריכים להיבדק, ויש נשים החוששות שבעליהן הומוסקסואלים או נרקומנים והדביקו או ידביקו אותן. שאלה מרכזית שחוזרת ונשאלת היא האם הבדיקות הן אנונימיות. התשובה היא שאצלנו במירפאה – התיק הוא נפרד מהתיק של האיש בבית־החולים – כך שאין אפשרות להגיע לאינפורמציה שנמסרת לנו דרך רשומות בית־החולים.

אנשים רבים פונים אלינו בשמות בדויים וזה מבחינתנו בסדר, כל זמן שיש לנו דרך לשייך את הבדיקה לאדם מסויים כדי למסור את התוצאות הנכונות לאדם הנכון".

במאבק בין הבושה והפחד, מנצח כבר הפחד, אבל לא עד הסוף.

אין הומואים, רק רוח בגן העצמאות

גן העצמאות בתל־אביב, אחת בלילה, יום חמישי. יומיים אחרי השידור. הגן, מרכז הפעילות המינית ההומוסקסואלית בעיר, חשוך. גם עמודי התאורה שהתקינו שם לא משפרים את האווירה. לא נעים. שקט. רוח חזקה מגיעה מהים ביללה היצ'קוקית. אנחנו פוסעים על השביל. תרים בעיניים אחרי האוכלוסיה שמתפשת פורקן זמני בין העצים. במונחים מקצועיים קוראים להם אוכלוסיית־הסיכון הגדולה ביותר של מחלת האיידס.

במקום אוכלוסיית־סיכון, אנחנו רואים גבר צעיר יושב לבדו על ספסל. הרוח החזקה מקפלת אותו אל תוך המעיל. כל־כך מביך. מה אפשר לשאול? סליחה, איך אתה מרגיש בתור אוכלוסיית־סיכון? כשהמבט חוזר אליו הוא כבר איננו. נעלם. נמוג. עוד סיבוב בגן. כל־כך ריק. "יש שם מישהו", אומר לי הידיד האמיץ. אני רואה חושך. הגן ההומה כל־כך בלילות – שומם היום. הנה, מישהו חומק לעבר פיל הפלסטיק שאמור לשעשע ילדים קטנים. שוב ריק. אף אחד לא הגיע כדי להגיב על התוכנית של מיכאל קרפין. בדרך חזרה אנחנו רואים ארנבת. מה היא עושה פה, ריבונו של עולם?

מי שמטלפן לבית־חולים, לא רוצה להזדהות

כסיום התוכנית ריצדו על המסך מספרי טלפון של בתי־חולים שונים ברחבי הארץ, לא רק של "הדסה" ירושלים. גם אליהם צילצלו הרבה אנשים, כל אחד לבית־החולים הקרוב למגוריו.

במרכז הרפואי "איכילוב" בתל־אביב אומרים שמאז השידור, במקום חמש פניות ביום – יש חמישים. השאלה הכי נפוצה היא: "אם יש לי חשד שנדבקתי, תוך כמה זמן אני יכול או כדאי לי להיבדק, ומה יהיה אם אקבל תשובה חיובית". שואלים גם איך אפשר להידבק, ויש אנשים שמנסים להסביר מה עשו ושואלים אם יש סיכוי שנדבקו כך. "בסך־הכל זה מפני שזה הדבר היחיד שיגרום שלא תהיה הדבקה".

מהנגב פנו לבית החולים "סורוקה" בבאר־שבע שלושים איש, עיקר הפונים היו כאלה שעל פי ההגדרה משתייכים לקבוצות הסיכון הגבוה. "אחת הבעיות עם קבוצת הסיכון הגבוה שהאנשים האלה

נגיפי איידס: לא נמצאים באוויר. (צילום "גאמא")

אינם מעוניינים להזדהות. לכן חשוב לפרסם את העניין", אומר ד"ר סרוב. "צריך לעורר אותם לפנות, ולחזור ולהגדיר את קבוצות הסיכון הגבוה – הומוסקסואלים, מי שהיו באפריקה, מי שקיבלו עירויי־דם. כל אחד יכול להעביר את המחלה (אף מבלי להיות חולה). לא מדברים על זה ולא כותבים על זה, אבל זה עולה בשיחות. בכל מה שקשור כרס צריכה במיוחד להיות מודעות".

פרופ' סרוב חושב שזו מגיפה. "בארה"ב מעריכים כי שני מיליון איש נושאים את המחלה. באפריקה – חמישה מיליון. בישראל המצב יחסית נמוך, אבל אם לא יעשו פרסומת – הוא ידרדר. כל מי שיכול להתאפק – שיתאפק, כדי למנוע הדבקה".

פאניקה? רק פחד והרבה לחץ

"הקו הלבן" של הוועד למלחמה באיידס הוצף בשיחות אחרי שידור תוכנית הטלוויזיה. "היו שאלות כלליות של פחד, כמו 'לפני כמה שנים היה לי פלירט, האם אני עלול להיפגע', או 'אני מצפה לאורחים מחו"ל, איך אני מארח אותם?' התוכנית היתה יותר מדי חריפה, במובן שיצרה כמעט פאניקה, מה שלא היתה צריכה לעשות. הרבה אנשים פונים ואומרים שהם פוחדים, וזה לא טוב. התוכנית היתה צריכה להרגיע, כי זו אינה מחלה שמסתובבת באוויר".

פאניקה? משתומם הוירולוג הקליני פרופ' אברהם מורג מבית־הספר לרפואה של האוניברסיטה העברית בירושלים ו"הדסה", גם הוא כוכב בתוכנית: "המטרה לא היתה ליצור פאניקה, אלא מודעות לבעיה הגלובאלית, אפילו לא הישראלית. עכשיו באמת יש מודעות גדולה יותר, וגם חשש ופחד, אבל לא פאניקה. אני מניח שיש מי שבעקבות התוכנית חושבים שהם שייכים לקבוצות סיכון, ולכן הם לחוצים יותר. קצת לחץ הוא אמצעי לגיטימי אך יעיל במאבק להביא אנשים להיבדק. מי שפונה אלינו מתאר בדרך־כלל מה קורה לו, ושואל באיזו מידה הוא בסכנה. התשובה לכך היא די פשוטה – המלצה אם עליו לבוא להיבדק או לא. אנחנו מצפים לגל גדול של נבדקים. אנחנו משתדלים לא לתת לפונים יעוץ חלטוריסטי בטלפון. רוב הפונים אלינו, והם היו עשרות בשבוע לעומת אחד בשבוע קודם, רצו לבצע מייד את הבדיקה לגילוי המחלה".

הרב אמר לי, עשית דבר גדול!

מיכאל קרפין, גם אתה חושב שהתוכנית שלך על האיידס ב"מבט שני" עוררה פאניקה?

"אני לא חושב שיש פאניקה. היתה תגובה חזקה מאוד. תגובה בעלת משמעות, אבל לא פאניקה.

(המשך בעמוד 37)

מיכאל קרפין: היו אנשים שנבהלו.

דורון למטכ"ל

דורון רובין, אלוף חדש במועדון הצברים הצעירים של המטה־הכללי. גם יריביו מפרגנים שהוא צריך לשבת שם. מפקד שאנשים אוהבים. דוגמה מאד אישית. ביקורת והלקאה עצמית. דגש על האדם בשדה הקרב העתידי.

מאת יוסף ולטר צילומים: שמואל רחמני

איש לא הופתע כאשר הלשונות הרעות החלו ללחוש. זה היה אפילו צפוי. כמו לפי תסריט קבוע מראש, כאשר קיבל דורון רובין דרגת אלוף, היו מי שמיהרו לשלוף מן המגירה ולרענן פרשיות ממלחמת לבנון וספיחיה. הקרב בסולטן־יעקב. נפילתם בשבי של שמונה חיילי הנח"ל. דורון הרי היה המפקד בשני המקרים.

דרגת אלוף היתה תמיד נושא טוב לרכילות־מסדרון צבאית. אפשר לפתח ויכוח האם הדרגה הגיעה לו, ולמה לא קידמו קצין אחר תחתיו. דורון רובין לא יוצא מגדרו. הוא אינו מכחיש את הדברים הנכונים, ועל השקרים לא יגיב. אחרים עושים בעבורו את המלאכה: עשרות ומאות קצינים וחיילים, לוחמים ואנשי מפקדה שליוו אותו בתחנות השונות של חייו, והערצתם אליו כמעט עיוורת. יש בהם שמדברים עליו כמו גרופי'ס של כוכב רוק על אלילם.

דורון רובין מצטרף למועדון האלופים הצברים הצעירים סביב שולחן המטה־הכללי, התופסים את מקומם של הותיקים. בן 42, גבה קומה, כסוף שיער, חיתוך דיבור מחוספס, שחצני משהו. תמיד היה ידוע בלוקאל־פטריוטיות לגוף שעליו פיקד. אין אצלו מתחרים לגדוד, לחטיבה או לעוצבה כל זמן שהוא עמד בראשם. אמרו עליו, דרך הלצה, כי מבחינתו קיימת קודם כל המסגרת שהוא מפקד עליה, שבה משרתים כמובן הכוחות הטובים ביותר. צה"ל בא רק אחריכן...

האלוף חטרי הוא ראש מה"ד (מחלקת ההדרכה במטכ"ל), תפקיד לא רע עד לפני שנתיים. בינתיים הוקמה מפקדת חיילות־השדה (מפח"ש), ומה"ד התרוקנה מסמכויות רבות. אחרי שאלוף יצחק מרדכי עזב את מה"ד לטובת פיקוד דרום, החליף אותו ממלא־מקום בדרגת תת־אלוף. במערכת הבטחון היו שקפצו על ההזדמנות לגמר את התפקיד למימדים של מחלקה באג"מ מבצעים. אבל משהגיעה שעתו של רובין לקבל דרגה, עשה הרמטכ"ל למה"ד הנשמה מלאכותית, והשאיר אותה למענו במתכונתה הקודמת. אומרים שאילו נבחר קצין אחר, העניין לא היה עובר בשקט. גם אלה שאינם נמנים עם מעריציו מודים שקצין כמו דורון, צריך שיישב במטכ"ל.

הוא לא יהיה שם זנב לאריות. תמיד תמצאו אותו במוקד קבלת ההחלטות והעשייה, מטביע את חותמו האישי על כל תפקיד. עד מינויו כאלוף, עמד בראש ענף תורה ופיתוח במפח"ש. זה הגוף שעוסק בהכנת כוחות היבשה לשדה הקרב המודרני ולביצוע שינויים בלוחמת היבשה, על כל המשתמע מהם. עם הקמת המפקדה החדשה, החל דורון לפתח תורת לחימה לשיתוף פעולה בין־חילי ובין־זרועי. במקביל עסק בניתוח שדה הקרב העתידי והגדרת הצרכים המבצעיים שצה"ל יזדקק להם כדי להכריע את המלחמה הבאה.

בתפקידו החדש אין לו בעייה שקוצצו סמכויות מחלקת ההדרכה („איני רוצה לבכות היום על מה שנלקח ממה"ד. צריך להביט קדימה"). הארם עושה את התפקיד, בדרכו האופיינית, המחוספסת, השחצנית במקצת והמכירה בערך עצמה, הוא ידאג להיות על המפה ושקולו יישמע. כבר בשבוע שעבר חייב את כל המג"דים והמח"טים להשתתף בתחרות הכושר הקרבי בצה"ל (הוא אחראי על הנושא). בנוסף הזמין את כל אלופי המטכ"ל לקיים "מירוץ אלופים" ביום האחרון לתחרויות. מהמטכ"ל נענה רק אלוף אורי שגיא. לעומת זה באו כל המג"דים, המח"טים ומפקדי העוצבות. רבים מהם שירתו תחת פיקודו, וכשדורון קורא – הם באים. אין צורך בפקודות.

על התפקיד החדש הוא מסתער בתוכניות ארוכות־טווח הנוגעות לשיכלול מערך ההדרכה בכלל,

(המשך בעמוד הבא)

אלוף דורון רובין לא יהיה זנב לאריות.

(המשך מהעמוד הקודם)

ובפרט של בית-הספר לפיקוד ולמטה (פו"מ) ושל המיפקדות הבכירות, לשם שיפור הניהול והשליטה בזרועות הצבא. הוא מתכוון להרבות בשימוש במחשבים ובסימולטורים. הוא רוצה לעקוב אחר התקדמותם של בוגרי הפנימיות הצבאיות המשרתים כקצינים. "מי שמדבר על מה"ד כעל גוף מקוצץ, אינו יודע מה הוא שח", אומר אלוף רובין.

בצד כל אלה הוא מתכוון להתרכז בטיפוח האדם, הנושא האהוב עליו, בהגברת המוטיווציה של החייל ובהקניית ערכים. הוא מרצה מבוקש שנענה לכל הזמנה כדי לפרוש את ה"אני מאמין" שלו. דורון יודע לרתק אליו קהל, לגרום לכך שיאזינו לו ואף לעורר מחשבות והתלבטויות, אף-על-פי שאיננו נמנה עם הצנועים. הוא מכיר בערך עצמו, ויודע שיש לו מה למכור: בן ההתיישבות העובדת, קצין שהשתתף במלחמות ובפעולות רבות מעבר לגבול, מפקד בעל כריזמה שיודע להוביל אנשים לקרב וגם לדאוג להם בימי רגיעה. הוא יודע שהוא מייצג את ישראל היפה; את דמות הצנחן יפה-התואר, הפייטר, כן שכל אם בישראל היתה מתגאה בו.

ברוב המקרים זה עובד. בהרצאות שלו הבנות אינן סורגות, וקצינים שנכנסים אליו לראיון אינם יכולים לסרב לבקשתו שישארו בקבע. הוא יוצר אצלם הזדהות מלאה עם דמותו כמפקד, כשאינו נרתע מלחשוף את עצמו ולומר: קחו דוגמה ממני. יש לו כישרון לטעת בקצין המתלבט רגש אשמה ותחושה שאם יסרב – הוא פוגע אישית בו, לא בצה"ל. ואם התרגיל לא עוזר, הוא מזמין את הקצין לביתו שברעננה (וילה בת 4 חדרים, מרוהטת בצניעות) וטומן לו את המלכודת השנייה: הגר אשתו (עקרת בית, בת קיבוץ מצובה, הכירה אותו בתיכון בנהריה, נישאה לו כשהיה מ"פ בצנחנים), מגישה קפה ועוגות מאפה ידיה; והוא רואה משפחה מאושרת ומלוכדת (ארבעה בנים, הבכור לפני גיוס), שתומכת בנתיב שבחר דורון לאורך כל הדרך.

דורון משקיע הרבה באדם. אולי זו אחת הסיבות לכך שנוטים לסלוח לו. יודעים שהוא לא מוותר עד הסוף, גם לדרגים הבכירים ביותר, כאשר הוא חש שנעשה עוול לאחד מפיקודיו. ובאותה מידה בה רצה מעמיד את עצמו כדוגמה חיובית, הוא יכול גם להחמיר עם עצמו, לקום ולהודות בטעויות: כמו אחרי קרב עין-זחלתא, אותו כפר קטן בגיזרה המזרחית בלבנון. במבצע של"ג נלחם שם כוח שיריון של צה"ל מול אנשי קומנדו סוריים. ביום השלישי למלחמה התקדמה לעבר הכפר חטיבת שיריון בפיקודו של אל"מ דורון רובין. ניתנה לו הנחיה להגיע במהירות לכביש ביירות-דמשק. כאשר הגיע הכוח למבואות הכפר, כבר ירדה החשיכה. החור נתקל בשיריון סורי והשמידו.

דורון: "כשהאיר השחר, גילינו שאנו בתוך מארב של קומנדו סורי. התחלנו לחלץ נפגעים ולנסות לאתר איפה יושב האויב".

הגר רובין ופרחים לאלוף החדש: הדיבורים של דורון והעוגות שלה משכנעים לחתום קבע.

"דוגמה אישית זה לא רק 'קדימה הסתער', אלא גם מה שאתה כמפקד מקרין בחיי היום יום; איך אתה מתנהג בבית; איך מתנהלת המשפחה; רמת המוסר האישית שלך. לפי המכונית של הקצין אפשר לראות מהם הדגשים שלו".

רב-אלוף (מיל.) רפאל איתן: "בפרשת עין-זחלתא מקופלים שני סיפורים: הנפילה למארב, וסיפור ההחלצות ממנו. מהלך הקרב תואם את דמותו של דורון כמפקד אמיץ. במלחמה נעשות שגיאות רבות. השאלה היא כיצד יוצאים מהן, כיצד נחלצים ממצבים קשים. דורון טעה, אבל ידע גם לתקן את השגיאות. איש לא ידע שבלילה נערך קומנדו סורי בטראסות שברכס הצפוני. בבוקר, כשניתנה הפקודה לנוע, נכנס דורון לתוך האש, בלי לשלוח כוחות חי"ר לאגפים ובלי להשתלט על רכסים שולטים. אינני יודע למה נהג כך. היה קרב קשה. למטה במורד נקלע טור טנקים לאש תופת של טילי 'סאגר' שירו חיילי הקומנדו שהתמקמו על הרכס. דורון לא נשאר מאחור אלא רץ קדימה כדי להתגבר על הקשיים".

פלוגת טנקים שהובילה את טור השריון לתוך עין-זחלתא ספגה את מכת האש הראשונה. המ"פ עורר נפצע קשה. תחת אש תופת גילה מפקד וחבר. הוא נזכר: "הסגן שלי, שנסע בטנק מאחור, נפגע. התקרבתי אליו וכשרציתי לעבור לטנק שלו, נפגעתי מכדור בחזה. נפלתי חזרה לתוך הטנק, מאבד דם רב. הכרתי החלה להתערפל. אנשי הצוות ניסו למשוך אותי החוצה, ללא הצלחה. לשלוף מתוך טנק אחר כמוני, איש גדול וכבד למדי, זו משימה לא פשוטה. אחד מאנשי הצוות קפץ החוצה ורץ לחפש עזרה. לפתע ראה גבר כסוף שיער מסתובב בשטח. הוא צעק לעברו: 'היי, מילואימניק, בוא הנה, יש מ"פ פצוע בטנק וצריך למשוך אותו החוצה'. ה'מילואימניק' לא אמר מלה. הוא נכנס לטנק ודחף אותי החוצה בכוח.

"לא ידענו מי האיש. דורון קיבל את הפיקוד על החטיבה שלושה ימים קודם לכן, ורק מעטים הכירוהו. כשהתעוררתי בבית-החולים, כעבור חודש, הוא בא לבקר אותי. רק אז נודע לי שה'מילואימניק' היה בעצם המח"ט, וכשהייתי בבית-החולים הוא ביקר את הורי, כשאשתו, הגר, סועדת את פצועי החטיבה האחרים. שבתי הביתה רק אחרי חמישה חודשים. הייתי שבר-כלי, ממש סמרטוט. יום אחד בא אלי דורון בהצעה מפתיעה: לחזור לשירות קבע. הסכמתי. זה החזיר אותי לחיים. מאז הוא ממשיך לשמור על קשר. אין אצלו גינוני טכס. אם אני לא מתקשר, הוא מצלצל אלי, סתם כדי לשאול לשלומי".

דורון לא סלח לעצמו על המשגה של עין-זחלתא. לפקודיו אמר: "לא ביצענו את המשימה". סגן הרמטכ"ל דאז משה לוי, ומפקד העוצבה מנחם עינן, ניסו להרגיעו. אבל הקרב הזה היה בעצמותיו. הוא התעקש להמשיך קדימה וליזום התקפת-נגד. למחרת, יום ה', תקפה החטיבה. הכוח הסורי נסוג, מותיר אחריו מאה הרוגים ו-35 טנקים פגועים. החטיבה שעטה קדימה והגיעה ראשונה לכביש ביירות-דמשק, אחרי שניהלה שלוש התקפות חטיבתיות. גם עובדה זו עדיין לא הרגיעה את מצפונו.

אחרי המלחמה התנהל ב"בית הצנחן" תחקיר על מהלך הקרבות. דורון רובין היה היחיד שעלה שם על הבמה והודה: "רבותי, טעיתי". הוא היה היחיד שלא חיפש תירוצים או ניסה להצטדק. רבים זוכרים לו זאת לטובה. מרגיז אותו רק ש"בתנועה שלנו לכביש ביירות-דמשק, ניהלנו קרבות הרבה יותר קשים, ובכל זאת מדברים רק על הקרב הזה".

שורשיו במושב בית יוסף שנגטש במלחמת השחרור ושוקם מחדש בבוסתן הגליל. בית של עובדי אדמה אידאליסטים, שמספיגים את המורשת הזו בילדיהם. את אהבת האדמה והארץ לא הפסיק להחדיר בחייליו, מיד לאחר שנהפך למפקד בצה"ל.

דורון רובין הגיע לצנחנים בקיץ 1963. כעבור ארבע שנים, ערב מלחמת ששת הימים, קיבל את הפיקוד על פלוגה שזה עתה התגייסה. באותם ימים היה למחזור מאי דימוי "אינדיאני". דורון לא נבהל. גם הוא גוייס בחודש מאי והכיר את "הסחורה". המיפגש הראשון היה למיפגן-כוח. איש אינו עומד בהקשב. ההופעה הכללית מרושלת. "עלי לא תעשו רושם", הוא אומר, וכעבור חודש עובר איתם את המלחמה. פתאום נזכר שהחיילים שלו טרם הושבעו. מישהו הציע לערוך את הטקס ליד הכותל המערבי שאך זה שוחרר. דורון הצעיד את הפלוגה מצומת שמשון לירושלים העתיקה, ערך טקס מרשים וקבע מסורת. הוא המשיך איתם שנה, ולימד את חייליו להכיר את הארץ ברגליים. אחרי קורס הצניחה וקורס מכ"ים הם כבר לא חשו כמו הבנים המפגרים בגדוד.

מבחנו האמיתי היה כשחזר וקיבל את מחזור מאי של גדוד 202. פלוגה זו, הזהירו אותו, אין לה תקנה. אי-אפשר להשתלט עליה. גם הם התייצבו למסדר הראשון כמו אספסוף. מאוחר יותר התפוצצו רימוני עשן בביתני השירותים, וזיקוקין בתוך האוהלים. הוא הפך עשרה חיילים לש.ג. כשהתחננו לחזור לפלוגה – החלו האחרים להישבר. יותר משהיו פראים, הם סבלו מדימוי עצמי נמוך, ולא האמינו ביכולתם להיות חיילים טובים. לא היתה תקשורת בינם לבין המפקדים "האינטליגנטים, שמדברים יפה". דורון דיבר איתם בשפתם. הוא שיכנע אותם שבכוחם להיות הטובים והמובילים בגדוד. בהדרגה הגיעו למקום הראשון. כאשר נפרד מהפלוגה, גם המופרעים בכו.

ב-1969 השתתף דורון רובין במבצע הבאת הרדאר המצרי מהגדה המערבית של מפרץ סואץ. ב-1972 עמד בראש כוח שתקף מן הים מחבלים בטריפולי שבלבנון. הכח נחת אחרי שמונה שעות שייט. כעבור שבועיים היה בין התוקפים את ראשי המחבלים בביירות. במלחמת יום הכיפורים כבר היה מפקד גדוד בצנחנים כשאר הגדוד נצטווה לטוס לרפידים ולהשתלב באוגדה של אלברט מנדלר ז"ל. אל"מ ר., היום אחד מבכירי המפקדים במערך השדה, אז מפקד פלוגה בגדוד, נזכר: "דורון חתר לשלימות. הוא לא התפשר בכל הקשור להטמעת התורה הקשירות המבצעית. קצינים שלו לא עזבו את הצבא.

"כשירדנו לרפידים, לא ידענו לקראת מה אנו הולכים. נמסר לנו רק שהחרמון נפל. כעבור יומיים קיבלנו משימה עצמאית: לבלום את הכוחות המצריים בכיוון העיר סואץ. היום זה אולי נשמע פשוט. אז הוטל על גדוד חי"ר לבלום שלוש חטיבות טנקים. קסינו מלחמה, אולי לא כל כך נועזת. ניהלנו את הקרב כמו שכתוב בספרים: תצפיות, דיווחים, טיווח ארטילרי, הפעלת אש מסייעת. לחמנו כמו חטיבת טנקים, באמצעים דלים. ארבעה תותחי לא-רתע נקרהבל ומחלקת מרגמות. מחלקת הטנקים שסופחה אלינו במקרה, הופעלה בצורה חכמה. חיילי החי"ר נאלצו להביא בידיהם את הפגזים לטנקים. מרכבת השריון של האויב הושמד. כשש בבוקר החלו להתקדם. ב-11 הם נסו בבהלה. הגדוד יצא מהקרב כמעט ללא נפגעים".

באפריל 1974 עלתה חטיבת הצנחנים למזרעת בית-ג'ן שברמת-הגולן, להחליף כוח שנשחק במלחמת ההתשה שניהלו הסורים. אמרו לדורון שלא יחזיק מעמד יותר משבועיים. הוא נשאר חודשיים. אל"מ ד': "מדי יום נחתו עלינו מאות פגזים. אש תופת. מהמפקדים נדרש כושר מנהיגות כדי ללכד את החיילים ולהעניק להם את ההרגשה שצריך וחשוב לשבת כאן. דורון נתן דוגמה אישית. היה מסתובב בג'יפ בין העמדות, תחת אש עזה, ומארגן את הפעילות. בלילות בנינו מוצבים. העשייה העניקה בטחון. דורון הקפיד שנתאמן הרבה ולא נשקע בתוסר מעש ובציפיה מפוחדת להפגזה הבאה. הוא היה בכל מקום. באחד הימים נתקבל דיווח נקשר שאחד ממפקדי המוצבים נפצע. דורון שמע את הדיווח, הגיע ראשון למוצב וחילץ את הקצין הפצוע במו ידיו".

אחרי השתלמות ב"בית-הספר למלחמה" בפאריס נתמנה כמפקד בית-הספר לקצינים. הוא שלח פתק למאיר פעיל: "המעגל נסגר. הייתי אצלך צוער, עכשיו אני מפקד בית-הספר". במשך שנתיים יכול היה ליישם את נטיותיו הפדגוגיות, ולא רק כמפקד. בדרכו הישירה, הבוטה משהו, חזר והבהיר לחניכיו שמפקד בצה"ל חייב לתת דוגמה אישית, ביושרו ובכושר מנהיגותו. אין הוא יכול לכפות מרות רק מכוח הדרגה. הוא לא היסס להדיח, מיד לאחר כניסתו לתפקיד, 80 צוערים ממחזור של רופאים, אחרי שמצא אותם משתמטים, משקרים, חסרי ידע בסיסי בניווט ובחיילות בסיסית.

"אני כאלוף יכול להיות כריזמטי... אבל האחריות לחייל מוטלת על מפקדי השדה. כשקצין שלך יידע שאתה נותן לו גיבוי, גם אם זה כרוך בעימות עם הדרגים הבכירים, הוא יעריך זאת ויהיה 'ראש גדול'".

חתירתו לשלמות וקנאותו לביקורת עצמית מתמרת גובלות לעתים בהלקאה עצמית. תכונות אלה לא הירפו ממנו כשקיבל את הפיקוד על חטיבת הצנחנים. בשנים 1979-1981 תכפו הפשיטות על קיני מחבלים בלבנון, אחרי פיגועים ביישובי הצפון. דורון הוביל את כל הפעולות, ודאג שכל מפקדי הפלוגות יעברו טבילת אש. בפשיטה המוטסת הראשונה כמסוקים ליד גשר קסמייה, במרס 1980, פקד אישית להסתער על מארב מחבלים שחסם את דרכם. חמישה מחבלים נהרגו. כל כוח שיצא למשימה נבחן אצלו תחת זכוכית מגדלת. על-פי הביצוע נקבע מי יצא למשימה הבאה. דורון לא הימר. הוא בחר רק את הטובים ביותר.

(המשך בעמוד 38)

אלוף רובין (בחולצה כחולה) וחיילים בתחרות הכושר הקרבי: לא רק הקוסים ירוצו.

דורון רובין מדבר

אני המפקד, האחריות למחדל עלי

אני רואה בנושא המוטיוואציה והחתימה לקבע ערך ראשון במעלה, לא פחות חשוב מהכנת צה"ל למלחמה. מפקדים טובים יחתמו במקום שיש מעליהם מפקדים טובים, והם יווכחו לדעת שיש בשרשרת הפיקוד כנות והכרה בצידקת הדרך. רק כך אתה יוצר אצלם מחוייבות והכרה. הדוגמה האישית, האישיות שהמפקד מקרין, הם תנאים חשובים. תמיד הצעתי את עצמי כמודל לבחינה. בכל הזדמנות אני משוחח עם האנשים, מספר להם על עצמי, על דרכי בצבא, הפעולות שבהן השתתפתי.

פעם כינסתי מג"דים לשיחה. המוטו שלהם היה: מי אנחנו, למה לחתום קבע? מעין התבטלות עצמית. סיפרתי להם על עצמי ותפישת עולמי. בתום השיחה שלח לי אחד הקצינים פתק בזו הלשון: אני בוש ונכלם. אני מצדיע לך. זו היתה בשבילי עדות לכך שבשיחות הצלחתי ליצור אצלם מבוכה והתלבטות. יש לי מנהג – להזמין קצינים עם החברות שלהם אלי הביתה. למה חברות? כי במקרים רבים הן הסיבה לאי חתימה לקבע. זהו חלק מהדוגמה האישית שאני נותן. דוגמה אישית זה לא רק 'קדימה הסתער', אלא גם מה שאתה כמפקד מקרין בחיי היום יום; איך אתה מתנהג בבית; איך מתנהלת המשפחה; רמת המוסר האישית שלך. לפי המכונית של הקצין אפשר לראות מהם הדגשים שלו. כל אימת שלא הצלחתי לשכנע קצין לחתום קבע, תשתי שנכשלתי באופן אישי. השיטה הזו עובדת. עד היום כותבים לי קצינים שלי מיערות העד של דרום אמריקה ומבטיחים שיחזרו לשרות.

כשהייתי מפקד חטיבת הצנחנים, יצרתי תיזה שאומרת שצנחנים זה לא רק כובע ונעליים אדומות. מי שבא לחטיבה – כורת עימה ברית-עולם, ומי שמטיף מוסר על רמתם של המפקדים – צריך לבדוק בראש ובראשונה את עצמו. לכן הדרישה הראשונה צריכה להיות שכל מפקד יסביר למה אצלו קצינים לא חותמים. אם המפקדים יחושו אחריות, אולי הם ישנסו מתניים. זוהי עבודת שטח, בלי חוכמות, אין כאן נוסחאות פלא. אלה שמתחתיך בוחנים אותך. אם הם מגלים שאינך עקבי, הם מצביעים ברגליים ועוזבים. פעם זימנתי לראיון מ"פ שעמד להשתחרר. הוא היה מופתע. למה זימנתי אותו? אמרתי לו: דווקא בגלל שאתה משתחרר. אני רוצה שתדע שאתה קצין מצוין. הוא יצא ממני מבולבל. כעבור שנה וחצי חזר לצבא.

את תופעת אי הנכונות לחתום קבע אני רואה ככישלון, קודם כל שלנו, כמפקדים. יש אמנם גורמים כמו משכורת ותדמית. אבל אם נהיה ראויים לפיקודים שלנו, הם יהיו ראויים לנו. זו מערכת גומלין. זה לא רק רמטכ"ל ואלופים, אלא כל המפקדים. נכון שמדי פעם הפיקוד הבכיר צריך לתת מה שקרוי – אינספירציה מלמעלה. אני כאלוף יכול להיות כריזמטי, להופיע ולשוחח, אבל היום אני לא שוכב לידם במוצב ולא זוחל איתם בשדה. האחריות מוטלת על מפקדי השדה. כשקצין שלך יודע שאתה נותן לו גיבוי, כשצריך, גם אם זה כרוך בעימות עם הדרגים הבכירים, הוא יעריך זאת ויהיה 'ראש גדול'.

פעם, בצנחנים, החליט רפול להדיח את אחד המג"דים שלי בגלל פאשלה שעשה (לא קשור לחטיפת הנח"לאים). אותו קצין אכן עשה טעות, אבל אני טענתי שלא ייתכן להדיח אותו, שכן בכך אנו נלמד קצינים לא לקחת אחריות. היה דיון אצל רפול. הוא טובב את שעון היד שלו על השולחן והודיע שהקצין מודח. כולם קמו ועזבו. אני נשארתי. אמרתי לו שאם אותו קצין מודח, אני מסיק מסקנות לגבי עצמי, שכן אני מפקד החטיבה והאחריות למחדל – עלי. צבור להסתפק בצעדים שכבר ננקטו נגדו. הייתי מוכן ללכת בעניין הזה עד הסוף. העליתי את הדברים על הכתב. רפול קרא, ואמר: אתה כותב יפה, אבל כעבור שבועיים התקשר אלי והודיע לי שההדחה בוטלה. זה עוד תגובות בלתי רגילות בחטיבה.

היום מתלבט הצבא בסימני שאלה רבים, גם בגלל האווירה בחוץ ואולי גם מפני שהאנשים לא השתכנעו שהם באמת נחוצים כאן. אני לא העמדתי מעולם את הצבא מעל לכל. אני אומר: כל אחד צריך לעשות משהו מעבר. אנחנו חיים בעולם ציני, ומתייחסים לעקרונות בציניות גם לנושא הזה. יש לי חלום לכתוב פעם ספר לימוד שידריך איך מכינים יחידות למלחמה, איך מטפלים בנשק הטוב והחשוב ביותר – האדם – מעבר לאימונים ולכושר הקרבי; להנחיל למפקדים את תפישת העולם שלי ואת דרכי שלא שהצלחתי בה.

צריך רק לראות לתת. לא פעם כינסתי את משפחות הקצינים והנגדים לסופי שבוע, הבאתי גם את הנשים ללבנון, שיראו מה הבעלים שלהם עושים. הופעתי לפניהן, שוחחתי איתן. אחר כך כשבא הבעל ואומר לאשתו: דורון רוצה שאחתום קבע – היא יודעת על מה אני מדבר. וכשאחת האמהות מתקשרת אלי ואומרת לי שאני אשם בעובדה שבנה חתם קבע, אני מרגיש טוב. זה ממלא אותי סיפוק.

סנטנה בא. בקרוב אצלנו עם אלפונסו ויצ'סטר, תום וארמנדו, אורסטס וגרג ובאדי מיילס גם. קרלוס סנטנה יעמוד על הבמה, הגיטרה שעונה על עצם המותן, וינגן קטעים שיצאו מתוך האקטואליה של הרוק ונכנסו לתוך מחזור הדם שלו. להקתו מכרה יותר תקליטים מכל להקה אחרת בהיסטוריה, חוץ מהביטלס. את ההצלחה הזו, של המקסיקני שחיבר בין הרוק הקליפורני והמקצב הלאטיני, קל להבין. הוא גיטריסט מושלם – והוא המציא צליל.

מאת יאיר לפיד

צליל מכוון

טיחואנה, מקסיקו. עיר קטנה, מזוהמת. שני רחובות ראשיים, כמה מועדוני סטריפטיז. קוקאין אפשר לקנות מהמוזג באחד הבארים הדחוסים. ליד השירותים, בחושך, מוסתרים מאחורי חשפניות מקסיקניות שמנות מדי, מנגנים כמה ממוסיקאי הרוק־הלאטיני הטובים ביותר בעולם. הם מגיעים לכאן מכל מקסיקו. מחזיקים את הכלים בידיים מזיעות, מקווים למצוא כאר שיקבל אותם לעבודה. אם יקבלו מספיק טיפים, הם יידחסו לתוך משאית גדולה ויבריחו את הגבול לסאן־דייגו, ארה"ב. משם לסן־פרנציסקו. הם יודעים שמישהו עשה כבר את הדרך הזו יותר מעשרים שנה לפניהם. קוראים לו קרלוס סנטנה.

באפריל תופיע להקת "סנטנה" בישראל. בין השאר הם ינגנו קטעים מהתקליט האחרון שלהם – "חופש" – העוסק באפרטהייד בדרום־אפריקה. האמת היא שמפתיע שהם בכלל הסכימו לבוא הנה. פול סיימון וסטיבי וונדר, למשל, לא הסכימו לבוא בגלל הקשרים שמקיימת ישראל עם דרום־אפריקה. סנטנה בא. הוא יעמוד על הבמה, הגיטרה שעונה על העצם התחתונה של המותן, ינגן כזה אחר זה קטעים שיצאו מתוך האקטואליה של הרוק ונכנסו לתוך מחזור הדם שלו.

קרלוס סנטנה נולד ב־20 ביוני 1947 בעיר המקסיקנית אוטלאן דה־נבארו. עד גיל 12 הוא ניגן בכינור. אחר־כך עבר לגיטרה – ונשאר בה. ב־54' הגיע לטיחואנה. שם, בנקודת החיבור של הרוק הקליפורני והמקצב הלאטיני, נקבע הסגנון המוסיקלי שלו.

סנטנה לא המציא את הרוק־הלאטיני. הוא רק הכניס אותו להיסטוריה.

ב־63' עברה משפחת סנטנה לסן־פרנציסקו, כולם חוץ מקרלוס. שלוש שנים הוא נשאר לבד בטיחואנה, חי בין התווים והשדיים. אחר־כך הגיע גם הוא לבירה הפריקית של קליפורניה. צילומים שלו מאז מראים צעיר רזה, לא גבוה, שגידל על הראש קונסטרוקציה מטורפת לחלוטין של תלתלי אפרו קטנטנים. הוא הסתובב בסן־פרנציסקו ארבע שנים, מופיע במועדוני הביליארד של השכונות הספרדיות ומנגן בהקלטות אולפן כגיטריסט אורח. באולפנים פגש את הבאסיסט דיוויד בראון והקלידן גרג רולי, ויחד איתם הקים את "להקת הבלוז של סנטנה". השיער של סנטנה לא מוזכר כאן במקרה. בזכותו פגש את סטאן מרקום – ספר ואחד מבעליה של מספרה מקומית גדולה. מרקום החליט לקחת את ההרכב תחת חסותו. הוא הצליח, איכשהו, לסדר לסנטנה שורת הופעות באולם "פילמור־מערב".

האולם הזה, "פילמור מערב", הוא יותר מאשר סתם מקום לנגן בו. כאן התחילו כמעט כל הלהקות הגדולות של החוף המערבי את הקריירה שלהן. "גרייטפול דאד", "קאונטרי ג'ו והדג", "ג'פרסון איירפליין", סטיב מילר – כולם עברו בו. מי שהצליח ב"פילמור" – האולם שקהלו היה הקהל המבין, הקנאי והביקורתי ביותר בקליפורניה – ידע שהתקליט הראשון הוא רק עניין של זמן. סנטנה הצליח. בגדול. עוד לפני שיצא התקליטון הראשון שלו כבר היה לו קהל מעריצים קבוע שהגיע לכל ההופעות.

בתחילת 1969 הרגיש סנטנה שהוא אינו מצליח לתרגם את המוסיקה הלאטינית למושגים אמריקניים בלי נגן כלי־הקשה טוב. אז הוא מצא שלושה: חוזה צ'יפיטו אריים, מייקל שרייב ומייקל קרבלו. ביל גרהם היה האמרגן של ההרכב הזה. גרהם הצליח להכניס את הלהקה לפסטיוואל וודסטוק.

פסטיוואל וודסטוק היה נקודת השיא של התקופה. הוא גם היה תחילת הסוף שלה. אחרי האקורד האחרון שנשמע בו ג'ימי הנדריקס וג'ניס ג'ופלין מתו. חלק מהלהקות התפרקו. מלחמת וויאטנם היתה כבר לקראת סיום. המחאה שקעה עמוק בתוך טישטוש אל. אס. די. בצבעי סינמהסקופ חרים. בשביל להקת "סנטנה" זו היתה ההתחלה. הם הופיעו בבוקר שלאחר הגשם הגדול של היום השני. קרלוס סנטנה עמד על הבמה – הגיטרה נשענת על העצם התחתונה של המותן – וניגן את השיר "הקרבת נשמות". מאחוריו רעם מייקל שריב בסולו תופים שנשען גם על הקונגס, המאראקאס, הטימפנים והקאובלס. מולו רקדו חצי מליון בני־אדם, מכוסים בוץ, צורחים כמו משוגעים, לא נותנים לו לרדת מן הבמה. יש משהו סימלי בכך שהמוסיקאי האמריקני שהשפיע על סנטנה ביותר – ג'ימי הנדריקס – הגיע לפסטיוואל במאוחר וניגן את הווריאציה שלו להמנון האמריקני מול פחות מחמישים אלף איש והרבה־הרבה זבל.

(המשך בעמוד 19)

קרלוס סנטנה. הוא לא המציא את הרוק הלאטיני. הוא רק הכניס אותו להיסטוריה.

להקת סנטנה. ההסטוריה של החבריה תואמת את העליות והירידות בעולם הרוק בשנות ה־70' וה־80'.

צליל מכוון

(המשך מעמוד 17)

אחרי וודסטוק הכל היה פשוט יותר. מאחורי הקלעים כבר חיכו להם החוזים. הם חתמו עם חברת "סי.בי.אס.", ובספטמבר '69 יצא לאור האלבום הראשון שלהם שכלל שירים כמו Evil Ways ו"ג'ינגו". בשלושת החודשים שנותרו לאותה שנה נמכר התקליט בשני מליון עותקים ונהפך לנכס־צאן־פלטינה של מוסיקת שנות השבעים.

האמת היא שבניגוד להצלחות אחרות של השוק האמריקני, את ההצלחה של סנטנה קל להבין. הוא גיטריסט מושלם והוא המציא צליל. יש כמה גיטריסטים כאלה, לא הרבה. צ'אק ברי המציא את הצליל הקופץ. הנדריקס המציא את הצליל הצרוד־מהיר. פיט טאונסנד (מלהקת ה"מי") המציא את הצליל הצורח־גבוה. אריק קלפטון המציא את ה"סלאו־הנד", הצליל המתמשך. סנטנה המציא את הצליל הנקי־קטוע. התווים שלו אף פעם לא טובעים אחד בתוך השני. הוא גיטריסט מדוייק כל־כך שבשירים כמו "אשת הקסם השחור" אתה יכול לזמזם את סולו־הגיטרה בקלות, יותר מאשר את הפזמון.

השנתיים הבאות של סנטנה כמעט משעממות. "אבריקסס", "קאראוואנסראי", "אהבה מסירות וכניעה". כל תקליט של הלהקה נהפך מיד ללהיט־ענק. להקת סנטנה מכרה יותר תקליטים מכל להקה אחרת בהיסטוריה, חוץ מהביטלס. בין הקלטה להקלטה הם השתתפו ברוב הפסטיבאלים הגדולים של תחילת שנות השבעים. בלהקה עצמה שני הדברים היחידים שלא השתנו היו השם – "סנטנה" – וסנטנה עצמו. כל המשתתפים האחרים התחלפו כל הזמן. כמה מהם מתו ממנות סמים עודפות, כמה יצאו לקריירות עצמאיות, כמה מהם סנטנה פשוט העיף הביתה. ההיסטוריה של השותפים ללהקה תואמת, פחות או יותר, את העליות והירידות בעולם הרוק במהלך שנות השבעים והשמונים. סנטנה עצמו, עושה רושם, הוא חסין זמן.

בערך באותה תקופה פגש סנטנה את סרי צ'ימוני, הגורו ההודי של ג'ון מקלאפלין. עוד לפני־כן חדרו אלמנטים הודיים למוסיקה שלו, אבל צ'ימוני העניק לסנטנה גם את הפילוסופיה שמאחורי המוסיקה. מלא אהבת־אדם, שמחת־השיתוף ושאר הקישקושים, יצא סנטנה בשורה של אלבומים משותפים עם אל קופר, באדי מיילס וכמובן – ג'ון מקלאפלין ותזמורת המהווישנו. סנטנה גם שינה את שמו. התחיל לקרוא לעצמו דוודים. „קרלוס הוא השם שניתן לי בלידתי. היתה לו משמעות בשביל הורי, אבל לי הוא לא אומר כלום", הסביר דוודים סנטנה. „למוחמר עלי יש השם החדש שלו וזה אומר לו משהו. לי קוראים רוודים – כלומר – העין. המנורה והאור של האל. זהו האני האמיתי". מילא.

ב־72' הרגיש סנטנה שהצליל הלאטינו־אמריקני כבר לא מספיק לו. הוא התחיל לחפש צלילים חדשים והגיע לברזיל. יחד עם נגן כלי ההקשה איארטו מוררה, הזמרת פלורה פורים ומוסיקאים נוספים הוציא שני תקליטים ששולבו בהם אלמנטים של סמבה, מוסיקה אינדיאנית ורוקנ'רול. כשהרגיש שהשכונות הספרדיות מתחילות לרטון – חזר לצליל הלאטיני בתקליט "אמיגוס" – מחווה למיקצב ה"סלסה" הלאטיני.

בשנים שלאחר מכן הסתובב סנטנה כמעט בין כל סוגי המוסיקה הקיימים, מג'אז ועד ריתם־אנד־בלוז. בסופו של דבר זה לא חשוב. אצל סנטנה גם מזמורי חזנות באידיש יהפכו לרוק־לאטיני. חוץ מזה, בכל תקליט היה הסולו הארוך של הגיטרה, סולו שאינו שייך לרוק, או לפאנקי, או לג'אז, או לבוסה־נובה – הוא שייך לקרלוס.

התקליטים הגדולים באמת של סנטנה הם תקליטי ההופעות. ב־75' הוא הוציא אלבום משולש מהופעות שקיים ביפן, וב־77' הוציא אלבום כפול מהופעותיו באירופה. משהו מסנטנה אובד כנראה בתוך המסגרת הסטרילית של אולפן. הוא צריך לחוש במה מתחת לרגליו. הוא לא אמן של מסרים. רוב הקטעים שלו הם מוסיקליים בלבד. את מעט הטקסטים שהוא שר אין טעם לכנס בספר. גם כשיש לו מה להגיד, כבר אמרו את זה לפניו – וטוב יותר. הכוח שלו מוסיקלי נטו, ובשביל זה צריך קהל. זו היא המוסיקה כפי שהיתה מאז לקח הומו סאפיינס כשרוני אחד אבן והתחיל להרביץ בה על אבן שניה בקצב הטמטם.

לשנות השמונים הגיע סנטנה כמוסד מכובד מדי. סיבובי ההופעות שלו הצטמצמו לשלושה שבועות בכל פעם, ונהפכו נדירים יותר. התקליטים שהוציא עסקו פחות בחיפוש, ויותר בליטוש. הגיטרה שלו התעדנה קצת. טכנית הוא היה עדיין גיטריסט טוטאלי, אבל הגורו שלו קצת דפק לו את הראש. יחד עם זאת, גם בשנים הללו היו לו כמה הברקות־ענק: ב־1980 הוא נכנס לאולפן עם הרבי הנקוק, טוני ויליאמס, רון קרטר ו־וויין שורטר – ארבעה ענקי ג'אז. הם הקליטו כמה שירים של סנטנה, אחד של וויין שורטר, אחד של מיקלוס רוסזה ושלושה של סרי צ'ימוני, הגורו־המרקד. כשהם יצאו מן האולפן אמר סנטנה לכתבים בחיוך: „אני בגן־עדן". (לא רק ביטוי, גם שם של שיר־ג'אז ישן שהוקלט על־ידי בילי הולידיי, אלה פיצ'ג'רלד, לואי אמסטרונג ועוד כמה מהגדולים). מי ששומע את התקליט שיצא מ"סישן" הזה אולי לא מגיע לגן־עדן, אבל גם לא רחוק ממנו.

ב־83' בא השינוי. סנטנה, כמו מקלפלין, עזב את צ'ימוני וחזר לעצמו. הצעד הראשון שלו כשוב־קרלוס ולא־עוד־דוודים, היה לנגן רוק לאטיני. אז הוציא את התקליט "הוואנה מון". על המאריאצ'אס ניגן חוזה סנטנה, אבא שלו. ב־85' הוציא את "ביונד אפיראנסאס". קשה להגדיר את התקליטים האלה כקאם־בק. סנטנה מעולם לא עזב. אפשר להגדיר אותם כחזרה למעגל הכוח האמיתי שלו, לטיחואנה. ב־86' הוא הוציא את "חופש", תקליט פוליטי, מחאתי.

בסיבוב ההופעות הנוכחי שלו – המתחיל באיטליה ב־12 לאפריל ומגיע לישראל ב־28 באפריל – מופיע סנטנה עם באדי מיילס, מוסיקאי־סולו מעולה בפני עצמו. הם כבר עשו פעם תקליט ביחד. עכשיו הם עולים על הבמה. אפריל הוא חודש טוב בשביל לשמוע את סנטנה. „אחרי הופעה שלי", הוא אמר פעם, „אני רוצה שאנשים ירגישו כמו מי שפתח חלון באמצע האביב".

יאיר לפיד

בחודש אפריל בבריכה ופארק

סנטנה לא מגיע לישראל לבד. הוא אף פעם לא לבד. בלהקה שלו עברו כמה מגדולי המוסיקה האמריקנית, משתמשים בו כאדן־זינוק לקריירת סולו.

הדמות הבולטת בין מלוויו של סנטנה בסיבוב ההופעות הנוכחי הוא הזמר־נגן באדי מיילס. לא מזמן פירק את הלהקה שלו – "באדי מיילס אקספרס" – ועכשיו הוא מופיע עם קרלוס. מיילס, בזמנו, ניגן עם ג'ימי הנדריקס, וגם עם "דגל חשמלי".

על הבס מנגן אלפונסו ג'ונסון, לשעבר חבר להקת "תחזית מזג האוויר". על הקלידים מנגנים צ'סטר תומפסון, לשעבר חבר בלהקת "מרכז כוח", ולידו יעמוד תום קוסטר, חבר בלהקת סנטנה מאז 73'.

עוד חשובים בלהקה הם ארבעה נגני כלי ההקשה: ארמנדו ליר, ארמנדו פרזה, אורסטס וילטו וגרג רולי – הנאמן לקרלוס מאז ימיה העליזים של "להקת הבלוז של סנטנה".

ההופעה הראשונה בישראל: 28 באפריל בבריכת השולטן בירושלים. ההופעה השניה: ב־30 במרץ בפארק הירקון בתל־אביב. גם אם נביא בחשבון את ג'ון באעז, דייר־סטרייטס ודוורה חבקין – סנטנה הוא המוסיקאי הגדול ביותר שדרך פה אי־פעם. אם הוא ינגן את "אשת הקסם השחור", אני מבטיח לבכות.

הקניה הכדאית ביותר לפסח•הקניה הכדאית ביותר לפסח•הקניה הכדאית ביותר לפסח•הקניה הכדאית ביותר לפסח•
מדריך קניות לחג הפסח
תן מקרר ישן וקח מקסי גלאקסי
לקראת הפסח יוחלף כל מקרר ישן מכל סוג ומכל תוצרת במקרר החדש - מקסי גלאקסי תמורת המקרר הישן
תקבל 225 ש"ח
לקראת הפסח צריך הרבה מקום במקרר.
החליפי למקרר עם המקפיא הענקי. - מקסי גלאקסי.
★ היחידי עם התקן האמריקאי הישראלי, הקנדי והצרפתי.
★ היחידי עם תא הקפאה ענקי - 160 ליטר (30 ליטר יותר ממקרר נו פרוסט אחר).
★ היחידי עם גב פלדה. עכשיו במבצע החלפת מקררים מקסי גלאקסי ב-24 תשלומים.
ועוד יתרון חשוב! הטרחה בפינוי המקרר הישן והובלתו, כולן על חשבוננו חינם (בעת אספקת מקסי גלאקסי).
המבצע לפי מחירון 1.3.87. פרטים ותקנון המבצע בחנויות החשמל המובחרות
הכמות לאספקות פסח מוגבלת, הזדרזו!
24 תשלומים - ואספקה לפסח!
התשלומים באמצעות כרטיסי אשראי
ויזה דיינרס ישראכרט
הכל ב-24 תשלומים
אספקה לפסח!
12 תשלומים שקליים שווים
תנורי בישול ואפיה
אשפי המטבח הצרפתיים אצלך בבית לפסח תנורי בישול ואפיה, תנורי בילט אין, וכיריים גז. כמו כן מיקרוגל סימנס, בוש ורוזייאר.
החל מ-61 ש"ח לחודש
שווה ערך לכ-
$37
לחודש.
ROSIERES
FAURE
וידאו
השמות הגדולים בעולם: סימנס, סאבא ונק
החל מ-118 ש"ח לחודש
שווה ערך לכ-
$72
לחודש.
NEC
SIEMENS
SABA
מזגנים
החל מ-61 ש"ח לחודש
$37
החל מ-129 ש"ח לחודש
$79
תדיראן מחשבים
מחשבים ביתיים: קומודור 64 המחשב הנפוץ ביותר בבתי-ספר בתוספת טיים
החל מ-43 ש"ח לחודש
שווה ערך לכ-
$26
לחודש.
מחשבים עסקיים
החל מ-111 ש"ח לחודש
שווה ערך לכ-
$67
לחודש.
מדיחי כלים
עידן חדש בהדחת כלים.
מדיחי הכלים המעולים של סימנס או בוש.
החל מ-99 ש"ח לחודש
שווה ערך לכ-
$61
לחודש.
SIEMENS
BOSCH
טלוויזיות
החל מ-91 ש"ח לחודש
$58
לחודש.
SIEMENS
SABA
NEC
תדיראן

בית־הדין האיזורי לעבודה בירושלים, בנין מהודר, בית בושת ירדני לשעבר. החוק הישראלי עבר כאן השפלה נוספת בשבוע שעבר. איש לא קם לתבוע את עלבונו, לנקום את ביזיון בתי־הדין לעבודה. גם בלי זה המערכת מורכבת, מעוררת מחלוקת, ויש אומרים: בת חורגת במערכת המשפט. לא יודעים הרבה עליה. גם לא אכפת ממנה, עד שצריכים אותה. נכון לעכשיו, קרש הצלה בערבון מוגבל.

צחוק מהעבודה

מאת עמוס לבב צילומים: יוסי זמיר וראובן קסטרו

בית בושת מהודר ששירת בעבר את קציני הלגיון הירדני, הושפל בשבוע שעבר החוק של מדינת ישראל. עובדי המינהל והמשק בבתי־החולים עשו צחוק מבתי־הדין לעבודה, ושר האוצר משה ניסים אמר כי סירובם לציית לצווי מניעה שהוציא נגדם בית־הדין האיזורי לעבודה בירושלים, מביא אותנו לאנרכיה. אבל אחרי שהברפלד מההסתדרות הבטיח לעובדים כסף, הסדינים כובסו, האשפה פונתה והמזון שוב הגיע לבתי־החולים – לא נשמעו עוד קולות על בזיון בית־דין במדינת ישראל.

זה הביא את השופט מנחם גולדברג, נשיא בית־הדין הארצי לעבודה, לחרוג ממנהגו ולהעניק ראיון עיתונאי. בלשון זהירה אך תקיפה הוא מתריע מפני כירסום בשלטון החוק במדינת ישראל, ושואל: „מדוע לא שמעתי שהאקדמיה התריעה בתרועות רמות על הפרת שלטון החוק? בנושאים אחרים שעלו בעבר היא ידעה להרים את קולה. והיכן היתה לשכת עורכי־הדין? בנושאים ציבוריים אחרים הם ידעו להביע עמדה. אך כשמדובר בפגיעה בשלטון החוק – תחום שאליו יש להם נגיעה – הם שתקו. גם התקשורת, מתוך אהדה לציבור שבפח, לא הבליטה מספיק את הפרת הצווים".

השופט גולדברג עומד בראש מערכת מורכבת המעוררת חילוקי דעות. יש המכנים את בתי־הדין לעבודה „בנים חורגים במערכת השיפוטית". נשמעים אפילו קולות בודדים הקוראים לביטולה, אך רוב המומחים שראיינו לצורך כתבה זו פשוט גומרים עליה את ההלל ומצרים מאוד על היחס שלו היא זוכה בכלל, ועל השפלתה בשבוע שעבר על־ידי עובדי המינהל והמשק בפרט.

הציבור הרחב, מתברר, יודע מעט מאוד על בתי־הדין לעבודה. רק בודדים יודעים ש־18 שופטים כרעו בשנה האחרונה תחת נטל של יותר מ־22 אלף תיקים בנושאים הנראים לכל אחד ואחד מאיתנו שוליים – עד לרגע שבו אנו נתקלים, אישית, באחד הנושאים הללו, ובית־הדין לעבודה נהפך בעינינו לקרש הצלה.

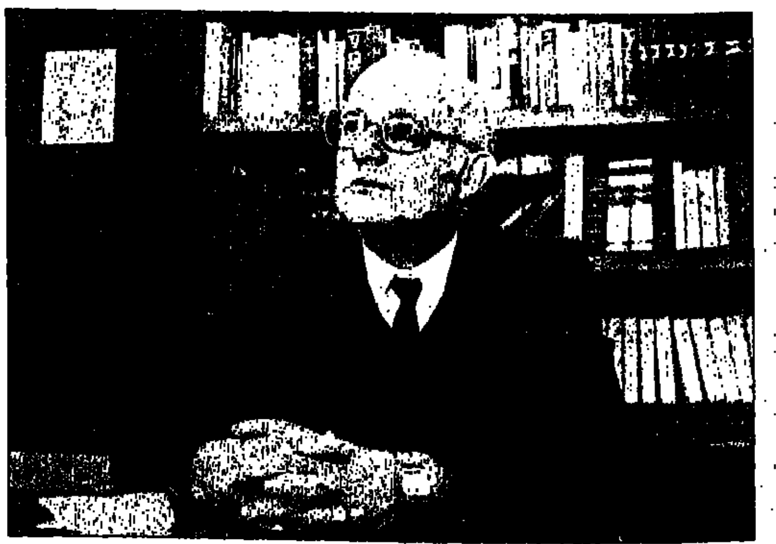
כך, למשל, נידונו בשנה שעברה יותר מ־5,000 תיקים של הלנת שכר, כ־7,000 סכסוכים בין עובד למעביד, ועוד אלפי תיקים בסוגיות שונות ומשונות כמו הבטחת הכנסה, גימלאות וביטוח אבטלה. נידונו גם 194 סכסוכים קיבוציים, ואלה דווקא כן מתחילים לעניין את הציבור הרחב, ביחוד כאשר השובתים מנתקים אותו מהטלוויזיה שלו או מהאינפוזיה בבית־החולים.

ב־30 מקרים הוצאו צווי מניעה. עובדי המינהל והמשק הצטרפו בשבוע שעבר לחבורה של מפירי חוק שכבר נכנסו להסטוריה (איפה הם היום?). עובדי קו צינור הנפט אילת־אשקלון שברחו ללב ים כדי לא לקבל את הצווים (זוכרים?), ועובדי התחזוקה של "אל על" שנקנסו על הפרת צווי מניעה.

בית־הדין האיזורי לעבודה בירושלים יכול להתברך שהוא ממוקם בבית בושת ירדני לשעבר. בשירותים המצופים שיש בגוון תכלת נעים לעין (ול"מאדאם" היה טעם טוב) אתה יכול למצוא גם אמבטיה ובידה. קיר בלשכת השופט מכוסה במראות ויש לו שירותים צמודים. עד לפני זמן לא רב, מספרים פרקליטים, היתה לו אפילו מנורה אדומה בחדר...

הוא סובל, אמנם, מבעיות חנייה קשות, אך בית־הדין בנצרת, השוכן בבית מגורים רגיל, בוודאי מתקנא בו. גם בית־הדין הארצי שממוקם בבנין תחנת הגבול של מעבר מנדלבאום לשעבר בירושלים. כשהפקידה נכנסת ללשכת נשיא בית־הדין, הרצפה רועדת, והשופט גולדברג מרגיע אותנו בחיוכו הטוב: „אין מה לדאוג. המבנה נבדק לפני זמן לא רב. בתל־אביב סגרו לא מכבר חדר בארכיון, כי הוא נמצא מסוכן. רק אחרי עבודות תיקון שנמשכו כשבועיים, פתחו אותו מחדש".

לבתי־הדין לעבודה יש 20 תקנים. 18 מהם מאויישים. השופט גולדברג דרש תוספת של שלושה שופטים נוספים. נשיא המדינה, חיים הרצוג, אמר לפני ארבעה חודשים, בטכס מינוי שופטים חדשים: „הרשו לי להעיר כאן בצער על תופעה ידועה במציאות הישראלית, שאיננה הולמת את כבוד המשפט בישראל. כוונתי למצוקתה של המערכת, ובמיוחד זו של בתי־הדין האיזוריים לעבודה... אני מתרשם שבמסגרת בתי־הדין לעבודה יש מצוקה אנושית גדולה. אנשים שנפלטו מהעבודה, לעתים בגלל נכות

עובדי המשק והמינהל של בתי־החולים המשלחים עם צווי המניעה (למעלה) והשופט מנחם גולדברג, נשיא בית־הדין הארצי לעבודה: כולם שתקו.

או פציעה, נאלצים לפעמים להמתין זמן ממושך מאוד עד לבירור עניינם. יש אנשים שפרנסתם תלויה בתוצאות הדיון בבית־הדין האיזורי לעבודה – והדברים נמשכים לאין קץ".

סיום דבריו הקשים קרא נשיא המדינה ל„מוסדות המימשל" להקל על המערכת. „תקוותי היא", אמר הנשיא, „כי אכן תינתן הדעה לכך, גם בעידן של צמצומים והידוק החגורה, כי אלה הם לעתים דיני נפשות ממש".

איש ב„מוסדות המימשל" לא שעה לדברי הנשיא. ואין תימה שכמה חודשים לאחר מכן גם עובדי המינהל והמשק לא שעו לתחינתו לשוב לעבודה, אלא לשמש [illegible] בלבד. וכאשר הדיון נערך בבתים מטים ליפול בפני שופטים הכורעים תחת העומס, כשלצידם יושבים שני הדיוטות כ"נציגי ציבור", וגם עורכי־הדין לא מתייחסים בכבוד הראוי לבית־הדין לעבודה ואינם יוצאים להגנת כבודו המושפל, מדוע יכבדו נציגי עובדים משולהבים את החוק?

בתי־הדין לעבודה הוקמו ב־1969. הוחלט שלצד השופט יישבו גם שני נציגי ציבור, אחד מטעם ההסתדרות ואחד מטעם לשכת התיאום של האירגונים הכלכליים. פעם ישבו כנציגי ציבור פרופסורים נכבדים כמו אהרון ברק ויצחק זמיר. היום תמצא בין נציגי הציבור עסקני הסתדרות, ראשי ועדי עובדים. גם כאן, כמו בשטחים אחרים בחיינו, זה נהפך לחלק מרדיפה אחר כבוד, והמינויים הפוליטיים חדרו אפילו לתחום זה, שאפילו הכנסה אין בצידו, רק כבוד. ישנם נציגי ציבור שהדפיסו כרטיסי־ביקור ועליהם כתוב „שופט בית־הדין לעבודה"...

למען ההגינות נציין כי בבית־הדין הארצי לעבודה יושבים היום כנציגי ציבור שלושה נציבים לשעבר של שירות המדינה, וכמה תעשיינים. הבעייה היא שרוב נציגי הציבור הם פנסיונרים, ולא תמיד מגיעים לישיבות, דבר שחייב תיקון בחוק שבוצע לפני כשנה וחצי, ועל פיו יוכל שופט להמשיך בדיונים גם כאשר לנציג הציבור אין פתאום חשק – או אפשרות – להתייצב למשפט.

גם עורכי־הדין אינם מתייחסים במלוא הכבוד הראוי ל„בן החורג" הזה – בית־הדין לעבודה. הם רואים בו פגיעה בפרנסתם, משום שניתן להופיע בפניו ללא ייצוג של עורך־דין. גם הפרוצדורה אינה נוקשה כמו בבתי־המשפט ה„רגילים", וחוץ מזה – עורכי־דין רבים אינם מצליחים להסתגל ל"חיה הזו" שקוראים לה "נציג ציבור".

בית־הדין לעבודה אינו יכול לשלוח אדם למאסר כאשר יש מקרה של בזיון בית־המשפט בסכסוך קיבוצי. הוא יכול להטיל רק קנסות, והנטייה בפרקליטות היא לשכוח מהקנסות במסגרת אנחת הרווחה הכללית הנשמעת כאשר סכסוך קיבוצי מכאיב מסתיים איכשהו.

„לא, אי־אפשר לומר שבתי־הדין לעבודה פשטו את הרגל", אומר השופט גולדברג. „אפשר למנות על אצבעות יד אחת את המקרים של אי כיבוד צווים שלהם. אך אין זה מפחית כהוא זה מחומרת מעשיהם של עובדי המינהל והמשק".

צריך להעניש אותם?

„הפרקליטות צריכה לקבל החלטה בקשר לכך. אין זה מתפקידו של בית־המשפט. וזו החלטה שצריכה להתקבל בדרג בכיר".

בסכסוכים קיבוציים אין מהיר מבית־הדין לעבודה. לפני ש„המציאו" אותו היו סכסוכים כאלה נמשכים ונמשכים עד אין קץ. אבל הוא הוקם גם כדי להקל על העומס בבתי־המשפט, והיום זמן ההמתנה הממוצע לשמיעת תיק אינדיבידואלי של אזרח נגד מעבידו, נפגעי עבודה או מובטלים – הוא שנתיים. העובדה שבבתי־המשפט ה"רגילים" הסחבת אף גדולה יותר, אינה חצי נחמה לנכה שממתין לקיצבתו.

מבחינת הסטטוס – שופט בית־דין איזורי לעבודה מושווה לשופט מחוזי מבוח כישוריו, אך משתכר כשופט שלום. משכורתו של שופט בית־הדין הארצי לעבודה גבוהה מזו של שופט מחוזי. לשופט בית־הדין לעבודה ישנה סמכות לשלוח למאסר, אך הדבר כמעט אינו מתרחש במציאות. כאשר מדובר בבזיון בית־המשפט ומישהו בפרקליטות או בממשלה אוזר עוז ומגיש תביעה כזו – יכול השופט רק להטיל קנס, אך לא לשלוח למאסר.

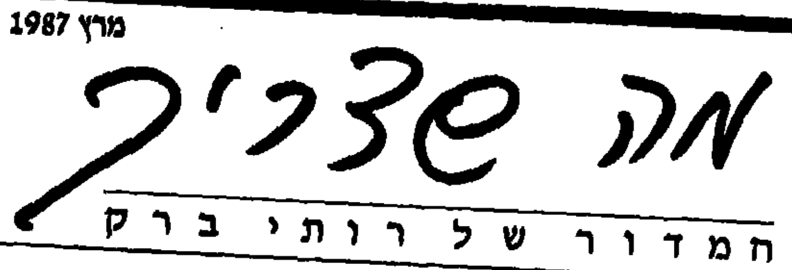
לדעת השופט גולדברג הוכיח עצמו בית־הדין לעבודה בשני מישורים: הוא פותר הסכסוכים הקיבוציים הטוב ביותר שקיים היום בשוק, והוא גם יצר מודעות אצל היחיד למימוש זכויותיו.

שמואל תמיר, לשעבר שר המשפטים, התנגד מאז ומתמיד לבתי־הדין לעבודה. מספרים כי בתקופת כהונתו במשרד המשפטים אף ניסה לבטלם. „היו לי ספקות כאשר הוקמו בתי־הדין לעבודה", הוא אומר, "נטיתי לדעה שבכל פורום משפטי צריכים לשבת רק שופטים. לא נראתה לי הקמת גוף שיישבו בו גם אנשים שאינם שופטים. והספקות הללו שהיו לי אז, נשארו גם היום".

עם זאת חושב שמואל תמיר שיש להעמיד לדין את מפירי הצווים. "ביזוי בית־הדין הוא חמור מאוד. בנושאים הללו אין ללכת לשום ויתור. מי שעובר עבירה כזו – חייבים להביאו בפני בית־דין. אם תופעה כזו לא נבלמת, הכירסום בשלטון החוק רק יגבר".

אלי בן טובים, מנהל המחלקה לענייני עבודה בפרקליטות המדינה, מספר כי לא פחות מחמישים פרקליטים עוסקים בפרקליטות המדינה בענייני עבודה. „מלאה ידינו עבודה", הוא אומר בלי להתלונן. מפעם לפעם הוא מוציא "דף לפרקליט עבודה" ובו הוא מדווח לפרקליטים על הלכות חשובות שנקבעו

(המשך בעמוד הבא)

מה שצריך

המדור של רותי ברק

קוראות יקרות,

זו הפעם הראשונה שאתן רואות את „מה שצריך" וזו גם הפעם הראשונה שמדור מעין זה מופיע בארץ. כדי להבין מהו „מה שצריך" נתחיל במה שאינו. „מה שצריך" אינו כתבה עיתונאית ואינו מתיימר להיות כזה. זהו פרסום. אמנם שונה אך עדיין פרסום. אנו, בחברת ברק אבנר מפיצים בע"מ, משווקים מגוון של מוצרי קוסמטיקה, היגיינה וחומרי ניקוי. חלקם את ודאי מכירה, חלקם עדיין לא. ב„מה שצריך" נספר לכן כיצד משתמשים במוצרים אלו טוב יותר, מתי כדאי במיוחד לקנותם (מבצע או הנחה), ואיך קונים בדיוק „מה שצריך" מבלי לבזבז שקלים יקרים. אשמח לתרום לכן מנסיוני כעובדת מוכרת. אשמח עוד יותר לקבל את התרשמויותיכן. כל תגובה, רעיון או הצעה יתקבלו בברכה. הכתובת שלי: רותי ברק, ברק אבנר מפיצים בע"מ, אפעל 17 פתח תקוה.

שלכן, רותי ברק

ואזליין אינטנסיב קר – עורך זקוק לו עכשיו יותר מתמיד.

נכון, בתקופה זו של השנה כשעדיין נמצאים בחדרים מוסקים ונחשפים לרוח קרה העור מתייבש וניזוק, ולכן מה שהעור צריך זה תחליב גוף פעיל באמת כדוגמת ואזליין אינטנסיב קר. מירחי ואזליין אינטנסיב קר על עורך בעודו לח מעט, לאחר הרחצה, בעזרת ספוגית קשיחה עסי את גופך ובדרך זו תחדירי היטב את התחליב ותעניקי לגופך עיסוי קל. כדי להקל עלייך את הקנייה יהיה ואזליין אינטנסיב קר במבצע הוזלות מיוחד בחודש מרס:
אריזת 500 מ"ל עם משאבה – 12.59 ש"ח בלבד.
300 מ"ל 7.37 ש"ח בלבד.
200 מ"ל 5.69 ש"ח בלבד.
ואזליין אינטנסיב קר אקסטרא לעור בעייתי 8.29 ש"ח בלבד.
כדאי מאוד לנצל את המבצע ואם ישאר קצת תחליב לקיץ לא נורא... עוד נספר לך אילו יתרונות יש לאינטנסיב קר בעונה החמה.

ג'ונסון – מוצרי הניקוי שעושים הכל... בשבילך!

נשים רבות כבר מכירות ונהנות ממוצרי ג'ונסון. אך לא רבות יודעות שחברת ג'ונסון היא החברה מספר אחד בעולם לייצור מוצרי ניקוי והברקה. לג'ונסון מוצר לכל מטרה: ג'ונסון פורס מנקה תנורים היחידי שפועל גם כשהתנור קר. ג'ונסון קיטה מנקה כל פינה במטבח ואינו מרסס על שומנים שרופים (ומי כמוך יודעת מה זה לנקות כתם שומן שרוף). ג'ונסון ספרקל אידיאלי לניקוי רהיטים מכל סוג (עץ, זכוכית, עור ומתכת) שומר על הרהיט ומונע הצטברות אבק. ג'ונסון פלדג' תכשיר מהסכבי לטיפול וניקוי רהיטי עץ ופורמאיקה. פלדג' מצפה את הרהיט בשכבת ואקס קשיחה ובכך מקנה לו ברק ויצא דופן.
מוצרי הניקוי של ג'ונסון נמכרים כעת במחירי מבצע מיוחדים לקראת הפסח.

מברשת שיניים דנטון – במבצע לפסח

מברשת השיניים המיוצרת ע"י קיבוץ דורות זכתה להצלחה בלתי רגילה בארה"ב. יותר מ־5 מליון אמריקנים מצחצחים בדנטון בוקר וערב. האמריקנים שידועים בדרישות האיכות המחמירות שלהם נתנו לדנטון את אישור ה־F.D.A – מכון התקנים שלהם. ועכשיו יש לך סיבה נוספת לקנות דנטון. במבצע מיוחד לפסח תוכלי לקנות 4 מברשות דנטון במחיר של 2. מברשת דנטון מוגשת באריזה משפחתית.

אבקת כביסה אֻוָה – „כחול לבן" מאיטליה.

את אווה קל מאוד להכיר! אווה היחידה המכילה גם גרגרים כחולים! הגרגרים הכחולים אינם נמצאים באווה למטרת יופי. ל„כחולים" של אווה יש תכונה חדשנית. יכולת לחדש את הכביסה: להשאירה נקיה יותר, יפה יותר ומבהיקה יותר. אווה אבקת כביסה „קלה" במיוחד ולכן גם חסכונית. לאווה יש ריח נעים וניאוטרלי שנשאר זמן רב על הבגד. (לבחירתך גם מרכך כביסה של אווה).

מגן תחתון ברוִיה – הצלחה במישור הנשי

בטחון, נוחות ועמידות. „ברק אבנר מפיצים" גאים לשווק את המגן התחתון שעומד בקריטריונים האלה טוב יותר מכל מתחרה. 3 פסי הצמדה מבטיחים הצמדה מעולה לתחתונים. המבנה האנטומי וכושר הספיגה מבטיחים נוחות מקסימלית. הרכב הסיבים המיוחד מונע אפשרות התפרקות. אם עדיין לא ניסית את ברוויה יש לך אפשרות לעשות זאת – חינם! כתבי אלי ובדואר חוזר תשלח אלייך אריזה של 3 דוגמיות חינם!

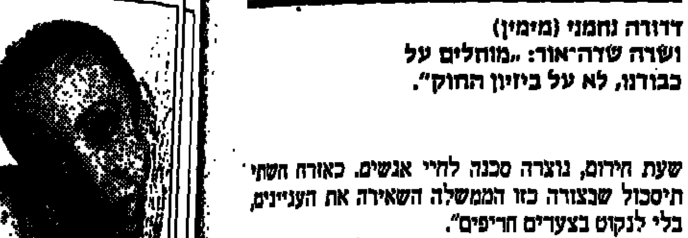

מטהר אוויר סנטורט. בסופו של חשבון זה אפילו עולה פחות.

כשמדובר בריחות ובשמים צריך לשאול את המומחים: הצרפתים. הצרפתים החליטו: מטהרי אוויר סנטורט הם הנמכרים ביותר בצרפת.
עכשיו תוכלי לקנות אותם גם בישראל. נכון, מטהרי אוויר סנטורט עולים יותר אך כדאי לשים לב לחשבון הסופי: מטהרי אוויר סנטורט מצטיינים במגוון ניחוחות נעים ומלאים, ובתוחלת חיים ארוכה פי 3 מכל מטהר אוויר אחר שאת מכירה!
המיכל מצטיין ביופיו ולאחר סוף הפעילות אין צורך לקנות מיכל חדש: קונים מילוי (שעולה בדיוק מחציתו) ומשלבים אותו בקלות במיכל, במקום המילוי שנגמר. ניתן להשיג גם מטהר אוויר סנטורט קטן שנועד לכל משטח במכונית ומדיף ריח נעים במשך זמן רב.

מען למכתבים: רותי ברק, ברק אבנר מפיצים בע"מ, אפעל 17 פתח תקוה.

דבורה נחמני (מימין) ושרה שדה־אור: „מוחלים על כבודנו, לא על ביזיון החוק".

(המשך מהעמוד הקודם)

בענייני עבודה בבתי־הדין לעבודה או בבית־הדין הגבוה לצדק, שרק הוא מוסמך לבדוק בציציותיו של פסק דין שהוציא בית־דין לעבודה. „נופלות שם הכרעות חשובות מאוד", הוא אומר. „בית הדין לעבודה דן בנושאים חשובים וגם פסיקתו חשובה. במישור הקיבוצי הוא מעמיד בידי המעסיק הציבורי שורה של כלים כדי להתמודד עם שביתות".

על דרישת השר שלו לשעבר, שמואל תמיר, להעמיד את מפירי הצווים לדין – אומר אלי בן טובים בזהירות רבה: „כל מימוש הוא בעייתי כאשר אתה בא נגד מסה גדולה. ניתן להתמודד עם הבעייה בצורה מושכלת וחכמה. הבעיות שמתעוררות היום הן בעיות ניהוליות של משרדי הממשלה השונים (משרד הבריאות, למשל, התנגד להוצאת צווי המניעה), ואז הרשות הציבורית לא מתנהלת בגל אחד. זה מוריד את סף נכונות הציות של העובדים לצווים ולמרות של המעסיק".

נציגי הציבור היושבים לצד השופט בבית־הדין לעבודה לא מצחיקים את אלי בן טובים. „לא, זו אינה בדיחה", הוא אומר. „לעובדים יש יותר אמון בבית־הדין כאשר נציגם, המבין את בעיותיהם, יושב ליד השופט".

לדעת אלי בן טובים פיתח בית־הדין לעבודה את משפט העבודה בארץ ושם אותו על המפה. „היום משפט העבודה הישראלי הוא שם דבר בעולם", אומר הפרקליט.

פרופסור רות בן ישראל, סגנית הדיקן בפקולטה למשפטים של אוניברסיטת תל־אביב, היא יועצת לועדת העבודה והרווחה של הכנסת ומומחית ידועת־שם למשפט העבודה. גם היא מלאת תשבחות לתרומת בתי־הדין לעבודה למשפט העבודה בארץ. היא גם לא חושבת שרק אותם, את הכנים החורגים, מבזים.

„ישנם מאות או אלפי צווי הריסה למבנים לא חוקיים שאינם מקויימים", היא מזכירה. „התופעה הזו נראית לי אפילו חמורה יותר, כי השלטונות הם שאינם מקיימים את הצו להרוס – למרות שהם אלה שביקשו את ההריסה. מה שקרה בשבוע שעבר אינו כשלון של מערכת בתי־הדין לעבודה. לדאבוני זוהי תופעה שמאפיינת את החברה הישראלית בזמן האחרון – כירסום גובר בשלטון החוק. לצערי, בחברה הישראלית השתרשו נורמות פגומות של כניעה ללחצים, לאלימות. זה החל לפני שנים בלשכת הסעד עם הפיכת שולחנות, ועבר למימדים חריפים יותר. היום, מי ששובת בשביתה אלימה יותר ולא מקיים צווים – יש לו סיכוי טוב יותר שתביעותיו ייענו. מחנכים את העובדים – כמו את כל החברה – שכדאי להשתמש בכוח, כי מי שיהיה 'ילד טוב' לא יקבל כלום".

פרופסור בן־ישראל חושבת שלא בתי־הדין לעבודה נתגלו כאן במערומיהם, כי אם המערכת המשפטית כולה. „המערכת אינה יכולה להגדיל את תקציביה, כי אין לה די כוח והיא אינה רוצה להפעיל לחץ. לכן עובדים השופטים בתנאים כה קשים ובמבנים כל־כך עלובים. אוי לנו אם גם היא תעבור לשימוש בנורמות אלימות. בגלל שהיא אינה יכולה לורשות לעצמה את ה'לוקסוס' הזה, היא משלמת את המחיר".

פרופסור בן ישראל מאוד מודאגת ממה שרואות עיניה. אך לא רק למדינה היא דואגת. לגורל זכות השביתה היא חרדה.

„זכות זו יקרה לי", היא אומרת. „זוהי זכות מאוד חשובה, אך היא אינה בלתי מוגבלת. חריגה מזכות השביתה עלולה לסכן את עצם קיומה. היום כבר אינני מאשימה את אלה הקוראים לצמצם או להגביל את זכות השביתה. אני בעד המשך זכות זו, אך בצורה מבוקרת ובתחום הלגיטימי. כאמור, אני יכולה להבין את הקולות נגד זכות השביתה, המושמעים אחרי שביתה כמו זו של עובדי המינהל והמשק. יש להעניש את העובדים האלה. החוק בישראל אוסר לשלוח עובדים לבית־הסוהר על מעשים הקשורים בסכסוכי עבודה; לא צריך לשלוח אותם לכלא, וזה גם לא יעיל. הנסיון מלמד שכאשר שלחו עובדים לכלא במדינות אחרות, זה פעל כבומרנג. אבל ישנן סנקציות אחרות, כמו קנסות או אי תשלום שכר בגין תקופת השביתה. והעובדים יצטרכו לעשות את החשבון הכלכלי שלהם – כמה ירוויחו אם תביעותיהם יתקבלו, וכמה יפסידו אם ינקו משכרם".

פרופסור בן ישראל חשה כי יש סחף ביחסי העבודה בארץ. היא רואה יותר ויותר הפרת מרות של ההסתדרות, ואי ציות לצווי בית־משפט. „כאשר מסתכלים על התופעה הזו במנותק מהמתרחש במערכת הכללית – זה נראה חמור", היא אומרת. „אך התרופפות מסגרות קיימת גם בתחומים אחרים בחיינו. מהו הפתרון? אין לי תשובה. צריך לחנך, להסביר, והעיקר – להשתדל עד כמה שאפשר לא להכנע לאלימות. לא העכבר גנב. החור גנב".

יעקב ינון הוא שופט בדימוס. הוא כיהן כשופט בית־הדין האיזורי לעבודה בתל־אביב, כשופט בית־הדין הארצי לעבודה וכשופט מחוזי בתל־אביב. גם הוא איש שקט ונוח. דומה כי זה אחד הכישורים הנדרשים משופט בית־הדין לעבודה. „אני משוה את המערכת הזו לאו"ם", אומר השופט ינון. „היא מנסה לקרב לבבות. גם האו"ם לא יכול למנוע מלחמות".

כאשר ישב על כס המשפט בבית־הדין האיזורי לעבודה בתל־אביב, נדון בפניו תיק השביתה ב"אל על". הוא הוציא צווי מניעה, ואלה לא כובדו. „הטלתי קנסות די גבוהים על חברי הועד", נזכר השופט. „הם ערערו בבית־הדין הארצי, והוא הקטין את הקנסות, בנימוק שהם לא יוכלו לעמוד בהם ויצטרכו לגבות את הכסף מחבריהם. לא קיבלתי נימוק זה אז, ואינני מקבל אותו היום. הם ביזו את בית־הדין ואת החוק. אני עוד זוכר איך ראש הועד שלהם, איתן רוזנמן, ישב שם, בסוף, בשחצנות, כאילו אומר: 'מי זה השופט? אני כאן הבוס'. זו היתה חוצפה. אמרתי להם משהו בוראי. תמיד הייתי מטיף להם מוסר, אבל הרי כל המטרה היא לסיים את הסכסוך".

יעקב ינון טוען שבבתי־החולים נוצר בשבוע שעבר מצב חירום, והממשלה היתה צריכה להשתמש ב„נשק היום" – צווי ריתוק. לדעתו במקרה כזה „אולי כדאי להפעיל אפילו צבא – חובשים, רופאים צבאיים. זו אולי אפיקורסות לומר, אבל הייתה זו שעת חירום, נוצרה סכנה לחיי אנשים. כאזרח חשתי תיסכול שבצורה כזו הממשלה השאירה את העניינים, בלי לנקוט בצעדים חריפים".

השופט חושב ששביתה צריכה להיות האמצעי הסופי, ואילו בשירות הציבורי בישראל משתמשים בה „בצורה איומה". והראיה – במגזר הפרטי בארץ לא מרוויחים הרבה יותר, ובכל זאת, ברוב המקרים שומעים על שביתות במגזר הציבורי. „מדוע? כי במגזר הפרטי בעל הבית יכול לסגור את העסק, וגם הציבור יכול לרכוש תוצרת מתחרה. במדינה שלנו, שהיא סופר־דמוקרטית, כן, סופר־דמוקרטית, ישנן הרבה דרכים ללחוץ, ואסור לעובדי השרות הציבורי להתחיל מהסוף, מהשביתה. מה חשתי בשבוע שעבר, כשופט בדימוס? הרגשתי שזהו מצב איום ונורא. שאין דין ואין דיין. שבמדינת חוק מפירים את החוק באופן גלוי. ובית־הדין לא יכול לעשות יותר. אם לא רוצים לבצע את צוויו – אין לו מה לעשות יותר. הוא רק פוסק את פסוקו. מה שקרה בבתי־החולים בשבוע שעבר, זו לא בעייה של בית־הדין לעבודה. זו כבר בעיה של השלטון והחברה".

דרורה נחמני, פרקליטה צעירה מפרקליטות מחוז ירושלים, עמדה בשבוע שעבר בבית־הדין האיזורי לעבודה בירושלים, וקבעה: „בדרך כלל עובדים מתייצבים בבית־הדין, מצייתים לצווים, חוזרים לעבודה ואף מורים לחבריהם לשוב. פה נוצר מצב חריג. מדוע? משום שמדובר בקבוצת עובדים שנציגיה אינם מודעים לחומרה שבהפרת צווי מניעה. עובדי המינהל והמשק ביזו את בית־הדין משום שלא היו מאורגנים על ידי אנשי חוק. הם פשוט לא יודעים חוק ומשפט ואינם מבינים את המשמעות של אי ציות לצווים".

שופט בדימוס יעקב ינון: גם או"ם לא מונע מלחמה.

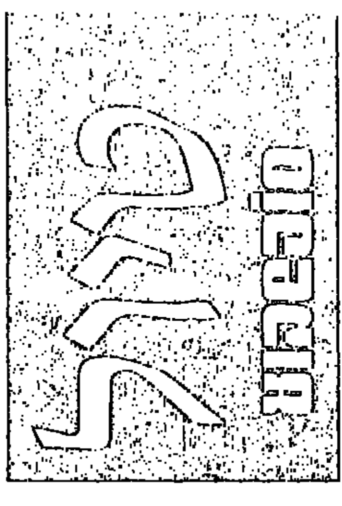
באולם סמוך ישבו נציגי העובדים ושרו בקולי־קולות. הדיון בעניינם התנהל בלשכת השופט, והוא שלח את נציגם לבקש מהם להשתתק. העובדים נעתרו מיד. „אנחנו מכבדים את הוראת השופט", גיחכו.

דרורה נחמני חושבת שהפרקליטות פעלה בצורה נבונה ונקטה בפעולות חיוניות. „הכל נעשה על דעת היועץ המשפטי לממשלה", היא אומרת. כן, היא מסכימה שנגרם נזק לשלטון החוק, ומדגישה: „לא סגרנו את האפשרות לטעון לגבי כל הנזקים שנגרמו למדינה. מה שחשוב לנו עתה – שאנשים יקיימו את הצווים. על כבודנו אנו מוחלים. מה עוד אנו יכולים לעשות נגד עשרת אלפים איש? אם ישנם אנשי חוק שמנחים את הקבוצה הזו, ואיכפת להם מה קורה במדינה – הם צריכים להביא לידיעת כל העובדים שאינם מקיימים צווי בית־דין שהם מביאים לאנרכיה".

השופט יעקב נויגבורן שהוציא את הצווים שלא מולאו, אינו מתראיין, אך הוא נתן ביטוי לכעסו באחת מהחלטותיו בפרשה הכאובה של עובדי המינהל והמשק: „במדינה מתוקנת לא יישמע דבר כזה של אי ציות לצווי בית־משפט", כתב השופט. „גם אם מדובר בהפגנת כוח – לא תתכן הפגנה כזו תוך הפרת צווי בית־הדין, כל שכן כשמדובר בגרימת סבל רב לחולים". ■

שדות חרדל מצפון לעיר...
וכרים פריחה...

מאת נילי פרידלנדר
צילמה: שי גינות
בשיתוף רשות שמורות הטבע

14. אל ארץ טרופית יפה

לא לברזיל הרחוקה, אלא לארץ טרופית יפה מתחת לאף. צריך רק לרדת מירושלים ליריחו, אל המדבר הכי נמוך בעולם. להגיע אל העיר הירוקה והקסומה הזו שחיה בקצב נינוח ושליו, כאילו בעולם אחר. אולי בגלל שחמשת אלפים מתוך עשרת אלפים תושביה הם אפריקנים שהתאקלמו היטב בחום הטרופי, עם המים הזורמים בתעלות בין הפרדסים ומטעי הפאפאיה. החיים המקומיים ששום שלטון זר כאילו לא נגע בהם. נוות העצים, בתי האבן החבויים בגינות המרפסות הירוקות, הכתמים הסגולים של הבוגנוויליות. בקתות הבוץ בין הדקלים והבננות. דוכני הפירות לאורך הכבישים. הצהוב, הכתום והחום הנעים שמפשירים את העצמות הקפואות מירושלים.

רק עוברים את יריחו ומגיעים לואדי אחד ירוק, פורח ומלא מים מצפון לעיר, בין ההרים.

● **אל ואדי עוג'א:**

טיול נתמד בשדות פורחים ליד מים נקיים זורמים בנחל, ומוסיקה טרופית מהטבע: המקהלות של הדרורים הספרדיים שמקננים בעצים. אל ואדי עוג'א שנשמר בזכות תושבי הכפר עוג'א א־תחתא, כ־12 ק"מ צפונה מיריחו בכביש הביקעה לכיוון בית־שאן. בעברית – נחל ייט"ב - שם מוזר שניתן לו על שם הקיבוץ של התק"ם, ייט"ב. ראשי תיבות של יד יצחק טבנקין, המנהיג הכאריזמטי של אחדות העבודה. ובטעות נתנו את השם הזה גם לשמורת הטבע הנפלאה של ואדי עוג'א.

נוסעים בכביש הביקעה עד לכפר עוג'א ופונים שמאלה, מזרחה, לקיבוץ ייט"ב. נוסעים כארבעה ק"מ עד הכניסה לקיבוץ. לא נכנסים, וממשיכים לנסוע ישר בכביש עוד שני ק"מ. מימין חורשה של עצי זקום מצרי, ממוצא סודאני. שלושה עצים של תפוח־סדום, ומשמאל חולפים על פני הפנייה למחנה עשת, שזו הפנייה לכביש יריחו־דרך אלון. מימין רואים את אמת המים החלולה שבנו פה הבריטים. גלישה באמת המים היא תחביב נפוץ בקיץ, וגם מסוכן.

ההרים נראים כאילו צנחו אל הבקעה. משמאל רואים מאהל בדווי אמיתי של בני שבט הכעבנה. בקיץ הם יושבים בהר, ליד כוכב השחר, ובחורף הם כאן, רועים את עדריהם במורדות ההרים המכוסים פלומה ירוקה, ובשדות הפורחים. אחד מבני השבט משמש בהתנדבות גם כפקח של השמורה. מגיעים למגרש החניה, והולכים לכיוון חגיא בין ההרים, לאורך קו של עמודי חשמל. השביל קל וברור, לאורך הנחל, והטיול נינוח ושליו, גם לסבתות ולילדים קטנים.

על גדות הנחל והמים רואים גרגיר נחלים, כרפס, נענעה ובירוניקה, עם פרחים תכולים קטנטנים. כל הצמחים הריחניים של גדות הנחלים. משמאל – אטדים, פרגים ושדות חרדל הבר. הולכים לאט עד שחוצים את הנחל על גשר קטן ואחרי־כן על אבנים במים, ומגיעים לעץ תאנה אדיר. העץ מלא פירות, כמו שכתוב בשיר השירים: התאנה חנטה פגיה. המעיין נובע תחת מישטח בטון, וכאן מסתובבים וחוזרים לכיוון החנייה. במים שוחים דגים הנקראים חפפים, וכמו דגי הסלמון הם שוחים במעלה המפלונים של הנחל. בשנה השחונה שעברה התייבש המעיין ונעלמו הדגים מהנחל.

בנובמבר 1986, כשהתחדשה הזרימה, חזרו גם הדגים לעופף במים. תעלומה מהטבע.

בינתיים מקבלים תיאבון, ומומלץ לשמור עליו עד שמגיעים למסעדות של יריחו. ובינותיים תהנו. אפילו זיקני עוג'ה לא זוכרים חורף עסיסי כזה.

● **אל נערן:**

תוזרים למכוניות ונוסעים בחזרה – לא לכיוון הקיבוץ, אלא פונים ימינה, דרומה. אחרי 2,5 ק"מ חוצים את הכביש היפה המתחבר לדרך אלון. מי שרוצה להמשיך בטיול לנערן (מומלץ), ימשיך לנסוע ישר עוד קצת עד שיראה שדרת ברושים ושלט „קאזינו אל אומרה".

קאזינו אין כאן, אבל פונים ימינה בדרך עפר ואחרי 200 מטרים מגיעים לחצר עם בית־קפה שניבנה על גזע עץ שיזף (דום) עתיק מאוד.

כאן חונים. בריכת השחיה ריקה עכשיו. מבקשים מבעל בית־הקפה את המפתח לשער, והולכים ברגל כמאתיים וחמישים מטרים לאורך בוסתן של פאפאיות, לעבר סככת אסבסט. כאן יש רצפת פסיפס של בית־הכנסת נערן מלפני 1500 שנה. כששותקים, שומעים קוקו של הקוקיות התורפות כאן.

כשמקיפים את הגדר, רואים שביל היורד לעבר אמת מים קדומה, על קשתות, שנהרסה בשטפונות. שביל יורד ועולה אל הגדה התלולה ממול. זהו טיול לא קל, ואם מתעצלים ללכת – מביטים מכאן על הכפר הסודני עם הבקתות ועצי הבננות, הפאפיות והדקלים על גדות הנחל למרגלות ההרים. יריחו היא העיר העתיקה ביותר בעולם, ואולי כך נראה גן־העדן המקורי. יש פה שלושה מעיינות, מצפון ומימין לכפר.

שבים אל המכוניות וממשיכים לנסוע ישר לצומת תל־יריחו. וכאן, משמאל, יש מסעדה שיש בה מכל טוב הארץ והיא נקראת קַרַנְטַל (ארבעים), או "הר הפיתוי". מסעדה על שם ההר שניראה מעל, ובו צם ישו ארבעים יום וארבעים לילה. גם אם מלא מדי – כדאי לחכות בתור. ואם אתם ממהרים מאוד, פנו ימינה אל אחת ממסעדות הגנים.

● **הדרך חזרה:**

אם ירדתם לכאן מירושלים דרך מעלה אדומים ותאן חתרורי, שם יש פונדק השומרוני הטוב בצד הכביש, כדאי לכם לחזור לאותו מקום בדרך אלון. נסיעה בכבישים מפותלים, ומה שרואים מכאן ממשיך את הטיול: מצומת תל־יריחו חוזרים צפונה עוד כשבעה ק"מ, עד־לפנייה שמאלה לכביש העולה בהרים וחוצה בדרכו את דרך אלון. כשפונים בכביש שמאלה מגיעים למעלה אדומים, וכאן פונים ימינה, מערבה, לחזור לירושלים.

אורציון ברתנא, איש מכוכב אחר. משורר, [illegible]
חי בין מציאות לפנטזיה. מטיף לספרות [illegible]
על גבולות דקים. בטוח שחושבים אותו [illegible]
יושב על סף תהום ולא יודע איזה כוח שומר עליו מליפול
מאת בילי מוסקונה־לרמן
צילומים: שמואל רחמני

הוא היה יכול לבחור בעטיפה מכובדת, מצועצעת, מגולחת למשעי, של פרופסור באוניברסיטה. אבל הוא לא. אורציון ברתנא מפעיל חיוך מבוייש, מרכיב משקפי ראייה בעלות מסגרת פלסטיק אפורה, מגלה שרידי כטן רכים, רפויים.

הוא מתכוון לשים על השולחן רעיונות שיכולים לעלות לו במחיר כבד. קצת מתוח מהמחשבה של יבינו, לאייבינו. כדאי, לאיכדאי. בעצם בשביל מה. זו בחוסר מנוחה על הכסא, מאד חשוב לו להגיע לאנשים, מחליט להמר: „תראי, אני לא מכאן, ואם אני כבר פה, אני מחפש יסודות השתייכות. לא רואה את עצמי שיא של שום דבר. שידרכו עלי, אבל קצת יותר גבוה".

תמונה: „אני הולך למכולת. גם יוסף ק. ("המשפט", קפקא) יוצא מן החדר שלו והולך לעבודתו בבנק. אני מרגיש את עצמי במכולת בהדר־יוסף ובאותה מידה, באותו רגע, אני נמצא בעולם של יוסף ק. אני יודע שהמוח שלי, שלך, שלך, הוא בעל פוטנציאל מעל ומעבר למה שמנוצל. אנחנו יצורים מורכבים. יכולים לספור עודף במכולת, וגם לחוות חוויה שלא קשורה לאותו מקום. אלו סוגי קישור יותר מורכבים ממה שאנשים ביום־יום נוטים ליחס לעצמם".

אורציון ברתנא בן שלושים־ושבע. סופר, משורר, חוקר ומבקר ספרות. אשה ושלושה ילדים. בית מסודר שההורים שלו בנו לו, בהדר־יוסף. ברתנא גדל כבן יחיד למשורר כ. מרדכי, שהיה מפקח על בתי־ספר. גם אמו עסקה בהוראה.

על חינוך: „יש אנשים שלא רוצים שהילדים שלהם יהיו סופרים, כדי שלא יסבלו כמוהם. אני כן רוצה שהבן שלי יהיה רגיש, שיתאמץ. אפילו שיסבול. סבל מביא ליצירה. שיטביע מילימטר במציאות".

תמונה: ילד בן שלוש נכנס לגן ילדים. הגננת אומרת: זה בועז, זה איתן, זה אורציון. לילד יש שתי אפשרויות: לקפוץ ולהכריז „קוראים לי אורי", או להתעקש על אורציון. הילד מחליט להתעקש. ברתנא הופך בנזונה. אבל הילד מאגרף ידיים קטנות וממשיך להתעקש. „אורציון ברתנא", הוא אומר ברצינות כשקוראים.

חצי שנה קודם חלה בשיתוק ילדים. הבריא בנס. רגל שמאל קצת שונה בצורתה. כשבא הקיץ הוא יכול להחליט ללכת לים עם כל הילדים או להישאר בבית עם הרגל. הוא בוחר בים. הולך.

אורציון ברתנא: „סבל זה לקום בבוקר מהמיטה ולדעת שאתה עדיין קיים".

אורציון ברתנא: „זה מדהים שאנשים מוכנים להרוג וליהרג בגלל שטויות. צבע דגל, מנגינה שמכניסה בהם טראנס, מושגים של כבוד".

„הייתי בן שלוש, שכבתי בלול, עם עיניים פקוחות. לידי היה כסא ריק. אני מסובב את הראש ורואה אשה זקנה. צרחתי. ההורים אמרו, חלמת. אבל היא היתה שם".

„אני לא מכאן, ואם אני כבר פה, אני מחפש יסודות השתייכות. לא רואה את עצמי שיא של שום דבר. שידרכו עלי, אבל קצת יותר גבוה".

„משהו נמצא מאחורי הגב שלי. מסתכל עלי בכל מיני מצבים. יש עוד נוכחות. ההרגשה של חזרה ממקום שאי־אפשר לתאר אותו, חוזרת כל הזמן. המציאות האחרת קיימת, אין טעם לא להתייחס אליה".

מתפסנו. מרגיש את המבטים של הילדים על הרגל השונה.
מטפט: „השם המוזר שלי, כמו הרגל, נתנו לי אפשרות להבין שאפשר לראות דברים אחרת, וגם נתנו לי כוח של סבלנות. התחושות של בושה אני לא זוכר מהרגל או השם. תחושות כאלה אני זוכר מהשונות שלי מהסביבה, מזה שחשבתי שהשמים כחולים וכולם מסביב חשבו אפורים".

בימים אלה יוצא ספר שיריו הרביעי „מקום נפלא". ספר שירים ראשון פירסם בגיל שבע־עשרה. ישר אחרי תיכון נכנס ללמוד באוניברסיטה. בגיל עשרים־ואחת גמר בהצטיינות תואר ראשון בפילוסופיה וספרות, והחל ללמד באוניברסיטת תל־אביב. בגיל עשרים־ושלוש גמר תואר שני בהצטיינות יתרה, אחר־כך דוקטורט. מה שאנשים קוראים "ילד פלא". המינוח מוציא ממנו, אוטומטית, תמונת־זכרון: „הרכבתי משקפי־שמש בלילה כי לא היה לי נוח להודות שאני קצר־ראיה. את הערות שיננתי בבריג'ינג', גמרתי טיובה בחודש. בכיס היה לי תמיד אגרופן. במסיבות הסלוניות הייתי בין המחליטים מי נכנס ומי לא. מאד אהבתי את הפווה ה'אינית' של סיגריה בזווית הפה, שער משומן ואגרופן בכיס".

היום: „מתבייש לומר שכל התיכון היו רק שלושה מורים שגירו אותי אינטלקטואלית. הכל היה רדוד, שטוח, איום ונורא. כזבוז זמן נמור. סחבתי חמישה שליליים מכיתה לכיתה, אבל הייתי הבן של המפקח. זוכר שעור היסטוריה בתיכון עירוני ד': יושב, תולש דפים מספר ההיסטוריה ומצית כל דף לחוד. בגפרורים. המורה נכנסה להיסטריה. מהימים ההם קיים בי האלמנט הפרובוקטיבי כלפי מערכת החינוך. הרווח העיקרי מהתיכון היה שסיפק לי מקום להתפלח וללכת לנערות".

עכשיו הוא מרצה בכיר בשלוש האוניברסיטאות. על כל אחת מהן יש לו דעה מוגדרת, חד־משמעית ולא מחמיאה, שמושכת אליו אש והחוג לספרות באוניברסיטת תל אביב, „חוג מאוכן באוניברסיטה מאובנת"). הוין מזה פירסם ספר מסה וביקורת "לבוא חשבון" שם הוא מתמקח בחדות עם "מערכת החינוך הרפוקה בארץ". גם עם עמיתיו הוא אוהב להתחשבן עם סכינים.

אורציון ברתנא בעד חיכוך עם הספרות הפאנטסטית וכתוכה גם המדע הבדיוני: אורסולה לה גווין ("מעבר לעלטה"), הארלאן אליסון ו"לראות", קליפורד סימאק ("עיר"), ארתור סי. קלארק ("קץ הילדות"). לא כולם מסכימים לתת במה לפנטזיה. באוניברסיטת תל־אביב לא רוצים לשמוע על קורס מבוא למדע בידיוני. באוניברסיטת בן־גוריון ניסו והפסיקו. סובלנות, למרבה הפלא, הוא מצא דווקא ב"בר־אילן", אוניברסיטה דתית. „אוניברסיטה יחידה שמאפשרת, למרות שהקורס הוא חומר־נפץ מבחינה דתית, שנתבטא באלמנטים של כפירה ביצירה של מטאפיסיקה אחרת. לזכותם יאמר שגילו פתיחות. אני מנסה לתרום בזה שמוכיח שואת ספרות דתית בלבוש אחר".

לצד הפנטסטי יש ביטוי מאד אישי. ברתנא, בספונטניות מהירה שתהפך לאחר מחשבה להססנות, מוכן לתרגם זכרון־ילדות אינטימי לטונים של עיתון: „החיים שלי תחת השפעה מוזרה של משהו שקרה לי בגיל שלוש. שכבתי בלול, על הגב, עם עיניים פקוחות. לידי היה כסא ריק שאמא היתה יושבת עליו ושרה שירי ערש. פתאום היתה לי תחושה שמישהו יושב ליד הכסא. אני מסובב את הראש ורואה אשה זקנה. החדר היה מואר וראיתי בדיוק את תווי הפנים שלה, השבים, ידיים מקומטות מגויידות. היא שותקת ומסתכלת עלי במבט לא טוב. אני חושב לעצמי, חלום. מסובב את הראש ושוב מסובב ושוב רואה אותה. צרחתי. אני זוכר עד היום איך ההורים שלי שישבו במטבח קפצו בבהלה כשהם מפילים אחריהם כסאות. החדר כמובן היה ריק והם שכנעו אותי שחלמתי חלום. לא חלמתי. הזקנה הזאת היתה שם. מאז הבנתי שלא הכל כה פשוט בחצרות הבתים.

„ההמשך של התמונה הזאת בחיים הוא שמשהו נמצא מאחורי הגב שלי. מסתכל עלי בכל מיני מצבים. יש עוד נוכחות. התחושה של חלום או חלום בהקיץ. ההתעוררות עם ההרגשה של חזרה ממקום שאי־אפשר לתאר אותו, חוזרת כל הזמן. המציאות האחרת קיימת, אין טעם לא להתייחס אליה. לכן, כשאני עוסק בשירה, ביקורת, ספרות – מה שמאחד אותי בשלושת התחומים הוא לכנוס קצת מהפלא. רוצה לגרד טיפה מהבלתי ידוע. למשל, החוויות שלי יותר מורכבות מהשפה, ואני רוצה להוריד משהו מהחוויה לרמה של תקשורת."

בשנת שמונים־וחמש הוציא ספר, „שריפות". הנובלה "אור גנוז" מתחילה כך: „כפתיחה כמה מלים על עצמי: סופר בן ארבעים. חכם בעיני עצמו, וכנראה מרגיז או משעמם בעיני אחרים. רוצה להיות דור ראשון לגאולה". הספר שלו הוא טיול בין חוויות אישיות, אסוציאציות, ועוד אפשרויות מופלאות מכאן וממקומות אחרים. גם השירים שלו הם חלומות, שברים של הזיות, תפיסות מיסטיות.

מה הייחוד של טקסט פנטסטי?

„טקסט פנטסטי טוב מקפיא הבזקים חלומיים שבתוך האישיות. אפלטון היה הראשון שדיבר על זה שהמציאות זורמת והמילים קפואות".

על הסיפורת הישראלית העכשווית שלא מעזה כמוהו, יש לו, כמובן, ביקורת נוקבת. הוא לא אומר אותה בכעס. במלים שלו מקופלת עייפות ואולי גם קצת עלבון.

מה החיכוך שלך עם פופולריות?

„רואה פגיעה באותה מידה להיות פופולרי מאד ולא פופולרי בכלל. האמת היא שטוב בעיני לא להיות פופולרי אצל הרבה מאד אנשים. הפופולריות, למשל, כובלת את ידיהם של עוז, א.ב. יהושע, ומביאה אותם לעשות שטויות".

כמו למשל?

„עמוס עוז נמצא בירידה מתמדת עם כמה עצירות כמו 'מיכאל שלי' או כשלון מכוכב כמו 'לגעת במים לגעת ברוח'. הפנים שלו מול הזנב ואני לא מעז להגיד ישבן. נדמה לו שהוא חייב להיות איש רוח תורן של מפלגת העבודה, הוא איבן את דמות הקיבוצניק, מציג את הצד הקפוא שבו, וחושב שמצא נוסחת פלאים. אותו דבר יהושע, שדווקא 'מולכו' שלו הוא חזרה לטובה. אבל חזרה".

על מי יש לך מלים טובות?

„על קניוק אני חושב דברים טובים, הוא אדם שעוד לא הגיע לפיסגה. תמיד היה בן־חורג, והמלחמה שלו היא להיות או לחדול. הוא מרוסק חסר־הרמוניה ומכאן החן שלו. המטפורות שלו יפיפיות, מקרקשות ומכבידות. הממסד הספרותי מאיים למחוק אותו. הוא במצב תמידי של מאבק, ומכאן האומץ שלו. קניוק כותב סיפורים פנטסטים בתוך סיפורת ישראלית שיורקת אותם. הזקנה הזאת שראיתי בגיל שלוש וכולם חשבו שחלמתי אותה, נמצאת בסיפורים שלו. אי־אפשר להתעלם ממנה.

„לדעתי, הקונפליקט בספרות העברית הוא קניוק ואורפז מול יעקב שבתאי. הספרות הישראלית היא דרך מלך מגוייסת. אנחנו כל הזמן מתעסקים בזהות שלנו. יהושע הוא סופר טוב, אבל ברנר כתב על אותו עניין, טוב ממנו, כבר לפני שבעים שנה. צ'כוב, דוסטוייבסקי, בלוק, שאמרו שכל אדם בעל זכות קיום – חידשו חידוש גדול. נתנו ביטוי לעלבון, עליבות, מצוקות, גבוכות, כישלון. היום הספרות הריאליסטית־פסיכולוגיסטית הזאת היא מקלט

(המשך בעמוד 51)

אנחנו פרעושים על פלנטה בלתי־מצטיינת

שטח פרטי

פרופסור יובל נאמן

מדען, חבר־כנסת

נולד בתל־אביב (1925). בוגר גימנסיה הרצליה (בגיל 15). למד הנדסת מכונות בטכניון, ופיזיקה באימפיריאל קולג' בלונדון. היה פעיל בהגנה, ובצה"ל היה, בין השאר, ראש מחלקת התכנון, סגן ראש אגף המודיעין ונספח צה"ל בבריטניה. השתחרר ב־1960 (אל"מ מיל.). עבודתו המדעית זיכתה אותו בין השאר בפרס ישראל (1969) ובפרס איינשטיין (1970). ח"כ (תחיה) מהכנסת העשירית, היה שר המדע והפיתוח. נשוי, אב לשניים, סב לשתיים, גר בצהלה.

מעולם לא הייתי זקוק לחברה, לרעש של אנשים מסביבי. אני חי טוב עם בני־אדם, אבל אין לי סקרנות לגביהם. אני יכול להנות משיחה טובה וכדומה, אבל אינני זקוק לחברה במשמעות שאני רואה אצל אנשים אחרים. גם בילדותי הייתי כזה, אולי מפני שהייתי "וונדר קינד", צעיר בארבע שנים מבני כיתתי. אני משתדל להתחשב, בעניין הזה, באשתי, אבל עם הזמן היא הסתגלה לחוסר היזקה החברתית שלי.

העשור האחרון, של פעילות פוליטית, הרס את מעט חיי החברה והתרבות שלנו. הפיצול הפוליטי היקשה על מערכת היחסים עם הקבוצה שהיתה קרובה אלי — חברים משנות ה־50, אנשים כמו דיין, רבין, מתי פלד. חיי החברה היחידים שלנו מתקיימים עם אנשים מהתחום האקדמי, ידידים ממכון ויצמן, למשל. בדרך־כלל מוזמנים יחד כשבא אורח מבחוץ. 40 שנה היה לנו מינוי לפילהרמונית. לא חידשנו אותו אחרי שבמשך שנה פיספסתי את כל הקונצרטים. גם הליכה להצגות ולסרטים היא נדירה ביותר. כשאני בתל אביב עם אשתי, בערב פנוי, אולי נלך לתיאטרון. כשאני לבד — סביר להניח שאשאר בבית ואקרא.

בבית אני שומע הרבה מוסיקה. זה עוזר להחזיק את האווירה הדרושה לי לעבודה. כשאני כותב מאמר פוליטי, אני יכול לשמוע אופרה או אפילו תקליט של גלי עטרי. בעבודה מדעית, זה יכול להיות פרוקופייב, רחמנינוב, אפילו "שירת הארמון" של מאהלר שחביבה עלי ואני כבר לא שומע את המלים, חי את המנגינה. אני שומע הרבה נאור מוסיקה של המאה ה־20, דביסי, ראוול, ברטוק הינדמית והרבה מסיאן, הוא טוב מאוד לעבודה במיזיקה. המלחינים האלה הכניסו אווירת קסומה למוסיקה. אצל חוסים, נדמה לי שזה המשיך בכיוון יותר אגרי, יותר גם, ואילו אצל מסיאן זה יותר מעורן ואח"כ נכנס גם תוכן יותר אבסטרקטי, זה קצת מתרחק. וכשאני שוקע, זה עוזר למיקוד המחשבה.

סוף השבוע הוא הזמן הטוב ביותר לעבודה מדעית. או אני באמת יכול לסגור את העולם. ורעייתי, בעניין זה, תומכת בי מאוד, די מהר אני מסוגל להינתק ולשקוע בחומר מדעי. גם פה יש לפעמים תיסכולים, אבל אני לא יכול לכעוס על הטבע, רק על עצמי.

כשעושים את הסוויץ' מתחום אחר לשני, העיקר הוא למצוא את קצה החוט. ואני התמחיתי, מגיל צעיר, לעשות סוויץ' מהיר. יש המודוס של החוקר, ההוגה, מודוס שמחייב לישון טוב, להיות ב"ניוטרל", כלי לחצים, לעבור בכל שעה שרוצים. ויש המודוס של איש הביצוע, בצבא, בממשלה, כנשיא האוניברסיטה: ישנים מעט, קמים בשעה קבועה, צריך להחליט החלטות מהירות. מהרבה בחינות זה בדיוק ההפך.

המעבר ממודוס למודוס חריף מאוד. רעיונות חדשים במחקר לא יכולים להיוולד בתקופה של פעילות אחרת לוחצת. זה מחייב להיעלם לתקופה מסויימת, להינתק לפחות לשבוע. ואז אני יכול להיכנס היטב למודוס של הגות ומחקר, אח"כ אפשר להמשיך ולפתח רעיונות גם בסדקים של תקופת פעילות אקטיבית, מבצעית. גם בפעילות הזו יש רגעים של נחת, אבל היא כרוכה בהרבה שיגרה לא מהנה. העיסוק בתיווך, בויכוח, בשכנוע בני־אדם כל־כך לא סימפטי, שפעמים רבות אני אומר לעצמי — למה לך כל זה? המודוס השני כל־כך יותר נעים... אבל אני גם יהודי עקשן וכשאני קובע לעצמי יעי — אני חותר אליו, ולא מרפה.

הכי נוח אני מרגיש בחדר העבודה שלי, בבית. אם מישהו "ינסה "לסדר" את השולחן שלי, תהיה קטסטרופה. יש לי הסדר שלי. אני יודע איפה נמצא כל נייר על השולחן, כולל בשכבות ה"ארכיאולוגיות". כשאני שוהה בחו"ל לתקופה יותר ארוכה, אני מעדיף דירה על בית־מלון, כדי להיות "בניוטרל" אני צריך

מה אתה רוצה לעשות כשתגדל? להבין איך פועל כוח הכובד ברמה הקוונטית. אני גיליתי שהפרוטונים עשויים מקוורקים, ואני רוצה לדעת מה הלאה, איך בנוי הקוורק.

מה החולשה שלך? העולם המפוצל שלי. זה כוח וגם חולשה. כוח — מפני שאני יכול להתייחס בשיוויון נפש ללחצים, ויש לי העולם השני כדי להישען עליו, להתרענן בו. חולשה — מפני שאינני נמצא בכל מאודי באף אחד מהתחומים, ואולי אני מפספס משהו.

איזו תכונה מציינת אותך? עקביות ומקוריות של רעיונות, וראיית דגם של מירקמים הסטוריים, פוליטיים ומדעיים.

במה אתה גאה? בהישגים המדעיים שלי בחלקיקים, אסטרונומיה וקוסמולוגיה, ובדברים שהתפתחו כתוצאה מעבודותי. מצד שני, בהישגים הנובעים מעבודתי במחלקת המבצעים של צה"ל, במחלקת התכנון ובמודיעין.

ממה אתה מאוכזב? מאובדן סיני ומתעלת הימים. הקדשתי שבע שנים לתעלת הימים, וקברו אותה קבורת חמור.

מה מפחיד אותך? שום דבר, אף אחד.

מה מרגיז אותך? בדרך־כלל אני רגוע מאד. במדע זה טוב. בפוליטיקה — פחות. אני יכול להתרגז כשמקניטים אותי בויכוח או כשהמראיין אגרסיבי. אז אני מתעורר, ומפסיק להיישמע כמרצה. אומרים שמבחינת מסר פוליטי זה טוב, וקרה שחשבתי על משהו מרגיז כדי שאוכל להישמע מרוגז.

מה מעליב אותך? אולי אם יפחיתו מערכי כאיש מדע.

מה משעמם אותך? העבודה הפוליטית. לפעמים עד כדי זוועה.

מה מעצבן אותך? חיכוכים בין אנשים. ותמיד הייתי צריך לטפל בזה...

ממה אתה סולד? תבוסתנות. עכשוויזם.

אילו אנשים אתה מכבד? אנשים ישרים, ואנשים עם כושר חשיבה מגובש שמוכנים להיאבק על עמדותיהם.

מה ישראלי בעיניך? פירות יפים וטובים, העברית, השיר העברי, ההרגשה שאני דורך על אדמת המולדת, העובדה שזו כמעט המדינה היחידה בעלת ייעוד, אבל זה הולך ומיטשטש ואני משתדל להיאבק על החדרת הייעוד הזה.

אתה אוהב הפתעות? לא.

על מה אתה מצטער? שנכנסתי למדע מאוחר מכדי לפגוש את איינשטיין.

על מה אתה מתחרט? על שתמכתי בעליית הליכוד לשלטון ב־77', מתוך שחשבתי שיעמדו חזק יותר מהעבודה נגד הנסיגה מסיני.

על מה קשה לך לסלוח? על משגים שגרמו למיפנה רציני בדברי ימי ישראל.

מה אתה אוהב לאכול? אמרו עלי שלא איכפת לי מה אני אוכל, בתנאי שזה אותו דבר שאכלתי אתמול ואוכל מחר... זאת לא אומרת שאינני יודע להנות מהצד הקולינארי, אבל בדרך־כלל אני מעדיף לא להוציא אנרגיה מחשבתית על החלטות מהסוג הזה.

את מי היית רוצה לפגוש? איינשטיין, ניוטון, משה רבנו.

איך אתה מפנק את עצמך? תופס עוד ספר בתחום שמעניין אותי, קונה תקליט טוב. וכשאני עובד בלילה — חפיסת שוקולד טוב עוזרת.

מהו זכרון הילדות החזק שלך? הנסיעה ברכבת, לבד, מפורט־סעיד — שם גרנו באותה תקופה — לבלות את חג הפסח אצל סבא נאמן, ביפו. הייתי בן 8.

איזו אישיות הסטורית אתה מעריך במיוחד? אנשים ששילבו את התחום המדעי עם התחום המעשי, כמו לזר קארנו, מתימטיקאי ופיזיקאי שהיה רמטכ"ל בתקופת המהפכה הצרפתית, בנג'מין פרנקלין ובנג'מין תומסון.

איזו אשה יפה בעיניך? יופי קלאסי, הרמוני. למרות שמבחינה פיזיקלית אני יודע שהעיניים הן מכשיר פסיבי ולא נכון לומר "עיניים מדברות", אני חושב שמבט מושך. על אשתי נדלקתי בגלל עיניים, מבט.

אני נהנה עוד יותר. ספרים של מוהאם, גרין. לא מכבר קראתי ספר ריגול של באקלי, על רקע משבר הטילים בקובה. חשתי שיש בזה משהו אוטנטי. אני מניח שבאקלי עסק בזה תקופה מסויימת. האמת היא שכבר חודשים לא קראתי ספר־קריאה. כשאני עייף מכדי קריאת חומר מדעי ממש — אני לוקח כתב־עת העוסק במדע. כרגע יש ליד המיטה שני ספרים העוסקים ביסודות הקוונטים: The Mystery of The Quantum World, Sqirer; The Cosmic Code, Pagels.

„אני חי טוב עם בני־אדם, אבל אין לי סקרנות לגביהם. יכול להנות משיחה טובה אבל לא זקוק לחברה במשמעות שאני רואה אצל אחרים. גם בילדותי הייתי כזה, אולי מפני שהייתי 'וונדר קינד', צעיר ב־4 שנים מבני כיתתי".

ספר, בשבילי, אינו תחליף לקשר עם אנשים. להפך, הוא קודם לאנשים מבחינת הנאה ותחושה אישית. כיוון שיש לי מעט זמן, אני מעדיף ספרי מדע — מתמטיקה, פיזיקה, אסטרונומיה, פילוסופיה של המדע או ספרים וכתבי־עת בנושאים תרבותיים. חלק נכבד בספרייתי תופסים ספרים, כתבי־עת ותיקים בנושא אבלה — עיר בצפון סוריה שהתגלתה ע"י משלחת ארכיאולוגית איטלקית לפני כ־15 שנה. בארכיון העיר, שנזכרת אצל סרגון מאכד כערך בתחילת האלף השני לפנה"ס, גילו כמות אדירה של טבלאות בכתב היתדות, ומסביב למסתורין הזה התעוררה סקרנותי המדעית. והגיתי כמה רעיונות ופתרונות משלי לדברים שנמצאו שם.

יש פה הרבה ספרים וכתבי־עת בנושאים שונים ומשונים: מטבעות, ארכיאולוגיה, סינית, בסקית. אני מתערב שאין מישהו אחר בת"א עם 5 ספרים על הדקדוק הבסקי. מבנה הלשון מעניין אותי מאוד. אני עוקב אחר דברים בכל תחום שמעורר את סקרנותי האינטלקטואלית. יש לי הנאה עצומה לקרוא משפט מתמטי יפה וגם לפענח בעיות נכתב ליניאר A שמצאו בכרתים. כשמדובר ברעיון בפיזיקה או מתמטיקה, אני גם מפרסם. בנושאים האחרים, זו הנאה מעצם פתירות התשבץ, תשבץ אמיתי, רק בלי לפרסם את התוצאה.

אני אדם ואב ויהודי לאומי שמוכן להיאבק למען עמו, ומוציא על זה הרבה מרץ, אבל אף לרגע אינני שוכח שבסך הכל אנחנו איזה פרעושים על פלנטה בלתי־מצטיינת שמסביב לאחת מ־10 מיליארד שמשות שישנן באחת מ־10 מיליארד גלאקסיות שאנחנו יודעים עליהן ביקום. אני צנוע מבחינה זאת שאני חושב שזה יפה שאנחנו בכלל קיימים, וצריך להוציא מזה את המיטב. זו הרפתקה נהדרת בעולם אדיר, אבל העולם האדיר הזה הרבה יותר מעניין אותי מאשר אנחנו עצמנו.

קשה לאמור, אבל יש הרגשה שמוכרחות להיות עוד תרבויות ביקום, ואנחנו קצת מודאגים מדוע הן לא הגיעו אלינו. אחת האפשרויות היא שחיים של תרבות הם די קצרים, ויתכן שהתרבות שלנו תיגמר בזה שאנחנו — או יורשינו — נכין עד כדי־כך את ההשמדה העצמי שלנו שלא יהיה מעניין להמשיך. זו אולי אפשרות מצערת, אבל מה לעשות.

„[illegible]ך שאין עוד מישהו אחר [illegible] עם חמישה ספרים על [illegible] הבסקי. מבנה הלשון [illegible] מאוד".

זמן מסויים ולחזור. אבל מגיע שלב שאני צריך להניח את הידיים על משהו, ואין על מה. אח"כ בא שלב החישוב על הלוח שתלוי על קיר ממול, ולבסוף הכתיבה, ליד השולחן.

בטלוויזיה אני רואה רק חדשות. היו שנים שהסתכלתי כמה פעמים ב"אוניברסיטה" עם ה"ר[illegible]". חובב בלשים ואני חובב של מדע בדיוני.

ראיונות: נורית ברצקי
צילום: ראובן קסטרו

שיכורים

משהו

קרא פחות וכתוב יותר. למד פחות ולמד יותר. תן פחות וקבל יותר. ראיין פחות והתראיין יותר. התחל פחות וגמור יותר.

גשרי אהבה ושנאה

פעם, כשנסעתי בכבישי ארצי החסרה לי, ראיתי כתובת מרוססת: „איריס – א.א.א.". שפירושה: „איריס – אני אוהב אותך". פירכסתי את זה, ואיכן הודיעו לי לפחות שלוש איריסיות שהכתובת היתה מכוונת אליהן.

גלי אין זה פלא. בארץ שבה השתפכויות האהבה הפומביות אינן כל כך רבות, מנצלים את קצת טיש. באיטליה, אם קוראים לך איריס או כל שם אחר, מירב הסיכויים שתמצאי את הכתובת המכריזה על אהבה אליך. זאת אומרת, אם תעברי בגשר פלמיניה.

זה אחד הגשרים העוברים מעל לטיבר, עשוי אבן ועתיר עמודים ופסלים. על כל העמודים ועל כל קירות הגשר סביב סביב תוכלו לראות את הצהרות האהבה הנלהבות ביותר מרוססות בצבע. החל מסתם: „נדיה, אני אוהב אותך" או שני שמות מחוברים במקף: „מיצי - קיקו", ועד: „גלוריה - אני חפץ בך עד מוות" (ואולי, בתרגום פשוט יותר: גלוריה, אני מת עליך.)

יש הצהרות קצת יותר מיוחדות. ראיתי שם: „לאורה, אני מחכה לך – מארקו".

וגם משהו שגרם לי לתהות מה קרה אתמול בערב:

„מוניקה, אני יותר ויותר – מאז אתמול בערב. מאריציו".

דווקא מצאה חן בעיני כתובת רבת פיוט, המרוססת על שטח די רציני של מעקה האבן:

„א... אודליה".

ובאמת, מה צריך לכתוב כל כך הרבה כאשר בין המקרים האלה "אר" אחד אומר הכל, ויותר מדוייק.

יש גם סיפורים עם התפתחות. על אחד העמודים ראיתי זמן ממושך את ההכרזה כבדת־הראש: „מאשי, אני אוהב אותך".

והנה כעבור זמן ראיתי שמישהו בא והוסיף למטה: „אני לא".

שלא תחשוב את עצמה. והדבר העצוב הוא, שאי־אפשר להוציא מכלל אפשרות שפאטי מוקסמת דווקא מזה שכתב את הכתובת הקטנה למטה, ולא מזה שהכריז את ההכרזה הלוהטת למעלה.

עיריית רומא, שאולי קצת נמאס לה לראות את עמודי האבן מכוסים בכתובות, החליטה לאחרונה לנקות אותן. עכשיו, בטרם אתחיל לעורר בכם

רושם שאני יושב לי בארץ זרה ומתלהב ממנה, אעבור לפיסקה הבאה.

הפיסקה הבאה:

גשר יפה הוא גשר פלמיניה, גשר האהבה, אלא שאם תציץ אל צידו השני, הלא הוא צד המעקה המופנה אל הנהר, תראה את אירופה האחרת, אירופה שטופת הדם, שהיא אירופה האמיתית לא פחות, ואולי יותר: שם בגדול מצוייר צלב קרס, כתוב „זיג הייל" ומונצח הנשר הנאצי, לכל גודלו ואימתו.

צלבי קרס מצויירים כאן בכל מקום, כמו כתובות האהבה. על קיר בית אחד ראיתי כתובת כזו: „האם תטלפני אלי? ל.". זהו מן הסתם הבית אשר חמדתו של ל. גרה בו, והיא רואה את הכתובת המתוקה כל יום. סופה שתתקשר. אולי. ובעוד אני מתענג על הסיפור הרומנטי שאני ממציא לעצמי, אני רואה את הצלב האיום, צלב הקרס, מצוייר ענק ואלים לא רחוק משם. כך בכל מקום. אנחנו מתביישים בעצמנו עד כדי כאב עצמות בגלל כהנא אחד. הם רואים עצמם כמתוקנים שבתבל עם מיליון סופר־כהנות בכל פינת רחוב.

ויש עוד דבר שראיתי כאן לאחרונה: מסכות של היטלר. פברואר הוא חודש הקרנוואל, כמו פורים שלנו. אייר בני הקטון נתבקש בבית־הספר לבוא בתחפושת נאותה. נו, מה נעשה, הלכנו לחנויות הצעצועים, ושם פגשנו אותה – את המסכה של היטלר – עשוייה מגומי. דמיון מפליא. בדיחה עצומה, כנראה, אלא שלא בשבילי. כשאני הייתי קטן, שרפנו את היטלר בל"ג בעומר, וזה היה מקסימום הנקם שהותר ליהודים עד שמישהו אמר שגם זה לא חינוכי. באירופה כבר הפכו את היטלר לדמות חביבה, מעין דרקולה. התחפש להיטלר – ותהיה מסמר המסיבה.

אבל מה אני מתפלא? אני מוצא כאן את היטלר בכל פינה. במדליונים, באלבומים מפוארים, בקטן ובגדול. גם יהודי איטליה מוצאים אותו, כנראה, אבל לא מספיק מהם מסיקים מכך את מה שהייתי רוצה שיסיקו.

איטליה היא ארץ יפה. כל אירופה יפה. אבל אי־אפשר, אפילו אם רוצים, לשכוח על איזו אדמת דמים דורכים כאן. כי אם רוצים לשכוח, עוברים – כמו שאני עובר בכל יום – ליד אובליסק ענק עשוי שיש, ובו חרוט, לא ככתובת־קיר של איזה פוחח, אלא בחרט אמן, בגובה עשרים מטרים: מוסוליני המנהיג.

להיות בחוץ לארץ זה נפלא. להיות בגולה זה נורא.

בארץ הזו, שהיא הטובה באירופה, יש עקבות רצחנות ורודנות לאורך ולרוחב כל החברה. רוב ארצות אירופה האחרות גרועות יותר, כמובן.

אני לא מדבר דווקא על היחס ליהודים. יהודים מותר להרוג, זה בסדר. אבל פרט להפוגת הדור האחרון, הרי הם שחטו כאן איש את אחיו, מעם לעם וממעמד למעמד במשך כל ימי קיומם. יש אתר אחד יפה ברומא, הקולוסיאום. אתם יודעים מה עשו בקולוסיאום, ילדים? קונצרט־רוק של צווחות בני אדם. זה סוג השעשוע של התרבות האירופית, ואם מישהו חושב שהרבה נשתנה, הוא עושה את זה על אחריות חלומות הפז שלו בלבד.

אחרי הרומאים הגיעו הנוצרים. אז מה קרה? האירופים התחילו להאמין שהם היהדות האמיתית, ואנחנו נהפכנו במקומם להיות הנצרות האמיתית.

ואני, עם כל הרומנטיקה על הגשרים, שואל את עצמי מי המטורף? אנחנו, שכל־כך עמוסים רגשי נחיתות בפני תרבותם, או הם – שעדיין, עם כל הדם בתוך בתיהם, דרושים מאיתנו להציג בפניהם בכל מהדורת חדשות בערב את הצגת העם הנבחר?

רוסים כבושים

כותב יעקב גוטליב ממושב המד:

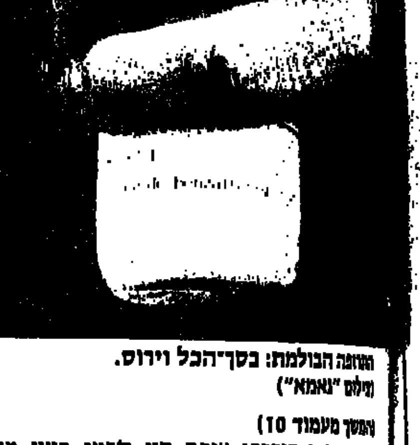
„כמה עשרות שנים אנו שומעים על רוסים כובשים. השבוע, כשהסתובבתי בהרום תל־אביב, מצאתי בחנות דגים קטנה רוסים כבושים. ראה התווית המצורפת. מכיוון שהתקשיתי לשמור את התגלית הפנטסטית לעצמי החלטתי לשתף בה גם אותך".

ואני אתכם.

מאיר עוזיאל

איידס, לא סוף העולם

התופה הבולמת: בסך־הכל וירוס.
(צילום "גאמא")

(המשך מעמוד 10)
אלים שאני דיברתי איתם היו שבעי רצון מכך שנודע להם יותר פרטים על הנושא. דברים שהם לא ידעו לפני כן".

ומה עם בהלה?

"היו אנשים שנבהלו, אבל אלה כנראה לא היו המודעים עד עכשיו לנושא".

מה היתה מטרת התוכנית?

"הדבר הראשון שרצינו לעשות היה להסביר טוב מה העניין. לאו דווקא בעזרת סנסציות. וזה לא קל להסביר נושא כזה במדיום כמו טלוויזיה. היה לנו הכן לעשות זאת בפשטות עד כמה שאפשר, אבל היו נושאים שלא יכולנו לגעת בהם בגלל קוצר הזמן. למשל, לא הספקנו לטפל בעניין של הסטיגמה. לו היו לי עוד עשר דקות, הייתי מראה צילומים של אנשים שזרקו אותם מהעבודה, וילדים שנזרקו מבתי־הספר. נושא אחר שלא יכולנו לטפל בו, כי לא רצינו להתפרס על יותר מידי תחומים, היה תינוקות שנולדו לאמהות חולות איידס. זו, למעשה, קבוצת הסיכון השניה. מעניין לדעת שכל עוד התינוק בתוך הרחם, הוא מוגן ולא נשקפת לו סכנה. הוא אינו חולה. אם הוירוס לא התבסס במחזור הדם של האם ועבר אליו, הוא יכול לחטוף את המחלה בלידה, כאשר הוא עובר בתעלת הרחם, שם יכול להיות ריכוז גדול של הווירוס. היתה לנו דוגמה כזו של ילד אמריקני שנדבק במחלה בזמן הלידה, והוא חי חמש שנים עם המחלה. זה פלא ופלאי".

הקצב המהיר של התכנית לא החטיא את המטרה וגרם לבהלה מיותרת?

"אי־אפשר לעשות בטלוויזיה תוכנית טובה בלי קצב".

איך אתה מסביר את ההשפעה העצומה של התוכנית הזו דווקא?

"קשה לי לנתח. דבר ראשון דיברנו בלי להתחמק, וזה העיקר. לא התחמקנו מלהתעסק עם הדברים האמיתיים. כשהיה צורך לדבר על קונדום – דיברנו על קונדום והראינו אותו. כשהיה צורך לדבר על חינוך מיני – צילמנו מורה מדבר על כך. לא התחבאנו מאחורי צופנים. אם היתה התחמקות, הציבור לא היה מקבל זאת בהבנה. דבר שני, מאז שהטלוויזיה דיווחה על האיידס בהרחבה לראשונה, וזה היה לפני שנתיים, היתה התפתחות עצומה במגיפה הזו. אני לא בטוח שעד היום התקשורת כולה נתנה את התמונה המלאה, את המכלול השלם".

ובכל זאת, היקף התגובות לא הפתיע אותך?

"במידה מסוימת זה הפתיע אותי. ידעתי שיש לי חומר רציני, חומר טוב, אבל לא חשבתי שהתגובה על כך תהיה כל־כך חזקה. רוב המגיבים אמרו לי: סוף סוף קיבלנו תמונה רצינית על הנושא".

כיצד הגיבו צופים דתיים על ניפנוף הקונדום בטלוויזיה?

"היו שהתקשרו, אבל הרב של רשות השידור, למשל, ראה אותי אחרי התוכנית, כשניפגשנו במקרה במסדרונות הבניין, ואמר לי: עשית דבר גדול, דבר גדול".

זה הפתיע אותך?

"כן. לפני התוכנית רציתי להביא רב לאולפן, אבל לא הצלחתי. טוב, זה קשה לדרוש מרב לדבר על כך במוצהר. עניין אותי לדעת עד איפה הם יסכימו ללכת בנושא ההסברה. הם לא הסכימו להשתתף. אבל חשוב לציין שיש אצל הציבור הדתי הסכמה שבשתיקה לא להפריע בנושא ההסברה".

היתה הוראה למצלמה להתמקד על היד שלך בשעה שנגעת בחולה האיידס?

"זה היה בכוונה, כדי להראות שלא קורה כלום אם נוגעים בחולים".

ידוע לך שאחרי התוכנית הרבה אנשים ביטלו תורים לרופא שיניים?

"הגיע הזמן שרופאי השיניים ינקטו אמצעי זהירות מתאימים. באמת, אצל רופא השיניים המיכשור נוגע בדם של אנשים רבים, וזה יוצר בעיה שצריך לפתור אותה. אני יודע שלמשרד הבריאות כבר יש הנחיות בנושא זה".

רוקינרול על הכסא של רופא שיניים

הטלוויזיה דיברה על קשר אפשרי (ולו גם קלוש ביותר) שיכול להיות בין איידס ורוק. על כך שניתן להעביר את הנגיף גם באמצעות הפה. זה הספיק כדי להרקיע את חרדות הציבור למימדים דימיוניים. פתאום פוחדים ללכת לרופא השיניים. אולי המקדח, המראה ושאר מכשירי התופת טבולים ברוקו של פאציינט הנושא את נגיפי האיידס. פוחדים עוד יותר להכנס לבתי־קפה או לפאבים. אולי הספלים והכוסות לא רוחצו או חוטאו כראוי. יש כבר כאלה החוששים אפילו לנשום אוויר מפחד שהוא עלול להיות מזוהם ברסיסי רוק של אנשים שהשתעלו או התעטשו. נגיף שפעת סינגפור מת. יחי נגיף האיידס.

האמת המדעית לא מפחידה. לכל היותר קצת מאיימת. נכון שנגיף האיידס עובר בעיקר עם נוזל הזרע, אולם במכון פסטר בפאריס הצליחו לבודד את הנגיף גם מתוך הרוק של חולי איידס. עם זאת, בדיקות נוספות הוכיחו שהנגיף עלול להימצא ברוק רק לעתים נדירות, ובכמות קטנה יותר מאשר בזרע. גם טרם הוכח כי מישהו נדבק באיידס כתוצאה ממגע עם רוק מזוהם בנגיף הקטלני. לפי דיווחי ארגון הבריאות העולמי אין עדיין הוכחות וראיות שיקבעו כי מחלת האידס יכולה להיחשב כסיכון מקצועי לעוסקים במקצועות רפואיים.

אם רופאי שיניים צריכים להיות מעורכנים או מורעים לאפשרות של איבחון האיידס – זה לא באמצעות רוק הפאציינט. סימני המחלה הראשונים יכולים להופיע באיזור הפה. מכל מקום, טרם נשמע שרופא שיניים כלשהו נדבק באיידס כתוצאה מטיפול בפציינט חולה. מחקר שנערך בבית־הספר לרפואת שיניים באוניברסיטת תל־אביב בדק מידגם של רופאי שיניים ישראליים (כולל קבוצה שטיפלה בהומוסקסואלים), אך לא מצא בגופם אפילו נוגדנים לנגיף האיידס.

ד"ר מאיר גורסקי, מרצה בכיר בבית־הספר, היה לא מכבר פרופסור־אורח באוניברסיטת סן־פרנציסקו, שם נמצאת מרפאה למחלות הפה המנקות אליה חולי איידס רבים. רופאי השיניים במרפאה הזאת נראים כמו אסטרונאוטים בחליפות־מגן חלליות. כך אולי יראו כל הרופאים – אם תגבר המגיפה. הם חובשים על העיניים משקפי מגן (עדיין לא קסדה...). מסכת מנתחים מכסה את איזור הפה, והידיים עטופות בכפפות גומי. אמצעי מיגון מוגזמים. לעומת מה שנאמר לו – שלרופא השיניים נשקפת סכנת הדבקה ממשית רק בצירוף הנסיבות הבא: כאשר החולה אכן נגוע באיידס, פיו שותת דם, ולרופא יש במקרה פצע פתוח.

ד"ר גורסקי טיפל בחולי איידס גם בארץ. הוא מבטל את האפשרות שרופא־השיניים יכול להידבק בנגיף האיידס דרך הרוק, ואומר בבטחון: "אני מוכן עכשיו לשתות מכוס שחולה איידס שתה ממנה. יש נגיפים אחרים, לא פחות מסוכנים, שרופאי השיניים חשופים להם בצורה הרבה יותר ממשית מאשר לנגיף הזה".

ד"ר מרק ליטנר, גם הוא מרצה בכיר בביה"ס לרפואת שינים באוניברסיטת תל־אביב, שהה כפרופסור־אורח במרכז הרפואי "בית ישראל" בניו־יורק, זהו אחד המרכזים הרפואיים הגדולים לנגמלים מסמים ולחולי איידס. הוא פחות שאנן מד"ר גורסקי, ולא אוהב את הרעיון שמספר רב של חולים יטופלו אצל רופא השיניים כאותם כלים. צריך, הוא אומר, להקפיד על כללי חיטוי והיגיינה, שלא בהכרח קשורים לנגיף האיידס.

ד"ר ליטנר היה חבר בוועדת מומחים שמינה מנכ"ל משרד הבריאות לשעבר, ד"ר דן מיכאלי, אשר קבעה כללי זהירות למניעת זיהומים ברפואת שיניים. נדונה שם גם סכנת האיידס, ונמצא כי בכל מרפאת שיניים המקפידה על נהלי חיטוי בסיסיים, אין חשש לזיהומים בכלל ומצד האיידס בפרט.

פרופ' יוחנן פרס: בונים על תולות.

עוד ידברו גם על מזוזות נגד איידס

פרופסור יוחנן פרס, איש החוג לסוציולוגיה באוניברסיטת תל־אביב, לא מסכים שמגיפת האיידס היא תחבולת האבולוציה להכרית את מי שפעילותו המינית נועדה לעונג ולא לרבייה. "התורה האבולוציונית אינה מבדילה בין מי שמשתמש באמצעי מניעה לבין הומוסקסואל, למשל. מבחינה אבולוציונית כל מי שאינו מתרבה, כאילו לא היה קיים. העובדה שמגיפת האיידס מתפתחת בכיוונים הטרוסקסואלים, מדגישה דווקא את משמעות האבולוציה של הנגיפים.

"התפתחות של דור נגיפים מהירה פי מיליונים מהתפתחות דור של בני־אדם. גם השינויים האבולוציוניים של הנגיפים מהירים מאוד. משום כך אין להסתמך על שום תכונה קבועה של האיידס, כי מחר היא עלולה להשתנות. לכן, הדעה כאילו זו מחלה קבועה התוקפת סוג אנשים מסויים, בעלי פעילות מסויימת באיזורים מסויימים – היא דעה שגויה. מי שבונה תילי־תילים של חשיבה פילוסופית על גבי האיידס, בונה על תולות".

"גם לו התפתח האיידס בתקופה אחרת, הוא לא היה נעצר, אך ודאי שמהירות התפשטותו היתה נמוכה יותר. היום היא מהירה עקב המתירנות המינית ותקשורת הסילון. ייחודו של האיידס והסכנה החברתית הקשורה בו הוא התפיפה בין היגיינה למוסר. יש פה סכנה של חזרה למוסר פרימיטיבי שמקיימים אותו לא מתוך הכרה פנימית, אלא כדי לשמור על חייך ובריאותך. אנחנו עלולים לחזור לעידן שבו יאיימו על חיינו בעולם הזה ובעולם הבא בעזרת אימת האיידס. לכן, חשוב שלא לערבב באופן פרימיטיבי בין מוסר, דת והיגיינה. אחרת עוד ידברו איתנו גם על מזוזות למניעת איידס".

מה שביטוח, עוד מעט הפסד בטוח

הבהלה האישית ממחלת האידס היא סערה קטנה מול הסופה העצומה המאיימת על חברות הביטוח, גם בישראל. גם בענף הזה מודאגים מאוד. יודעים שם היטב כי האיידס, אם אכן יתפשט ללא מעצור, עלול

(המשך בעמוד הבא)

איידס, לא סוף העולם

(המשך מהעמוד הקודם)

למוטט את חברות הביטוח בתוך שנים לא מעטות.

מבטחי־המישנה של חברות גדולות, בשוויץ למשל, כבר דנים בנושא תקופה ארוכה. הם עברו את שלב הכנת הדו"חות והיום ניגשים לשינוי פוליסות ביטוח החיים. מבטח־מישנה צרפתי הפועל במדינות אפריקה הדוברות צרפתית כבר מחייב מי שמבקש לעשות ביטוח חיים לעבור בדיקת דם לגילוי נושאי נגיף האיידס. בשנה האחרונה, הוא מדווח, נתגלו נוגדני האיידס ברמם של עשרה אחוזים מהמבוטחים שנבדקו. הם לא באו מקרב דלת העם. כדאי לזכור כי אוכלוסיית המבוטחים במדינות אלה באה מקרב העשירון העליון של התושבים במקום. בארץ נראים בינתיים רק ניצנים ראשונים של סיווג – וחלק מהחברות כבר מכניסות סעיף נוסף לאותיות הקטנות המוציא את המחלה מכלל הפגעים שהפוליסה מבטחת.

גיורא אליגון, אקטואר בחברת "סהר", השלים בימים אלה מחקר על השפעת סיכוני האיידס על חברות הביטוח. הוא מצא שהמתכננים לטווח ארוך רואים במחלה מכשול אימתני על דרכן של החברות תוך חמש עד עשר שנים.

"הסיבה העיקרית לדאגה היא שהאיידס ישנה את לוח התמותה, ויקטין את תוחלת החיים הממוצעת. השינוי יבוא בהדרגה, משום שהאוכלוסיה המדביקה גדלה כל הזמן, ואיתה גדלה סכנת ההדבקה. עסקי ביטוח החיים מבוססים על תוחלת חיים ארוכה. אם נניח שחולה אחד מדביק לפחות אדם אחד בשנה, יוצא שמספר החולים עולה בטור גיאומטרי. שיעור התמותה בגילאים צעירים עולה, והדבר ישתקף גם באוכלוסיית המבוטחים".

חברות הביטוח בארץ אינן מחייבות לפי שעה את המבוטחים החדשים לערוך בדיקת דם שתוכיח כי אינם נגועים באיידס. אבל יש כבר הוראה לא לבטח חולי איידס. אם הרפואה לא תבלום את התפשטות המחלה בעתיד הקרוב, ייאלצו חברות הביטוח להערך מול הסכנה. אחרת הן עלולות לפשוט את הרגל בתוך מספר שנים.

זהו עונש על צביעות והעמדת פנים

מנקודת מבטו של ד"ר מיכה הופ, האיידס אינו יותר מאשר "ארוע קטן ושולי בהיסטוריה האנושית". ד"ר הופ, מרצה לאפידמיולוגיה (תורת המגפות) באוניברסיטה העברית, ומנהל המכון למחקר של "מודיעין אורחי", אומר כי רק מתוך בורות מוחלטת תופסים היום את האיידס כארוע חדשני. "האמת היא שבין השנים 52־1348 השתוללה באירופה מגפת דבר שהכחידה שליש מאוכלוסית העולם. המגפה חזרה כשבע פעמים. עד אמצע המאה הזו כילתה מגפת האבעבועות השחורות 30־50 אחוזים מהאוכלוסיה החשופה. מגפת הכולירה שכה והתקיפה את האנושות פעם בעשרות שנים. בין 20־1918 מתו מיליונים משפעת החזירים. מגפות פוקדות את האנושות במחזוריות: הן חלק מקיומו של עולם החיים על פני כדור הארץ".

"איני מקבל את הגישה המיטטית שהאיידס הוא עונש משמיים על המתירנות המינית. להיפך, ניתן לראות באיידס עונש על צביעות והעמדת פנים. האיידס יתגלה עכשיו בסקטורים חברתיים שמרניים כביכול. אבל האיידס יכול היה להתחולל גם בתקופה לא מתירנית כביכול. ההבדל הוא שאז ביצעו – אך לא דיברו".

"נכון, האיידס חשף הפקרות גלובלית במגעים של הומוסקסואלים, זכור אותו בחור שסיפר בתוכנית הטלוויזיה על בתי־המרחץ בסן־פרנציסקו שבהם קיימו חמישים מגעים מיניים בסוף שבוע אחד. כאן מתגלה הבדל בהתנהגות מינית של גברים ונשים. אצל הלסביות, למשל, קיימים יחסים ארוכי־טווח יותר. הנקבות הן יותר מונוגמיות. המסקנה? אולי החברה האנושית באמת אינה יכולה להרשות לעצמה התנהגות אורגיסטית".

יחס כמו למכשפים ומרעילי בארות

"החשיבה הציבורית על האיידס הגיעה למונחים של אחרית ימים", אומר ד"ר חיים חזן, מרצה בכיר בחוג לאנתרופולוגיה וסוציולוגיה באוניברסיטת תל־אביב. "הפסיקו להתייחס לאיידס כאל בעייה רפואית שלאחר פתרונה ניתן יהיה לשוב לסדר היום. תוכנית הטלוויזיה על האיידס היתה תערובת מעניינת של מיתוסים ומציאות עירומה. מצד אחד הביאו עובדות ברורות, ומן הצד האחר הוגבר המסתורין".

"הראיון שבו הוסוו פניו של חולה האיידס הישראלי העביר מסר חשוך, מפחיד, וזאת בנוסף לקיטלוג החברתי הצורם של אותו בחור: בא מבית הרוס ומפורד, פנתר לשעבר, מסומם, לא נותנים לו לראות את בנו. האיידס מחולל תמורה בעקרונות שעליהם מושתת סדר החברתי שלנו. השוויון החברתי עומד למבחן. האיידס יוצר אצל אנשים תחושה שהעולם מתחלק לקדושים ולטמאים, ואנחנו – כמובן – בחלק הטהור. לכן, כמעט לא מדברים במדיה על אלה שבין שני המחנות, למשל ההמופיליים (הסובלים מאי קרישת־דם)".

"יחסי אמון בין בני־אדם מתערערים. אותו אמון המגיע לשיאו ביחסים אינטימיים, נעצר כבר לפניהם, ומתחילה בדיקה: עם מי היו לו או לה קשרים קודם. איננו יכולים לתת אמון בזולתנו שאינו נושא את הנגיף הדוגר במסתרים. אני צופה זיהוי חולי איידס עם אשמה, והפיכתם לשעירים לעזאזל של החברה. כשם שהאשימו בעבר הרחוק חלקים מסויימים של האוכלוסיה בכישוף או בהרעלת בארות, עכשיו יאשימו חולי איידס כקהילות (הומוסקסואלים, למשל), או כפרטים. האיידס נתפס כעונש על חטא קיומי בסיסי. התקשורת מדגישה דווקא את ההומואים והמסוממים בין חולי האיידס. כך נהפך כל חולה למטפורה מהלכת על שתיים של פאתולוגיה חברתית".

"בעיות חמורות נוספות שמתעוררות קשורות בירידת קרנה של הרפואה, המתגלה כאן באוזלת ידה. מקצוע הרפואה מייצג את העקרון הראציונאלי עליו אמורה להיות מושתתת חברתנו. כשהאמון במדע מתערער, גובר היסוד האי־ראציונלי. המערכת הערכית שלנו צפויה לשינוי. תפישת היחס בין חיים למוות עשויה להשתנות. האיידס מחזיר אותנו לימי הביניים שבהם היה המוות בן לוויה מתמיד, שאינו קשור לזיקנה".

בסך הכל וירוס, לכל הרוחות

המיקרוביולוג ד"ר שלמה מעיין לא מבוהל. הוא מאמין שעדיין לא מאוחר לעצור את התפשטות הווירוס, לפחות בארץ. "צריך לדעת למנוע את המחלה, כי אפשר לעשות זאת. בשום פנים ואופן אין אצלנו סכנת מגיפה". כבר היום, הוא אומר, יש בארה"ב טיפול תרופתי שעוצר את התפשטות הנגיף בתאי הגוף, גם אם איננו מטהר את הגוף לגמרי. כאן יש משמעות רבה אם מגלים את המחלה בשלביה הראשונים. "הווירוס רגיש מאוד, לא עמיד בכלל. הוא נהרס במים רותחים, ב־56 מעלות צלזיוס בתוך חצי שעה, בטיפת אקונומיקה, באלכוהול. אבל הבעיה היא שהוא מתפשט מהר, כי זו מחלת מין".

קיימת כמובן הסכנה שהנגיף החלשלוש יתפתח ויוליד בעתיד הקרוב דורות חזקים ועמידים יותר. אין מקום להרים ידיים. הרפואה כבר היתה בסרט הזה. ד"ר מיכה הופ, המומחה למגיפות, מאמין שגם במקרה זה קרובה האנושות למציאת פיתרון פשוט, חד וחלק, לפורענות. כלומר, קרובים לשלב הגילוי של תרכיב חיסון, זה יקח להערכתו כחמש שנים. האנושות לא תתמוטט עד אז.

"התרכיב לא יפותח על־ידי אדם אחד, אלא יהיה גילוי בין־תחומי של כימאים, ביוכימאים, מיקרוביולוגים. הם יפתרו את הבעיה ללא כל ספק. מה זה איידס? זה בסך הכל וירוס, לכל הרוחות".

דורון למטכ"ל

(המשך מעמוד 15)

במהלך פעולה משותפת לצנחנים ולגולני על מעוז מחבלים ברמת ארנון, נהרג המ"פ מוקי קנישבך, מטובי הלוחמים באותה תקופה. דורון שמע על מותו בקשר. אחרי הפעולה גילה כי שני מפקדי פלוגות הפסיקו את ההסתערות. הוא נזף בהם והרגיש כי פגעו באחד הערכים החשובים של הצנחנים: לא מפסיקים להסתער גם כשחבר נופל. בהלווייתו של מוקי ראו כל חיילי החטיבה את המפקד הבלתי־מתפשר, העשוי ללא חת, בוכה. בפעולה הבאה נהגו הקצינים הננזפים כמו שצריך.

דורון הנהיג בחטיבה את שיטת התיחקור העצמי כמרכיב חשוב בתהליך הלמידה והפקת הלקחים. אחרי כל פעולה התכנסו הלוחמים ומפקדיהם ושמו הכל על השולחן. כל אחד אמר את אשר על ליבו והצביע על הליקויים, גם אם הדברים לא ערבו לאוזניהם של המ"פ, המג"ד או המח"ט.

אל"מ ד': "היינו יושבים שעות ומלקים את עצמנו בלי רחם. אלוף אהוד ברק אמר פעם שעם חטיבה שמגיעה לרמה כזו של תיחקור עצמי – הוא הולך למלחמה בלב שקט. במבצע ברמת ארנון לא אישר דורון לפוצץ בית שישבו בו זקנים. בתחקור שנערך לאחר־מכן, קם אחד הלוחמים ואמר שהמח"ט לא בסדר, כיוון שמנע ביצוע משימה. נפל שקט. כולם הביטו בדורון. הוא לא אמר מלה רעה ללוחם. לא נזף בו על צורת הדיבור אלא הסביר לו בשקט מה היו השיקולים שהביאוהו להחלטה. 'אין זו חובה להסכים עם החלטה זו, אבל אלה היו מניעי', אמר דורון. זה בהחלט השפיע על המוראל החטיבתי. כולם בהחלט שיחקו פה ראש גדול. כל אחד היה רשאי להביע דעה. גם היתה אווירה משפחתית. דורון הכיר כל אחד. הוא ואשתו מקפידים לשמור על קשר גם עם משפחות הנופלים. אין לך אדם קנאי יותר מדורון בכל הנוגע להנצחת זכר הנופלים. דומה שהוא מתייחד עם כל אחד מהם".

יפעת, שהיתה קצינת החינוך בחטיבה, מספרת: "לפני מלחמת לבנון, דורון היה כבר מפקד חטיבת שיריון. כמה לוחמים מהצנחנים נפלו בפעולה. הוא אירגן שבת בבית־ספר שדה, ואמר: 'אנחנו נזכור את הנופלים בהליכה בשבילי הארץ. נלך למקומות שהם אהבו ללכת בהם'. מאז זה נהפך למסורת. מדי שנה עושים שבת בבית־ספר שדה ומתייחדים עם החברים שנפלו בדרכו המיוחדת. רק דורון מסוגל לרתום לרעיון הזה את כל החברים, גם כאלה שעזבו את הצבא מזמן".

גם את ההסבה לשיריון עשה דורון ביסודיות רבה. הסיר את דרגות האל"מ וישב עם החיילים. כשפרצה מלחמת לבנון דהרו הטנקים שלו לגיזרה המזרחית, הגיעו ראשונים לכביש ביירות־דמשק, המשיכו לבחמדון, שם השמידו את השיריון הסורי. ביירות באופק, אלי גבע התפטר, ודורון ניהל עם אנשיו שיחות אל תוך הלילה, לעזור להם להתמודד עם ספקות והתלבטויות. הוא העלה את סגל הקצינים על גג של בית ואמר: "איש לא יורד מכאן בלי שיגיד מה דעתו". השיחה נמשכה עד שלוש לפנות בוקר. אחריה הודו הכל בהקלה כי היא שיחררה לחצים ויצרה קונצנסוס: אלי גבע לא עשה מעשה המכבד קצין ברמתו. כחיילים עליהם למלא את הפקודה, ולהלחם.

עוד החטיבה יושבת בלבנון, חטפו מחבלים בגיזרה שלו שמונה חיילי נח"ל. ועדת חקירה בראשה, ובעקבות מימצאיה החליט רפול להדיח את מפקד הגדוד. היו שטענו כי היה צריך להדיח את המח"ט. רפול לא מסכים. גם היום: "באיזשהו מקום צריך למתוח קו. הוא נמתח ברמת הגדוד. לא דורון הושיב את החיילים במקום שהם ישבו, אלא המג"ד והדרגים שמתחתיו. לכן מתחתי קו בדרג הזה. דורון הוא משכמו ומעלה מבני דורו. כזו מנהיגות צריכה להיות לצה"ל".

וקצין צעיר אומר עליו: "אני חתמתי קבע רק בגלל דורון. עם מפקד שבוכה בהלוויה של קצין שנפל בפעולה, אני מוכן ללכת עד הסוף".

יוסף ולטר

ארכיפנקטורה

אמש נפתחה במוזיאון ת"א תערוכה סוגרת מעגלים. מעגל אחד החל לפני כמאה שנה, אז נולד ברוסיה אלכסנדר ארכיפנקו, אמן־מורד, פסל־ממציא, מהראשונים שהעזו לטפל בגוף האדם באופן שונה, לחתוך, "לצמצם" ו"לערוך" אותו. המעגל השני: הסיפור שמאחורי התערוכה, שהיצירות המוצגות בה הגיעו לת"א מברלין ב־33', עם עלות היטלר לשלטון, וכך ניצלו מאבדון.

מאת משה בן־שאול

ארכיפנקו: "לערוך" את הגוף

אם הארון סאלי פאלק, תעשיין גרמני חובב אמנות היה גם מצליח, לא היינו רואים היום את עבודותיו המרתקות, הראשונות, של ארכיפנקו במוזיאון תל־אביב. אבל סאלי פאלק, איש מנהיים, אספן מובהק של אמנות אימפרסיוניסטית ואקספרסיוניסטית, "משוגע" על הפסל וילהלם למברוק וגם, בין השאר, אספן של פסלים "משונים מאוד" של צעיר בשם אלכסנדר ארכיפנקו – לא הצליח בעסקיו. הוא נאלץ למכור, ולמרות ששינה מקום ועבר לשווייץ, לא שינה מזל.

יהודי חם־לב בשם אריך גריץ הוא שקנה את אוסף ארכיפנקו. 30 יצירות. אלא שגם זה לא ברור לחלוטין, ועד עצם היום הזה לא ידוע כיצד בדיוק הן הגיעו לידיו. גם דמותו המתייסרת של סאלי פאלק לא היתה ידועה עד לפני שנה בלבד.

זה סופו של הסיפור, שנחזור אליו בהמשך. ההתחלה היתה לפני מאה שנה, וליתר דיוק – מאה שנה פחות חודשיים. אז נולד אלכסנדר פורפירביץ' ארכיפנקו בקייב, רוסיה. תחילת לימודי האמנות שלו שם, בבית־הספר לאמנות. איזה מין תלמיד היה? שנים רבות לאחר מכן סיפר שנחשב ל"מורד" ואף סולק מבית־הספר כיוון שהוא וחבריו התנגדו לקו השמרני והאקדמי מדי שאפיין את הלימודים.

ה"מרידה" לא היתה רק בבית־הספר. היא היתה גם בבית פנימה. יחסיו של ארכיפנקו עם אביו היו מתוחים מאוד, למרות שדווקא ממנו ירש אולי את תכונתו העיקרית. אלכסנדר חי בבית אמיד. האב היה מהנדס שהתעשר מהמצאת מיתקן לטיהור אוויר רעילים בבתי־חרושת. הוא, כמובן, שאף לכך שהבן ילך בדרכו ויהיה אף הוא מהנדס. הבן רצה להיות אמן. זהו. ואף על־פי־כן, כשדיבר על "המצאות" בפיסולו, כשחי את "המצאותיו" ומימשן בעתיד, דיבר בערגה על אביו, הממציא.

"מרידותיו" הקטנות והגדולות של אלכסנדר הצעיר לא פסקו, וכך גם רעיונותיו והמצאותיו. הוא החל לפסל בעיר הולדתו קייב. ב־1904 הוזמן על־ידי סוחר קרקעות פולני עשיר שביקשו ליצור בשבילו פסל. שנה לאחר מכן כבר ניצל הזדמנות זו של פירסום קטן כדי להציג תערוכה קטנטונת בחנות שבכפר הסמוך. השנה היתה 1905, המהפכה הרוסית הראשונה. בכניסה לחנות תלה אלכסנדר שלט שציין כי דמי הכניסה לפועלים ואיכרים זולים יותר. קצין משטרה היה המבקר הראשון בתערוכתו. הוא שאל לפשר השלט, ועוד שאל מדוע אחד הפסלים צבוע ארום. ארכיפנקו שכנע את הקצין התוהה שכל מה שמוצג שם אינו אלא ניסוי טכני בלבד. ה"טריק" הצליח.

הצבע הארום היה, לדבריו, הניצוץ שהדליק את צביעת פסליו בעתיד. ומה על רעיון ה"חללים" שהשתמש בו מאוחר יותר? על כך סיפר ארכיפנקו

מימין: דמות ארכיטקטונית, 1950 בקירוב, אוסף פרנסיס ארכיפנקו גריין. במרכז: אשה עם מניפה, 1915, אוסף מוזיאון וגן הפסלים הירשהורן, המכון הסמיתסוני, וושינגטון. משמאל: קולאז', שתי דמויות, 1913, אוסף מודרנה מוזט, שטוקהולם.

ליום אחד הביאו הוריו הביתה שני בקבוקים זהים. הוא התבונן בהם, הניחם זה לצד זה ואז גילה, להפתעתו, את "האגרטל השלישי", זה שהצטייר בחלל ביניהם. כאן, כך אמר, התחיל רעיון ה"טריק" שלו. החללים הריקים שהותיר בפסליו הצבועים.

בכל מקום, ב־1906 עבר למוסקווה והצטרף לקבוצה קטנה של אמנים סובורסיוויים שהציגה תערוכות משותפות.

שנתיים לאחר מכן, ב־1908, והוא בן 21 בלבד, החליט ארכיפנקו לחצות גבולות ולהגיע לבירת האמנויות, פאריס. שם הלך אל בוזאר הנודע, אבל גם בו "מרד". זה לא היה זה. הוא לא חפץ לשוב ולחזור לתירגולים הקלאסיים, האקדמיים. וכך, שבועיים לאחר היכנסו לבוזאר עזב אותו כשאט־נפש. והצטרף כזו אחר זו לקבוצות אוואנגרדיסטיות שונות. הוא הסתופף סביב יוצרים, אמנים ומבקרים אותם פגש ב"להדרוש" (הכוורת), מושבה של אותם אמנים שלימים נהפכו לראשי הקוביסטים.

אלכסנדר הצעיר התיידד עם פרנאן לז'ה והם החליפו ביניהם עבודות. שניהם היו נודדים ברחובות פאריס כשאלכסנדר פוצח בשירים רוסיים ולז'ה מלווה אותו בנגינה. ידידים אחרים מאותה תקופה היו, המשוררים גיום אפולינר ובלייז סאנדראר. גם רובר דלוניי ומצינגר היו בחבורה, וב־1911 – ביתר עם שני האחים דישאן, ריימון ומרסל, פיקאביה ואחרים – כבר היוו קבוצה מגובשת למדי.

חשיפתו של ארכיפנקו לציבור כבר נעשתה. ב־1910 הציג ב"סלון העצמאיים". הוא היה אמן צעיר וידוע.

מה עשה? מה המציא? הדמות השלטת בפיסול הצרפתי היתה, כמובן, דמותו של אוגוסט רודן, בחינת זאת ראו וקדשו. ארכיפנקו שנא את רודן הקלאסי. הוא אמר שפסליו של רודן מזכירים לו לחם לעוס. הוא, אלכסנדר, החליט לטפל בגוף האדם באופן שונה. חתך זרועות וחתך רגליים בחירות רבה. הוא "צימצם" ו"ערך". יצר את "המתרחצת" שלו, שבה חלקי הטורסו העליון והתחתון מתעקלים לכיוונים מנוגדים ויוצרים מעין תנועה לוליינית המחייבת את הצופה לנוע מסביב לפסל, לנגוע בו ולחוש אותו.

הוא החל ליצור אפקטים הדומים לאלה שבציור הקוביסטי, ואף לצבוע את עבודותיו. למרות שכראשי הקוביסטים נחשבו בראק ופיקאסו, לא היה כל קשר בינם ובין ארכיפנקו, על־אף שכנראה הכיר את יצירותיהם היטב. הם עשו קולאז'ים, ואילו הוא המשיך בהמצאותיו ויצר את הפסל־קולאז': גזר נייר, חתך עץ, צבע ויצר פסל. בעזרת הצביעה הגיע ליצירת אשליות אופטיות.

חידושיו בעת ההיא זכו לתהודה רבה. בגרמניה כתב עליו אחד המבקרים ש"ארכיפנקו העז לעשות בפיסול מה שלכאורה נראה כהתאבדות". הוא גם היה עדכני מאוד. ב־1914 הציג ברומא ארבע יצירות שרקען גן־שעשועים, זירת התגוששות, אוהל קירקס ונציה. כך התייחס לחיי התקופה.

והתקופה גם שינתה את חייו: פרצה מלחמת העולם הראשונה. גרמניה הכריזה מלחמה על רוסיה ועל צרפת. הקהילה הבינלאומית של אמנים שחיו בפאריס הלכה והתפוררה. גם אכיפנקו עזב את ה"זירה" לתקופת המלחמה. בשווייץ אליה בא הכיר את התעשיין סאלי פאלק, שהתלהב ממנו ונהפך להיות האספן העיקרי של יצירותיו.

בתום המלחמה חזר ארכיפנקו לפאריס. הוא עבד ללא הרף. בארבע השנים הבאות ערך לא פחות משמונה תערוכות־יחיד. הוא התכתב עם דישאן, ועם האמריקנית קתרין ס. דרייר שהזמינה אותו להציג בניו־יורק, ב"סוסייטה אנונים". התוצאה: הרבה עניין, בצד כשלון מסחרי. המשלוח שלו לתערוכה: ציורי־פסל, תבליטי גבס צבועים בפוליכרום, פסלים. הביקורת אכן התעניינה, אך הנימה היתה עוקצנית למדי. כך באמריקה. אך באירופה היתה לעבודותיו הצלחה עצומה. מונוגראפיות, שיר הקדשה של סנדראר, אלבום עבודות, אין־ספור מאמרים.

בתום ארבע השנים הפאריסאיות שלו עבר ארכיפנקו לברלין וב־1921 פתח שם בית־ספר מוצלח לאמנות. אותה שנה נשא לאשה את אנג'ליקה שמיץ (1893־1957), אשה יפה להפליא.

ארכיפנקו, רודף נשים מושבע, מי שעד אז החליף פילגשים ללא הרף וללא שבעה, נשבה בקסמיה של אנג'ליקה. אצילית, בלונדינית, גבוהה ושואפת

(המשך בעמוד הבא)

דימויות „חלקיות" של אמן שלם

בפתח דבר קצרצר לקטלוג התערוכה (המשותפת למוזיאון ת"א ולגלריה הלאומית בוושינגטון, ולאירגונה בתל־אביב אחראית האוצרת נחמה גורלניק בשיתוף האמריקני ג'ק קוארט והאוצרת־אורחת קתרין יוסקו מיכאלסן), כותבים מרק שפס מנהל מוזיאון ת"א וג'י קרטר בראור, מנהל הגלריה הלאומית, וושינגטון, כי ארכיפנקו „לראשונה במאה שלנו בדק את האפשרויות הגלומות בעירוב של פיסול וציור. תבונות שילב עיצוב מעז בחלל באפקטים מצויירים סבוכים של תעתועי־ראיה. הקונסטרוקציות הפוליכרומיות אותן כינה ארכיפנקו 'ציורי־פסל', הן ללא ספק תרומתו המפורה ביותר לפיסול המודרני".

חשיבותו של ארכיפנקו היא, איפוא, בראשוניות ההמצאה, או הרעיון, מה שהיום אינו כלל יוצא־דופן גם בין יוצרים צעירים מאוד, ישראלים ולא ישראלים, הם "מערבבים" באופן חופשי ביותר ציור ופיסול, צובעים פסלי נייר בצבעים זוהרים, או מצמידים גזרי דיקטים קרועים ומצויירים אל חלל התצוגה כפסל־מצוייר או כציור־ מפוסל.

אך נדמה שמה שמרתק בתערוכה הוא גם הסיפור שמאחורי הסיפור. מה שמוצג כאן ויוצג בוושינגטון הוא „אוסף אריך גריץ של יצירות ארכיפנקו במוזיאון ת"א". האוסף כולל 30 פסלים, ציורי־פסל, ציורים ויצירות על נייר והוא הריכוז הגדול ביותר, במקום אחד, של יצירות האמן המוקדמות.

ומעניינת מכך העובדה שיצירות אלה הגיעו לתל־אביב מברלין כבר ב־1933 כחלק מאוספו של האספן היהודי־גרמני גריץ עם עלות היטלר לשלטון בגרמניה – וכך בעצם ניצלו מאבדון.

כשעבר ארכיפנקו לאמריקה לא ידע כלל כמה מיצירותיו שנותרו באירופה, כלומר, נמכרו, הועברו מיד ליד ושרדו. רק ב־1947 נודע לו כי אוסף גדול של 30 יצירות נמצא בתל־אביב.

המוזיאון התל־אביבי נוסד ב־1932. יצירותיו של ארכיפנקו הגיעו ארצה שנה לאחר מכן. במשך שנים אוחסנו במחסן המוזיאון שהיה בשדרות רוטשילד. יחד עם המוזיאון, העיר והארץ עבר האוסף את תלאות תקופת מלחמת העולם השניה ומלחמת העצמאות. במוזיאון הכריזו על הקמת המדינה. היצירות היו במחסן. למוזיאון הצעיר מאוד עדיין לא היו סטנדרטים מקצועיים של שימור, והן כורסמו מעט בידי הזמן הכל־יכול, נזקקו לעבודת שיקום ותיעוד.

מדי פעם אוורר האוסף והוצגו מתוכו כמה תמונות בתערוכות מתחלפות. ב־1947 פנה המנהל ד"ר גמזו לארכיפנקו בהצעה להציג תערוכה מיצירותיו. כך נודע לאמן על קיום האוסף בארץ. בתשובתו כתב ארכיפנקו כי יהיה מאושר שתערוכה משלו תוצג בארץ־ישראל, „במיוחד מפני שבני עמך העריכו את יצירותי ורכשו אותה יותר מכל האחרים...".

האם התכוון לגריץ?

סוף הסיפור: פעולת שיקום עבודות ארכיפנקו מאוסף גריץ החלה ב־1974. ב־1976 הזמין מרק שפס את ד. קרשן לחקור ולתעד את האוסף. קרשן ערך מחקר עקבי ויסודי, ב־1980 נפתחה במוזיאון תצוגת־קבע של יצירות מוקדמות של ארכיפנקו: 1910־1921. התערוכה הביאת בעקבותיה חשיפה בינלאומית, התעניינות מוגברת באוסף שלפני־כן היה מוכר למעטים בלבד.

והנה, רק בשנה האחרונה התברר שיצירות ארכיפנקו ועוד יצירות מאוספו של גריץ היו שייכות לפני 60 שנה לאספן סאלי פאלק ממנהיים. כאמור, לא ידוע כיצד הגיע אוספו של פאלק לגריץ – אך בשנות ה־20 המאוחרות כבר היו בידיו למעלה מ־30 יצירות, רובן של ארכיפנקו, שהשתייכו בעבר לפאלק.

ב־1933 החליט גריץ לעזוב את גרמניה. בספטמבר 33' שלח לשווארץ, מנהל מוזיאון תל־אביב דאז, את יצירות ארכיפנקו שברשותו כמתנה למוזיאון הצעיר. בנובמבר אותה שנה הן הגיעו לכאן והתקבלו בהתלהבות על־ידי שווארץ וראש העיריה מאיר דיזנגוף. גריץ הוא שהציל את האוסף הנדיר הזה מכלייה מוחלטת.

ארכיפנקו הוא אחד הפסלים הראשונים במאת העשרים שיצר (ולצידו בראנקוזי) דמויות "חלקיות". בכך איפשר לצופה לתור אחר הגוף השלם ולפתח מודעות חדשה לחלל. נשמע מיושן – יתכן. פעם זו היתה מהפכה.

(המשך מהעמוד הקודם)

לגבוהות, ההפך הגמור ממנו. אם הוא היה מעין "איכר", רגשן, בעל מזג חם, היא היתה קרה ושתלטנית. „מאדאם ארכיפנקו". היא משחקת אותה בגדול, והוא – למרות שנפרדו כמה וכמה פעמים – תמיד חש כלפיה מחוייבות. כשחלתה במחלה קשה וממושכת, זו שהובילה למותה, סער אותה ו„התאהב בה מחדש", כדבריו, למרות שישבה בכסא־גלגלים.

ארכיפנקו לא נשאר בברלין. בשנת 1929 נסע לתחנתו האחרונה: אמריקה. הוא קיבל אזרחות אמריקנית, התגורר ליד ניו־יורק וייסד שם את "ארכו", בית־ספר ובית־יצירה לקרמיקה.

בעיני רבים נחשב אז לגדול הפסלים בזמנו. הוא עבד הרבה והציג הרבה אך עבודותיו זכו לביקורות מעורבות. עוד בטרם הגיע לארה"ב הוצגה בגלריה אנדרסון עבודתו המפורסמת, שעוררה עניין עצום: "ארכיפנטורה". הוא כתב מניפסט בו טען להתפתחות חדשה בציור, עליה רשם פטנט. הוא הקפיד לציין ש„ארכיפנטורה אינה תיאוריה, גם לא דוגמה. זו יצירה רגשית. ארכיפנטורה נבדלת מהציור הרגיל הסטאטי בדינמיות שלה. אריפנטורה היא האחדות הקונקרטית של הצייר עם הזמן והחלל...".

אבל ב־1935 שוב העתיק מקום. ארכיפנקו עבר ללוס־אנג'לס, הקים שם בית־ספר חדש והמשיך ליצור. הקריירה העיקרית שלו היתה כבר מאחוריו, למרות שהאריך לחיות עד 1964. האם נשכח שמו? בוודאי שלא. אך שוב אינו מדובר כמו פעם. הוא חלק מן ההיסטוריה.

למעלה: דיוקן כפול (הזוג פאלק), 1920, אוסף מוזיאון ת"א.
למטה: אשה עם חתול, 1911, אוסף קונסטמוזיאום, דיסלדורף.

מאת יהודית חנוך

תחפושות מהסרטים

אם אתם מחפשים תחפושת לפורים – לא צריך להתאמץ. באופנה העכשווית יש הרבה בגדים שנראים יותר מצחיקים או מוזרים מכל תחפושת. קחו כמה צעקות אופנה חדישות, לבשו אותן ביחד וכבר יש לכם נשף מסיכות שיצא מהארון.

לא בא לכם לעבוד קשה על תחפושת – מרחו על הפנים את הצללית הכתומה, השפתון הסגול ועפרון העיניים הירוק שהתפתיתם לקנות פה ושם על תקן של ניסויים באיפור חדש, וכבר יש לכם אינסטנט תחפושת בטכניקולור. אם תוסיפו לנ"ל מוס או ג'ל לראש ותתיזו עליהם גם קצת צבע, אפילו ידידיכם הטובים לא יכירו אתכם.

אם אתם בכל זאת בעניין של להתחפש, כל מה שאתם צריכים להחליט זה כמה עבודה אתם מוכנים להשקיע בסיפור. – חמש דקות או כמה שעות. החומרים ינועו בין בגדים (גרבי־מכנס, ביקיני, מיני) לפריטים אחרים הנמצאים בבית ובסביבה הקרובה ועד לאביזרים קניים, שבפורים זה הם נמצאים בחנויות בשפע.

לא מוכרחים להיראות בדיוק כמו נפוליאון או יוליוס קיסר כדי לנצח בתחרות תחפושות. אפשר לעשות זאת גם באמצעים הרבה יותר צנועים. סדין לבן יכול להיות הבסיס להרבה תחפושות שונות אם מפעילים עליו מעט השראה. אפיפיור בגלימה לבנה עם אבנט אדום; איש ה־קו־קלאקס־קלאן (עם קובע קרטון גבוה ומחודד), ציור מודרני (קשקושי צבע על הסדין).

מה שתצליחו לחבר בבית אולי לא ייראה בדיוק כמו התחפושות שבעמודים אלה – אבל עם קצת דמיון אפשר לאלתר כמעט את כולן. בוקי שיף, שמעצבת בגדים לסרטים ולתיאטרון, צירפה ביחד בגדים ואביזרים שהכינה לסרטי אגדות הילדים של "גולן־גלובוס" עם פירות מפלאסטיק שקנתה בתחנה המרכזית ואריגים שהביאה מהבית.

רוזנת (דנה מגן) אפשר לברוא גם משמלת כלה ישנה, שיער מרוח בג'ל או מוס ומפודר באבקת טלק לבנה, איפור לבן גם הוא והרבה נקודות־חן שחורות. דיוניסוס אל היין (שלמה שטול) עטוף ביריעה משלושה־ארבעה מטרים אריג, מחוזקים בצד בסיכות בטחון, וחובש כובע של ענבי פלאסטיק מוזהבים. בקבוק ביד ואף אדום – חובה.

כרמן מירנדה (אורנה חן) רוקדת סמבה עם סל פירות־פלאסטיק מחוזק במטפחת צבעונית, חזיית ביקיני וכמה תחתוניות צבעוניות. מאדאם דיוניסוס (גלית פרבר) לובשת כתונת־לילה שקופה עם עטרת ענבים ועלים מוזהבים. את בגד הליצנית (גליה חנוך) אפשר להחליף באוברול גדול בתוספת מצנפת מאריג או מקרטון.

האציל (טל לנדמן) לובש שחור וזהב. אפשר לתפור פסי זהב על מעיל שחור ולהצמיד לכתפיים כותפות ענקיות עם איטריות גזורות מנייר מוזהב. שחרזדה (אהובה שטיינגולד) עטופה בכל הפריטים המזרחיים שקנינו במשך השנים בשווקי ירושלים, ומכוסה בכל התכשיטים שיש בבית.

לא כל כך חשוב למה תתחפשו, העיקר שלא תשכחו לקחת אתכם מצב־רוח עליז. לא כל יום פורים.

צילום: מורה; עיצוב הבגדים: בוקי שיף; איפור: מארי־חן "צינסקי" ובני ברזוג.
אביזרים ובגדים: באדיבות "גולן גלובוס".

נסיכת הנילוס של "המלך שלמה"

מלון "המלך שלמה" באילת הוא חגיגה בלתי־פוסקת שלילותיה שופעים סטוצים למכביר. האכסדרה הראשית של המלון נהפכת בערבים לדיסקוטק ענקי, זוהר ממשחקי אורות ומלא קהל אורחים גדול, מקפץ ומחולל. הכניסה מוגבלת לדרי המלון וכן לאורחים "נבחרים" העוברים את מסננת אנשי הבטחון שבפתח. לכל שאר מוקדי הבילוי, הבידור והזוללה של המלון ונספחיו, ניתן להגיע באורח חופשי יותר.

באיזור הבילוי הפתוח הפונה לכיוון הלאגונה שוכנות מספר מסעדות. אחת מהן, החדשה ביותר, היא מסעדת דגים הממוקמת בצד ה"רחוב" היוצא מן המיפלס התחתון לעבר רציף המעגן. למסעדה החדשה הזו קוראים "ליד המזח". סמוך לפתחה ניצבת אסכלת־פחמים גדולה ולידה מיכל פתוח שבו מוצג מבחר הדגים ממנו תבחר את שאהבה נפשך. הדגים סרורים שם שורות־שורות – כל סוג ומין בקבוצתו. דגים טריים וקפואים, שלמים ופרוסים.

ב"ליד המזח", מסעדת הדגים החדשה של מלון "המלך שלמה" באילת, יש אסכלת פחמים גדולה ולידה טבחים בלבן, צולים דגים על גבי הרמץ לעיני הלקוחות.

למסעדת הדגים הזו עיצוב יפה, ואת "אווירת הים" משרים בחלליו באמצעות פריטי ספנות ודייג שונים. השולחנות "גסים" וכבדים, והישיבה לידם על ספסלים בעלי משענת.

סביב אסכלת הפחמים ניצבים טבחים בלבן, צולים את הדגים על גבי הרמץ לעיני הלקוחות. כאן יתברר לך שאם אתה צולה דג על גריל רגיל, אתה עלול לקבל אותו לצלחתך יבש מדי ונטול עסיסיות. לעומת זאת, גחלים לוחשות עושות עמו חסד, ולא מפקירות אותו ליובש.

התפריט של המסעדה כתוב על נייר דמוי־קלף, וזה עוטף את הפמוט שבו דולק נר. המבחר אינו גדול – מעט מנות ראשונות, שני סוגי מרק, כחמישה סוגי דגים. המקום כשר, ואל תצפה למצוא שם פריים או רג נטול קשקשים. בתפריט ובמיכל שליד האסכלה מצאנו כי אנו יכולים להנות את חיכנו בדג בוניטו לבן, אמנון הגליל, לוקוס, אומצת סלמון ודג שנקרא נסיכת הים.

שולחננו פתח בשני מיני סלטים – ניסואז וסלט־השף – שהוגשו בקערות עץ גדולות. שניהם גדיבים בכמות וטובים בטעם. מי שאמון על סלט ניסואז צרפתי ימצא, כמובן, שהסלט האילתי אינו נאמן למקור. אבל בדרכו שלו הוא טוב: את הסלטים ליוונו בלחמניות טריות וטעימות, הנאפות במאפיית המלון. בין הסלטים והדגים לגמנו מרק צח עם ארטישוק קל ונעים.

ממבחר הדגים שקיבל שולחננו נהנינו ביותר דווקא מדג קפוא, המובא ארצה, כך אמרו לנו, מאפריקה המזרחית. הוא נקרא "נסיכת הנילוס". מחירו זול יחסית, ומבחינה זו הוא "קרוב עני" של הלוקוס. ואף על פי כן הסכימו יושבי שולחננו כי הוא עולה בטעמו על כל דג אחר שקיבלנו – לפחות כשהוא עשוי על גחלים. דג "הנסיכה" היה העסיסי שבכולם, נטול ניחוח ים. הצליה על גבי רמץ הפחמים שיוותה לו שיזוף מצודד והעשירה (יחד עם קורט התבלינים שנזרו עליו) את טעמו המקורי. אל תחמיצו את הדג הזה גם אם אינכם משתגעים אחרי דגים קפואים. את תגיגת הדגים ליווה יין "ירדן" צונן.

לסיום קרבו לשולחננו את עגלת מנות הקינוח, שבה היו מוסים למיניהם, פחזניות בשוקולד ועוד. המחירים, בהתחשב בעובדה כי המסעדה ממוקמת בתחומו של מלון־יוקרה, מתקבלים על הדעת: מרק – 4 שקלים; דג – בין 16 ל־20 שקלים; מנה אחרונה – 4 שקלים.

מאוּיל

קציצות ומדבוחה

חנן מ"המטבח המשפחתי" – מסעדה תימנית עממית ופופולארית בדרך פ"ת 21 – הוסיף לתפריט שלו כמה תבשילי ירק. לא יודע עד כמה הם תימניים, אבל הם טובים. שעועית ירוקה, למשל, כרובית שבושלה וטוגנה קלות כשהיא מכוסה בביצה ופרורי לחם.

בביקורנו האחרון שם, לאחר החומוס המצוין עם פול חם וביצה קשה, טעמנו ממבחר הירקות המבושלים־אפויים. הכרובית היתה מצויינת, והמדבוחה – כרגיל – מעולה. אהבנו מאוד את טעם הרוטב־הציר של המדבוחה, שאינה אלא תבשיל עגבניות וגמבה המשמש גם כבסיס לשקשוקה המפורסמת. אל הירקות נילוו כמה קציצות עגולות, שכמותן אינך מקבל במקומות אחרים. אלו הן, בעצם, כדורי בשר טחון, שלעיסתו הוכנסו הרבה פטרוזיליה, שום ובצל, ביצים, פיתות טחונות. הרוטב של קציצות אלה הוא על בסיס של חוויאג'. לטבול בו וברוטב המדבוחה את הלאחוח שאופים במסעדה חוו ומגישים אותו טרי־טרי – איזו הנאה!

עונת הכבש

עונת הכבש הטוב בעיצומה. הטלאים עוד יונקים. הרחלות מלחכות עשב ירוק ורענן של שנת ברכה. כבש טוב בתנור אכלנו בשבוע שעבר ב"אביבית" – פונדק האוכל והשירה בתחנת הדלק של רמת־אביב (בכביש החוף).

המנה היתה נדיבה במימדיה וטובה בטעמה. לא, גבתלנו מפיסות השומן שבקצוות. להפך. נילוו אל מנת הבשר ערימה מהוקצעת של אורז ועליה [illegible] שעועית, וכן פינכה גדולה של סלט ירקות [illegible] שפויזית והרבה מיץ לימון [illegible] 15 שקלים [illegible]

חיים ואוהבים

מקרה השיש

מאז בירוו לעצמם איך והיכן וכמה ולמה הם עומדים להינשא זו לזה – לא היה ביניהם בירור נוקב שכזה: הנה הם עומדים כבר שעתיים וחצי בחצרו של איש "השיש למטבחים", דנים והופכים בבעייה המרכזית בחייהם: איזה שיש לבחור למטבח האמריקני שבדירתם החדשה השוכנת בלב־לבה של ישראל.

הוא נוטה לבחור בשיש האיטלקי הלבן, שיש "קרארה", ואילו לבה נוטה יותר אחר לוח הגרניט השחור עם ה"ספריץ" החום. כאשר היא מתקרבת אל השיש הלבן היא נוטה להסכים אתו, ואומרת: „באמת, אולי, בכל זאת, לבן עושה אור". ואז הוא צועד שני צעדים בכיוון השיש השחור וקובע מעשה מומחה: „זה מאוד מעניין. קונטרסט לארונות הלבנים. מאוד אוריגינלי". ואז היא הופכת את פניה אל בחירתו ובאותו רגע ממש הוא משנה את טעמו משום שגילה מעבר לנבה לוח שיש חום עם ספריץ לבן. ואז גם היא מגלה שם שיש לבן עם ספריץ חום... וכך סובבים שניהם בחצרו של איש "השיש למטבחים", עוזבים לנפשותיהם, מפני שבעל העסק המורגל בזוגות שכמותם נותן להם להחליט־לא־להחליט לבד בעניין הקרדינאלי בחייהם.

כאשר היא מציעה „לישון על זה" ולחזור למחרת – הוא נזעק: „עוד פעם? הרי מחר אני נוסע לחו"ל וכבר אי־אפשר לדחות. חוץ מזה, עד שסוף־סוף תחליטי אולי יהיה עוד פיתוח".

אבל זה עניין גדול מכדי שהיא תחליט עליו לאחר שלושה ביקורים בלבד בחצרו של איש השיש. הרי היא תצטרך לחיות כל חייה (כל חייה?) עם הטעות שתעשה, וברור לה שההחלטה תהיה שגוייה מפני שהיא כל־כך לחוצה, שהרי הפעם אין לה מגבלות תקציב והיא יכולה לבחור בכל העולה על רוחה מבין 87 סוגי השיש הפרושים לפניה.

והיא לחוצה גם מפני שהפעם זו לא החלטה שלה בלבד. לפתע, שלא כדומה ליתר הפעמים, שינה ממנהגו והחליט גם הוא ליטול חלק בהכרעות הגורליות כל־כך הקשורות בריהוט הדירה, ומאז אין לה מנוח. משרדו של האדריכל וחנויות הרהיטים נהפכו להיות זירת קרב. כל מה שהיא בעדו – הוא נגדו. כל מה שהיא רוצה – הוא לא. וכבר היתה לה פליטת־פה כאוזני זרים: „מי נמצא בבית – אני או אתה? בשבילי זה בית – בשבילך זה מלון"... אחרי־כן לא דיברו יומיים.

את הבחירה הסופית של השיש כבר עשתה באדישות („נו, טוב, מילא, אז שיהיה הגרניט השחור הזה"), ולעולם לא תדע עם מה היתה חיה יותר בשלום: עם הקרארה הבוהק מלובן או עם הגרניט המזכיר לה בית עלמין. „גם זה וגם זה ימשיכו להתקיים ללא שריטה עוד הרבה שנים אחרי", סיכמה את הבחירה. הוא הוסיף כי המחיר אינו שונה ממחירו של משטח מצופה זהב 18 קאראט.

בבית, לאחר שהגרניט כבר נצץ במטבחם, נפשה לרגע של הרהור עמוק: במה זכה השיש שהם הקדישו לו כל כך הרבה תשומת־לב? הרי אילו הקדישו לבעיית חינוך ילדיהם מחצית מן הזמן שהקדישו לבחירת השיש והמטבח – היו להם היום ילדי פלא, משוחים ומחונכים להפליא, ואילו הקדישו מעט לעת אחר לשני נטו את הזמן שבילו יחד בפתרון בעיית השיש – היו, ללא ספק, זוכים בתואר „זוג השנה".

עתה הם ספונים יחד בבית החדש, המסודר ללא רבב. המטבח נוצץ, חדר השינה סטרילי, בחדר הטלוויזיה שורר סדר צבאי והחדרים בהם התגוררו פעם ילדיהם מריפים קור. אין איש מבקר בהם. ילדיהם מבכרים להתגורר רחוק.

זוטולוגיה

למזכ"ל ברית המועצות, מיכאיל גורבאצ'וב, יש כתם כהה על מצחו הגבוה. אולי זה כתם מלידה, ואולי כשהיה פעוט לא השגיחו עליו לרגע במטבח והוא נכווה במים רותחים. איך שלא יהיה – הכתם הנ"ל בולט לעין וזה מה שממקד את מבטי אליו בכל פעם שהוא מופיע על המרקע ומסיט את תשומת לבי ממה שהוא אומר.

משהו אולי פגום אצלי בתפישה הציבורית של אנשים בעלי שם. באחרונה חדלתי להקשיב למה שהם אומרים ואני הולכת ושוקעת בים של "זוטות שהתקשורת המקומית והעולמית של הגל החדש טורחת ללקט ולהביא לנו עליהם.

קחו, למשל, את גברת הברזל הבריטית, מרגרט תאצ'ר. והרי יש כל כך הרבה לומר על דרך מנהיגותה, על אופייה, על דבקותה במטרה וכו'. והנה, מה יש לי בראש כשאני נתקלת בשמה או בפרצופה? אני נזכרת במה שאמרה לא מכבר בראיון טלוויזיוני לעתונאית שביקשה ממנה עצה לחיי היומיום: „כאשר את מקצרת חצאית לפי צו־האופנה" – כן, כך תאצ'ר – „מוטב שלא תגהצי את האימרה. אז, כאשר תשתנה האופנה ותבקשי לשוב ולהאריך אותה – לא תהיה לך בעייה של סימן קפל מגוהץ...". תתביישי לך, אני אומרת לעצמי.

ועל מה אני חושבת למראה נשיאת הפיליפינים קורסון אקינו? על אוצר 3000 זוגות הנעלים של יריבתה, אימלדה מרקוס. זאת אומרת, קשה לי להבין כיצד בכלל ניתן להתמצא בסבך הזה של נעלים. ועל אותה רמה, יסולח לי, אני מהרהרת בראותי את ננסי רייגן (האשה החזקה של ארה"ב שכאן, מרחוק, אין יודעים להעריך עד כמה היא תקיפה ואפקטיבית ובעלת השפעה על הנשיא). אני חושבת על הכלבלב שלה שהיא רצה לקראתו ולצידו כשהוא קשור בחגורה בימים הקשים ביותר העוברים על בעלה. למראה הנשיא רייגן כבר חדלתי מזמן לשאול את עצמי מה סודו: האם הוא צובע / לא צובע את שערו? האם הוא נעזר / לא נעזר במנתח פלאסטי כדי להיראות בגילו כפי שהוא נראה? האם הוא אוהב / לא אוהב את בגדי הנופש שרעייתו קונה לו, בהם הוא נראה כמשתתף בסידרת טלוויזיה ישנה?

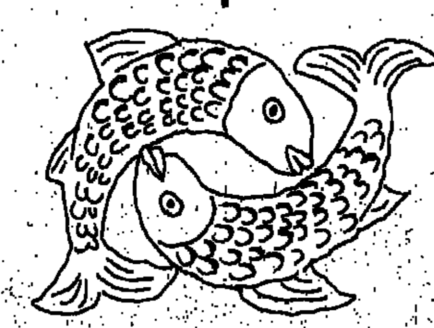
פעם, למראה ג'קי קנדי שאינה מסירה מידיה את הכפפות – הטרידה אותי השאלה: האם היא מכסה כך את ציפורניה הכסוסות? רציתי לדעת גם היא בכוססות. עכשיו אני רוצה לדעת מה היא עשתה עם כל המלתחה הישנה שלה מימי אונאסיס, הימים בהם היתה עורכת מסעות קניות בכמויות שהיו מספיקות למאה נשות חברה תל־אביביות.

בעולם הזוטולוגיה שלי יש מקום גם לחיוך החרסינה של שמעון פרס ולתסרוקת של דוד לוי שלא הוזנחה אף בימיו הקשים ביותר, לגבות של רולצ'ין (האם אין הן מטופלות?), לתספורת ולתגלחת המוזנחות של שר האוצר, לדיאטות־שלא־הצליחו של אברהם שפירא ופסח גרופר, ולחוסר־הטעם בבדיחות על גובהו של יצחק שמיר.

אני מודעת לכך שכל זה אינו שייך אלא למנת הפרפרת בחיינו. זהו הצבע שמוכנס למאמר האפור, ואני גם מתורגלת מקצועית שלא להפוך את הטפל לעיקר. אבל מה לעשות ולעתים אני מרגישה כיצד עמיתים למקצוע, כאמור מן הגל החדש של הניו־ניו־ז'ורנאליזם, הופכים את הפרפרת למנה העיקרית. עניין של טעם.

תמר אבידר

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 20 ל־26 במארס

טלה (21 במארס עד 19 באפריל)
אתם נכנסים עכשיו לתקופה בה הבטחון העצמי שלכם מתחזק והאישיות ממש פורחת. השבוע יהיו הזדמנויות לטיולים ולביקורים אצל ידידים ותיקים. מחשבה עמוקה תביא עמה חישנים רוחניים.

שור (20 באפריל עד 20 במאי)
בתחום הפיננסי המזל אתכם השבוע, אך תיתכן מריבה כלשהי עם חבר. גם בתחום הקריירה המצב טוב; עכשיו אתם מניחים יסודות איתנים לעתיד. כדאי לשים את הדגש על המטרות לטווח הרחוק.

תאומים (21 במאי עד 20 ביוני)
חיי החברה שלכם נמצאים עתה בשיאם. בהחלט יתכן שתמצאו את עצמכם שקועים בקשר רומנטי חזק. בתחום הקריירה חלה השבוע התקדמות, אך יהיה עליכם לשים לב לפרטים. נאמנותכם תזכה להערכה.

סרטן (21 ביוני עד 22 ביולי)
השבוע ובשבועות הבאים הדגש הוא על הקריירה בה תיפתחנה בפניכם הזדמנויות חדשות. אתם עובדים קשה, אך ההישגים מורגשים – וזה כדאי. אין לכם זמן להרבה בילויים, אך זה שתבחרו בו יהיה מוצלח.

אריה (23 ביולי עד 22 באוגוסט)
זהו זמן מצויין לבילויים, ובתחום זה תהיה לכם פעילות ערה בעתיד הקרוב. קשר רומנטי קיים ילך ויעמיק. בתחום העסקים מישהו מנסה להאיץ בכם, אך אל תשימו אליו לב – פעלו בקצב שלכם.

בתולה (23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
זה הזמן להזמין הביתה שותפים עסקיים, ולערב בילויים עם עסקים. הבית חשוב מאוד בימים אלה; שימו את הדגש על ענינים ביתיים, ובקשו מבני משפחה האחרים להתגייס למלאכה.

מאזניים (23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
קניות ופנויות עשויים להתחיל השבוע בקשר רומנטי מחייב. בשבועות הקרובים אחדים מכם יחליטו להינשא. זה זמן מצויין לפעולות משותפות. תצטרכו משמעת עצמית כדי להתחיל בפעולות יצירתיות.

[illegible] (23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
[illegible] אתם עשויים לרכוש פריט חשוב לבית. [illegible] העבודה צפויות לכם הזדמנויות חדשות [illegible] פוטנציאל לרווחים נאים; אל תחמיצו אותן. [illegible] משפחה יקנה לכם מתנה שתשמח אתכם.

[illegible] (22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
[illegible] תופסת אצלכם חלק חשוב השבוע, [illegible] מכם אף יתחילו ללמוד לנגן בכלי מסויים. [illegible] שלכם, שבזמן האחרון היה ירוד, מת[illegible] זה זמן טוב ליצור קשרים חדשים.

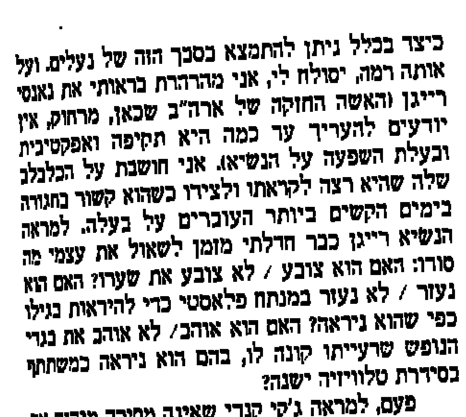
[illegible] (22 בדצמבר עד 19 בינואר)
[illegible] השבוע צפויים ימים שקטים שתוכלו [illegible] ליצירה, אך בהמשך תמצאו את עצמכם [illegible] אורחים בבית, ואולי עושים שיפוצים. [illegible] בחנויות "יד שניה" ולמצוא מציאות.

[illegible] (20 בינואר עד 18 בפברואר)
[illegible] שלכם סוערים מאוד בימים אלה, [illegible] עתה הרבה הזדמנויות חדשות. [illegible] למלא התחייבויות חברתיות גם [illegible] כך מסעירות, זה זמן טוב להיכר[illegible]

[illegible] (19 בפברואר עד 20 במארס)
[illegible] חברתיות תהיה כרוכה בהשלבות [illegible] הקרוב אתם עשויים להקדיש [illegible] ויהיו מציאות טובות. משימה [illegible] מאות מפחידה, אך חשד אינו [illegible]

פנטהאוז

ואל לב

מי האב?

באותו ערב היה אורי נרגש וחסר מנוחה. הוא ניסה לנסח לעצמו (והפעם לא בלשון משפטית) את המצב המוזר שנקלע אליו, כדי שיוכל אחר־כך להעביר את עיקר הסיפור לגליה. [illegible] איך, לכל הרוחות, תוכל לספר לאשתך סיפור [illegible] שכזה?

קצינת סעד של חטיבת חי"ר צפונית צילצלה [illegible] וביקשה להיפגש „בעניין אישי שאי־אפשר לדבר [illegible] בטלפון". הוא הסכים לפגישה, קבע מועד, [illegible] והיא באה למשרדו. ישבה שם, ממוללת בין [illegible] את הכומתה, נועצת מבטים כמסמכים שעל [illegible] הכתיבה כאילו מהם תבוא הישועה. לבסוף [illegible] – אל הנייר ולא אל אורי: „יש לי חייל אחד [illegible] שטוען שאתה... אבא שלו".

אורי לא ידע איך להגיב. מוח המשפטן שלו [illegible] להתמקד בעובדות ולהפרידן מעולם [illegible] ניסח את השאלה הבאה: בן כמה הוא?

„בן 20 וחצי".

קצינת הסעד דיברה במבוכה. לרגע, לאחר [illegible] מההלם הראשון, מצא את עצמו אורי נרחם על הנערה הזו, בקושי בת 20, שנאלצה לטפל בדבר כה עדין ומורכב. הוא העריך את אומץ ליבה.

היה לה קשה לדבר. חיפשה את המלים המתאימות שירגיעו גבר מבוגר, מסודר, בעל שם, שהיא מופיעה לפתע במשרדו לבשר לו שהוא אב לילד שלא ידע על קיומו. „תראה, הוא לא רוצה ממך שום דבר. כלומר, הוא לא מתכוון להתלבש עליך, להוציא ממך כספים. הוא פשוט שמע עליך מאמא שלו ורצה לפגוש אותך".

אורי חייך. לאחר ששמע את גילו של החייל, חש עצמו על קרקע בטוחה. הוא התרכז בנערה שמולו, בפרטים הקטנים שהעידו על החרדה, אומץ הלב, הבטחון בשליחותה, החשש מפני התוצאות. כל אלה נשקפו מפניה. ואורי, כבעל נסיון רב בטיפול בעדים נבוכים, חש הזדהות עם קשת הרגשות שהיא מתלבטת בה.

אבא של ילד שלא הכרתי מעולם? איזו אשה מסוגלת לגדל ילד, לספר לו במשך שנים שאי שם בתל־אביב גר אביו האמיתי ולהעניק ל„אב" הזה שם, זהות, כתובת? מה דחף אותה לכך? החיילת לא סיפרה לו אם אמו של הצעיר נשואה, אלמנה, גרושה, או שמא לא נישאה מעולם. ומי היא האשה הזאת? אורי הרי כבר ידע שלתביעה „אין קייס". הוא תפש את הצד שכנגד בטעות, ועכשיו כבר אינו חושש לחשוף את כל העובדות. לפי גילו של החייל, אין הוא יכול להיות אביו. בתקופה האמורה אורי וגליה שהו בארה"ב, ואם הגיל נכון – הגברת הזו מטפסת על עץ שלא יניב פירות.

אבל איך אתה יכול לספר לאשתך שאי־שם בארץ מגדלת אשה זרה בן ונותנת לו להאמין שאתה אביו? זו אמנם אינה האמת, אבל כל נימוקיו של פרקליט מלומד היכולים להתאים לאולם המשפט עלולים להתגלות כנשק חלוד מול אשה חשדנית.

אבל הוא חייב לספר לה.

בערב, לאחר שרינה הלכה לישון וניר נסגר בחדרו ללמוד לבחינה, אמר לה, מטשטש שיחת רכילות על הגירושים הצפויים של ידידיהם: „את יודעת, חייל אחד שלח אלי את קצינת הסעד שלו כדי לברר אם אני אבא שלו".

היתה שתיקה. פניה של גליה התחדדו, הקמט בצורת חצי סהר הקבוע בסנטרה כמו נהפך לצליקת, והיא התבוננה בו כצייד פרפרים הנועץ סיכה בפרפר נבחר באוסף שלו כדי לבחנו טוב יותר.

חשדנית או לא, גליה היא אדם מעשי, וגם אדם סקרן. היא הקשיבה; ולבסוף הציעה שייפגש עם החייל. לאורי זה נראה כהרפתקה שגעונית. אבל ניבע השופט המחמיר שנח על פניה של גליה הבהיר לו שכאן לא יוכל להניח לדברים ולהנות מן הספק. עליו לצאת מ„המשפט" הביתי הזה חף מכל פשע.

גליה הציעה שיפגשו בפנטהאוז. אורי סירב, מעדיף את משרדו. לבסוף התפשרו על "הספריה" שבכית הסופר, בית־קפה החביב על אורי.

החייל היה אמור להגיע לקראת 10 בערב. בקפה מישהו פורט על פסנתר, מוסיקה רכה ונעימה. עומרי, הבעלים, משוטט בין לקוחותיו, לוחץ ידיים, משוחח, מפקח במבט על המלצריות. אורי, שקוע בהרהוריו, ישב בשולחן פינתי.

מישהו התקרב לשולחן. אורי הרים מבטו ומצא עצמו מול צעיר במדים, שיער שחור, עיניים כהות. הוא התבונן בפנים האלה בסקרנות, בוחן ובודק. אבל כמו שציפה, הם לא נשאו אפילו תו אחד מפניו שלו. החייל הציג עצמו והתיישב, החליפו לחיצות ידיים. הוא היה גלוי ונמרץ. לא היו בו לא בושה ולא חשש. רק סקרנות. אורי תהה האם הצעיר סקר את פניו באותה דרך שבה הוא בחן אותו.

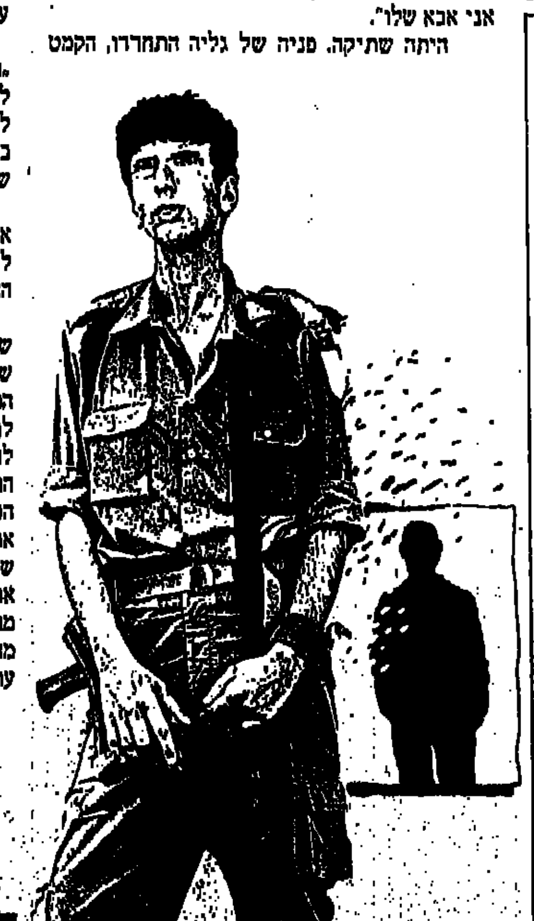
החייל דיבר כאילו שינן את דבריו חודשים ארוכים. אורי חש צער ורחמים כלפי הצעיר הזה שגדל בלי אב, שבמשך שנים רבות תקף את אמו, חותר אל סוד לידתו, עד שיום אחד גילתה לו האם שאכן יש לו אב, עורך־דין ידוע בתל־אביב. רק זמן רב אחרי־כן הסכימה לגלות לו גם שם, ונקבה בשמו של אורי.

למה? למה בחרה האשה. שבנה הציג עתה את תמונתה בפני אורי, תמונה של אשה שלא ראה מימיו, מדוע „בחרה" דווקא בו? הוא ראה בצילום אשה בעלת שיער שחור ועיניים מבוהלות, כאילו היא נושאת איזה עלבון. את האשה הזו לא ראה לפני־כן מימיו.

החייל דיבר על כך שהוא לא מצפה מאורי לדבר. „רציתי רק לראות אותך. עכשיו אני יכול לחזור בשקט ליחידה. אני לא אספר לאף אחד. פשוט רציתי לראות...". הוא קם ועזב את הקפה. אורי מצא את עצמו בוהה אל הספל שלא נגע בו ואל תמונת האשה שנעזבה על השולחן.

לפתע התקרבה לשולחנו מפינת החדר האחרת אשה שכנראה המתינה עד שהצעיר יעזוב, עמדה לצידו בכתפיים שחוחות. אורי התבונן ממנה אל הצילום שעל השולחן, ושוב עליה.

בת דמותה של האשה שבצילום דיברה בקול שקט, מתחנן, בעיניים עצובות, נעלבות, בשפתיים שאינן יודעות לצחוק: „אני מבקשת סליחה, לא התכוונתי לסבך את חייך, אבל כשבני התעקש שאתן לו שם, שם של אב, חיפשתי מישהו שהוא יוכל להתגאות בו... אתה מבין. לא תארתי לי שיום אחד הוא יחפש אחריך... כאשר קצינת הסעד סיפרה לי על הפגישה – באתי. חשבתי לדבר איתך לפני שיראה אותך, אבל לא הספקתי", והיא נעלמה באותה דרך שבה נעלם בנה. במין חיפזון מבוהל. משאירה אחריה את תמונתה. ואז, כאשר אורי הסיט את ראשו, ראה מולו את גליה, מחייכת. „צפוף פה היום", אמר, „יותר מדי אנשים הגיעו באופן מקרי בהחלט לקפה של עומרי...".

...דברים שרואים משם לא רואים מכאן

(המשך מעמוד 30)

...תיה. מתארת את הבטוח. שבתאי הגיע לקיצוניות ...ההוי. נגסין כתב תקדים לזה: העגום הוא העגום ...העגום. גם אם זה כתוב בצורה יפה במיוחד, זה ...הפסקה של ראייה פילוסופית מטאפיסית. ...ביום ממשיכים להתרחש, ואנחנו כישלנו. ...לסמרנות. אנחנו מפחדים. הספרות ... - ספרות מפחידה להרבה אנשים - עושה ...היא ואת שמכינה אותנו להלם העתיד".

...לא מסתכן בחציית הגבולות?

...אתה תחצה אותם בכל מחיר. היצורים עם ...הדוקות יגיעו. אתה יכול להרגיל את השינוי ...הספרות מבלי לשלם את המחיר, כי זה עוד לא ...המציאות, רק בספרות".

...הגבולות דקים, אפשרית גם מעידה...

„לא מאמין בפסיכיאטרים כמו שלא מאמין ...האינסטינקט האנושי מונע את המעידה. אנחנו ...הכמים ממה שנדמה לנו. יכולים יותר ממה ...".

מה, בעצם, המטרה?

„חיפוש אחר גאולה. גם אם הגאולה לא תמצא ...כאן ועכשיו, זאת לא סיבה לא לחפש. אין ...התנגשות בין ארוחת ערב מול הטלוויזיה לבין ...אחר הגאולה. כדי לחפש את הגאולה לא צריך ...לפנות, צריך לתת צ'אנס לספרות האחרת. אני ...הבדל רב בין הספרות לחיים. חלום שאדם ...יכול להשפיע על חיים שלמים. אנחנו, ...על תהליכי הרחקה".

אני שומעת תחושה של שליחות?

„את רוצה לעשות ממני ליצן בכתבה הזאת?"

אתה שירות!

„...חושב על שליחות עם כל הצניעות, עם כל ...אף אחד לא שלח אותי. בעיני, כל אחד יכול ...אני נגד סתמיות. סתמיות היא בינוניות. ...כלה הוא לקנות קפה בגלל פרסונה. להיות ...על תרבות צריכה על כל מה שמשתמע".

איפה אתה מועך?

„בזה שאני מתייחס לסביבה הנוחה באמצעי בטיחות, כבולם זעזועים. לא יודע אם הייתי גיבור כל כך גדול לו הייתי צריך להגיע ...עם כל שינוי הפרופורציות, עולה לי בראש ...לא יודע עד היכן רמת הסיבולת שלי היתה ...במצבים אחרים. הסביבה הנוחה שלי היא בולם ...טוב. אף פעם לא שוכח שהאנשים שמדבר ...יכולים לבוא מסביבת מצוקה או מסביבת ...לכן מדבר בערבון מוגבל. רק על שליחות, ...על פנטזיות. יכול להציע את המחשבות שלי. ...אני שלא אתנסה בכל".

...„הייתי ילד כשהחלטתי לברר מאיפה ...דחפתי אצבע למתג. מה שהרגשתי אז הוא ...שמשך אותי, את המוח שלי, לקיר".

מה המעניין לכל זה?

„...להתיישב בחצר ליד קן של נמלים ...שעות אחר נמלה. החל מהמחשבה הפיזיולוגית ...הנפיים שלה, וכלה במחשבה המיטורפת ...שהייתי הופך לנמלה ונכנס אחריה לקן. ...אני יכול להגיד שיש לי יכולת לחצות קווים ...הסכיזופרניה. לחובתי אני יכול להגיד שיש לי ...רצינית מידי לעצמי".

...חריפה?

„...מאד ויש מחיר. חי בחילוף חומרים מאוד ...לא להישרף מהר מידי".

...הגבולות?

„...עיקר יחיד הוא האושר של הילדים שלי. ...עד עליון. לא אעשה שום דבר שמנוגד ...האנושיים שלהם. הם לפני והם יחידים. גם ...גם שלי".

...הראשון?

„...בין גבולות דקים. יושב על סף התהום ...איזה כוח שומר עלי מליפול. לא בניתי ...ואולי נפלתי, ואולי אני יושב על ...שלי. לא יודע".

עד כמה אתה שקוף?

„אדם שקוף היה יכול לדבר איתך את כל הדברים שאני מדבר?"

מאיפה האהרוטיקה החזקה בטכסטים שלך?

„לכל אחד מפתחות משלו. בשבילי ארוטיקה זה אחד המפתחות החשובים. אני רואה ההיפך מהראיה הרומנטית שאומרת ששני החצאים האבודים של העולם יתאחדו סוף־סוף. כמו שאני חושב שאני הוא שני 'אני'ים, כך בעיני כל אהבה - משגל, מין - זה דבר נפרד. אין כלום בין ההוויה של אתמול בלילה לזאת של הבוקר. לא מדובר בעצם באותו אדם. מדובר באנשים שונים שהיים באותו אדם. הייתי אומר ככה: אני אוהבים".

מין מנוכר, אפשרי?

„אם לדבר על ההתפתחות שלי, ישנה התרחקות הולכת וגדלה מחיוב נלהב של הענין הזה לאדישות עד סלידה ממנו. סלידה מעצמי. כמו ללכת עם מכנס אחד ולחשוב שלובש מכנסיים. מאיפה החוצפה להשוב רגע מעשה ולראות דבר שלם".

איזה תרגום יש לסבל?

„הסבל זה הכל ועל כן לא כלום. סבל זה לקום בבוקר מהמיטה ולדעת שאתה עדיין קיים. להיות מאושר, ולדעת שזה יעלם ומחר הכל מתחיל מחדש. אין לסבל משמעות מיוחדת. כאן אני אקזיסטנציאליסט בעיני. אני סובל, נקודה, מה יש לי להשוויץ בזה? או: אני סובל, נקודה, אבל מתלהב מדברים אחרים".

מה עם חוסר מוצא?

„חוסר מוצא הוא הבעיה. חוסר מוצא הוא הסתמיות. אני הולך למכולת, קונה חלב, זה מאד חשוב. אבל מחר הוא יירקב, בין אם בצורת הפרשות מסריחות או קלקול חמוץ במקרר. אבל אני חייב לקנות חלב, כי אחרת אנחנו נמות. אני חוזר הביתה, אני כותב מאמר, סיפור, שיר, הם יחיו אחרי, תפסתי משהו, זה המוצא היחיד. טריוויאלי, אבל נכון. השלמתי עם העובדה שאני איננו פיזית, אבל הקיום שלו נשאר ביצירות שלו".

מה חושבים עליך אנשים, שכנים?

„אני בטוח שהשכנים חושבים שאני בן־אדם מוזר. כל אחד נותן פרשנויות משלו. נימוסים וחביבות עוזרים כאן".

בשיחה יומיומית, אתה מרגיש לפעמים, שונה, עליון?

„מאד קשה לי לענות לך".

אתה פוחד שתיפול למלכודת של התנשאות?

„פוחד מהבנאליות של הגדרה 'התנשאות'. בואי נאמר כך: אני מרגיש שאני ממילא מנהל דו־שיח עם רדיוס גדול יותר מאשר אלה שמדבר איתם באופן ממשי, באופן פיזי. אסתכן ואומר: אני מרגיש עצמי נמצא באיזשהי נוכחות הסטורית. זאת אומרת, בתוך רצף. הרצף הזה יכול להיות איום ונורא: כלומר, הלא־כלום חוזר על עצמו, אבל יכול להיות גם משהו חגיגי בזה שהתקשורת היא בטווחים גדולים. אני אומר לך משהו שהוא עור הסתכנות: לפעמים אני מעדיף לנהל דו־שיח עם ספר. ולא משום שזאת בריחה או התנשאות אלא משום שכמו שאמרתי לך קודם אני לא רואה את הספרים שונים באופן מהותי מהחומר הפשוט ביותר של הקיום היומיומי. אני רואה את הכל כרצף אחד. בלי פרטים".

איך תגדיר את התהליך?

„תראי, זה ניסוי, הכל ניסוי. ניסוי לא מוכרע. מי אמר שצריך להיות מוכרע, שצריך להכריע. זה יומרני לסכם. למרות שמרגיש תחושות דתיות מאד עמוקות, קשה לי להזדהות עם איזשהי תפיסה דתית, תפיסה דתית היא סיכום".

יש אצלך בריחה תמידית ממסקנות?

„תראי, את המסקנות כבר הוציאו בשבילי אחרים. הם הולידו אותי. עשו אותי יהודי משלם מיסים, נמצא בתוך מערכת. הדבר היחיד שאני יכול לעשות זה להגיד שכל זה בעיני כערבון־מוגבל. אני רוצה לשאול את השאלות מהתחלה. השאלות שלי הם בריחה ממסקנות שנכפו עלי. אני לא רוצה לקבל את כל העובדות. אני בעל שאלות. אפילו שנשארו בגדר שאלות. להעמיד את כל הדברים במבחן: מה שכן מפריע לי אצל אנשים זאת הקולקטיביות, העדר. אנחנו חיים בשיווי־משקל רופף. הפתרון הוא או אלטרנטיבה או לא להיות. אני מציע להעמיד הכל לעיון מחדש".

איפה האני המפוכח שלך לעומת האני הרומנטי שכותב שירים?

„קשה כנראה לתפוס את העיסר של הדברים שלי. אין 'אני' יש 'אנחנו'. ה'אני' המפוכח לא כותב שירים. ה'אני' המפוכח מתראיין. ה'אני' הרומנטי כותב שירים. סכיזופרניה היא מלה שבתאימה למקרים קליניים בלבד. הפיכחון שאת מדברת עליו הוא היכולת להסתכל כל הזמן על הדברים מהצד. אבל באופן פרטי אני מכריע לטובת הספרות הפנטסטית, ההלומית. דווקא הסתכלות ה'מולטי־מדיה' שלי מביאה אותי לבחור ברומנטי. כי אם הכל מוכרע רע, או בכלל לא מוכרע, בשני המקרים אני מעדיף לדבוק בפלא".

איזה מקום תופסת הנאיביות?

„תראי, המדרגות האלה בבית שמעלות או מורידים אותי קומה - נאיביות. אולי גם כפות הרגליים שלי נאיביות".

אתה לא מתעייף מזה שאנשים לא מבינים אותך, שעליך להסביר את עצמך?

„ההתעייפות היא מהניסיון וההתעייפות היא מלהיות לבד. להתעקש על שלך לאורך זמן, זה באמת דבר מאד מעייף. אבל יש הבדל בין לומר שאני חי בידיעה שהנס לא יקרה, לבין שזה קורה במציאות. כמה זמן אדם יכול להיות יוצא דופן באוניברסיטה, להיות שייך לממסד מסוים, לדבר ולכתוב נגד אותו ממסד? אפוריזם של ניטצ'ה, רומנטי להחריד, אומר: אנחנו עופות. עפים מעל הים עד שמתעייפים. פרצופה של העייפות בהעצרה, אינו מן המראות הנעימים לעין".

מה המסקנה?

„מסקנה עגומה שהכל פונקציה של נוחות. אנשים קוראים מה שדומה כבר, מה שנוח, לא מעזים להתמודד עם ההסתכנות שבחריג. זה מדהים שאנשים מוכנים להרוג ולהיהרג בגלל שטויות: צבע דגל, מנגינה שמכניסה בהם טראנס, מושגים כמו כבוד. ובסיכויים המועטים שיש להם להיות משהו משמעי, הם לא מסוגלים לעשות שום דבר. להסתכן בחשיפה אינטלקטואלית למשהו חדש - אנשים פה לא מסוגלים".

כלון, אנשים, ארוע חברתי, הם בשבילך דבר אפשרי?

„אפשרי בערבון־מוגבל. לפעמים אתה צריך לסלק את הסרהונות, להוריד מים, להתרענן. אחד משמש לשני צינור ביוב. אבל אם חשבת שעשית בזה את היומית שלך, או זאת טעות מרה".

מה לגביך מלכודת מכוונת?

„יתר פאתוס, רצינות יתר. אני לא חושב שמסתכן בגיחוך, אם ארע להימנע מהפאתוס אני לא מפחד משום דבר אחר, וגם את זה אני אומר לטעמי ברצינות ופאתוס יתר".

מי בכהנה שלך?

„קניוק, ניטצ'ה, יצחק אורן, אמנון נבות, הרבה אנשים אחרים מכילים את החומרים האלה ולא עושים בהם שימוש".

אורציון ברתנא לא אוהב את המילה תימהוני. מעדיף את הצרוף "הילד־השובב". אימאז' של קצת מוזר יכול לתרום לו. יחד עם זה, מאד היה רוצה לשמור על הטון החינני־ממזרי של הילד הבועט, שכולם, למרות הכל, מחבבים. כמובן, בתנאי שגם הבעיטה אסור לה לנפץ. הוא מפוכח מאד לגבי סוגי עונשים אפשריים.

במפתיע הוא שולף מן הזכרון, ברהיטות מדוייקת, אפוריזם אחר יפהפה שחיבר קפקא ברגע שכיח של עגמת נפש: „מצחו שלו חסם בפניו את הדרך, הוא שב ונחבט בו עד זוב דם".

בילי מוסקונה־לרמן

איך לדעת בקריאה ראשונה מה קרה בימה האחרונה.

מהיום אתה יכול לדעת מה קורה עוד לפני שאתה פותח עיתון. מעריב מגיש לך עכשיו את כל הנושאים שעל סדר היום בצורה המסודרת ביותר:

- עיקר החדשות, תקציר ענייני ומרתק של אירועי היממה האחרונה. כל יום, בטור הימני בעמודו הראשון של מעריב.
- תקציר נושאים הפותח כל אחד מחלקי העיתון: ספורט, כלכלה, פנאי וכו'.
- תוכן עניינים מפורט ומלא של כל הדברים המופיעים בעיתון - יום יום, בעמוד האחרון של מעריב.

זוהי הדרך הקלה ביותר עבורך לדעת יותר ו...מהר.
מה קרה, איך, היכן, מתי... ובאיזה עמוד אפשר לקרוא על זה. זהו שלב נוסף בכיוון של מעריב עכשיו - להעניק לך עיתון מלא עניין, תמציתי, מעדכן, קריא, ממודר נכון ומעוצב בצורה אטרקטיבית. כמו בחשובים שבעיתוני העולם, כמו שאתה צריך.

מעריב עכשיו
כי מדברים על זה אחר כך

בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע שבין 6.3.52 — 13.3.52. הנוסח המקורי נשמר.
ליקט: גבריאל שטרסמן.

מעריב

השבוע לפני 35 שנה

יוטל קיצוב גם על פילה

אם תימשך הסתערות הקהל על דג הפילה - כנראה לשם אגירה במקררים - תעיין המשלה בקיצוב דג פילה ומשרד המסחר והתעשיה כבר דן במצב.

לאחר שלפני שבועות אחדים נתגלה מחסור זמני בדג פילה, מרבה עתה הקהל לקנות דג זה, כפי שקרה גם במצרכים אחרים.

התצרוכת החודשית הממוצעת של דג פילה היתה 700-800 טונות (בדצמבר 723 טונה), ואילו מ-15 בפברואר עד 10 במארס שווקו 1250 טונות פילה. לדעת משרד המסחר והתעשיה באה עליה מרובה זו אך מפני שהקהל קונה כמויות גדולות יותר מן הדרוש לו לתצרוכת השוטפת ואם לא ייפסקו קניות האגירה ינקטו השלטונות אמצעים חריפים למניעתן.

פרחי ישראל על מצבת גנדי

„אנו מכירים ברגשות הידידות שרוחשת לנו ישראל, והרינו משיבים ידידות לעם העברי העתיקי" — כתב העתון „סאר־ ואש", הבטאון הרשמי של מפלגת הקונגרס ההודי, מפלגתי של נהרו במאמר שפירסם בתום שליחות ד"ר ו. איתן בהודו. בתמונה שהומצאה ל„מעריב" ע"י לשכת העתונות הממשלתית של הודו, מניח ד"ר ו. איתן זר פרחים ליד אנדרטה של גאנדי. מימין איתן: מגן ראש הטכס של הודו.

גירוש צפוי ליהודי בוקרשט

גירושים המוניים מבוקרשט וערים גדולות ברומניה לערי שדה, כדוגמת הגירושים בהונגריה צפויים ליהודי המדינה.

מוסרים, כי גירושים ראשונים מבוקרשט כבר בוצעו בראשית מרץ.

הממשלה הרומנית פרסמה חוק שלפיו נדרשים אנשים, שתפסו עמדות מיוחדות במשטר הקודם, בעלי אחוזות, מיניסטרים לשעבר, פקידים גבוהים בתקופת המשטר הקודם ואנשים „שלא השתלבו מבחינה כלכלית במשטר החדש", לפנות דירותיהם לאנשים יותר מהימנים ומסורים, שהבירה זקוקה להם. בוקרשט ומספר ערים אחרות הוכרזו כ„ערי פועלים" וכל אדם המחוסר עבודה למעלה משלושה חדשים יגורש מהן.

חוששים כי חוק הגירוש יפגע ביחוד ביהודים בגלל ההסתה האנטי־ציונית הגוברת ברומניה. יהודים רבים עלולים להכלל בסעיף החוק המדבר על „אנשים שלא השתלבו מבחינה כלכלית במשטר החדש".

7317 עזבו את הארץ

7817 יהודים עזבו את ישראל בשנת 1951, מוסרת לשכת הסטאטיסטיקה המרכזית.

את המקום הראשון בארצות ההגירה תופסת קנדה, שאליה היגרו 1473 איש, לארה"ב 958, לצרפת 825, לתורכיה 628.

אף לגרמניה היגרו 175 יהודים וכן לארצות שמאחורי מסך הברזל, להונגריה – 361 איש, לצ'כוסלובקיה 21, לפולין 17 ולרומניה – 20.

הבוקר יצאו במטוס אחר כלכד 23 תושבי הארץ, שהיגרו לקנדה.

טרומן: סכסוך ישראל — ערב — „פצע שלא הגליד"

בדו"ח הראשון של הנשיא טרומן על תכנית העזרה ההדדית של ארה"ב אומר הנשיא, שהסכסוך בין ישראל לשכניה הערביים נשאר בבחינת „פצע שלא הגליד, המדאיג את כל המזרח התיכון ומונע בעד גישה קונסטרוקטיבית לבעיות האזור בכללן". הדו"ח מגלה כי נעשים מאמצים להפרות את מדבר סיני על מנת להפשירו לקליטת פליטים ערביים.

אחד המקורות של בעיות המזרח התיכון, אומר הנשיא, הוא הפיגור הכלכלי בשטח החברתי והמשקי. הבצורת היא אחת הבעיות הקדומות של האזור, והיא הגורמת לכך שחלק ניכר מאוכלוסייתו חי ברמה מספיקה בקושי כדי קיום. כיוון שארצות האזור מתקיימות בעיקר על החקלאות וגידול הצאן, יש הכרח אוניברסלי בתכניות השקאה.

מפא"י תחרים מושב הסוציאינטרן

מפא"י לא תשתתף בכינוס האינטרנציונל הסוציאליסטי, שיתקיים בקרוב בלונדון, אף על פי שהיא עדיין חברה בארגון זה.

מרכז מפא"י החליט עוד לפני כשנה שלא להשתתף בכינוסי האינטרנציונל, במחאה על ההחלטה לקבל את הסוציאלדמוקרטים הגרמנים לארגון ואף לקיים כינוס בפרנקפורט שבגרמניה.

הודעה על החלטה זו נמסרה למזכירות הסוציאינטרן. הספק היחיד המטריד את מפא"י הוא, שבלגיתיים עלולים הערבים לנצל במה בינלאומית זו להתעמולתם נגד ישראל, מבלי שיהיה מי שישיב להם.

„לב מכאני"

במשך 80 דקה חי אדם בבית חולים בפילדלפיה באמצעות לב מכאני בעת ניתוח בלבו שפתח תקופה חדשה בתולדות הרפואה.

בשעת הניתוח להרתקת ספק שנתהווה באחד מן העורקים היוצאים מן הצד הימני של הלב, קיים מחזור הדם בריאה באמצעות משאבה מסוג חדש.

הניתוח הצליח כהחלט אולם בלבו של החולה נמצא עוד מום, שאי אפשר היה לתקנו על ידי ניתוח והוא מת מקץ שעתיים.

„ישראל יכולה לנהל מחקר אטומי"

אין כל סיבה שתמנע את ישראל מפיתוח המחקר האטומי – אמר לי פרופ' ג'ארבין, יו"ר ועדת האנרגיה האטומית הצרפתית, שהגיע לישראל לביקור של שבועיים בארץ, באורח הממשלה ומכון וייצמן למדע.

פרופ' ג'ארבין, שהירצה אמש בפני החוקרים של מכון וייצמן על בעיות האנרגיה האטומית, אמר, כי כה, כשעה שמדינות גדולות יש להן הציוד הדרוש, יכולות מדינות קטנות לספק את חמרי הגלם שיאפשרו את השימוש בציוד ולהצעיד את המחקר האטומי.

חורשה תפריד בין מפא"י למפ"ם

120 חברי מפ"ם מהמשק הותיק תל־יוסף יעברו בימים הקרובים לבית השיטה.

המרכז החקלאי יחליט בקרוב על הגורל הסופי של משק עין חרוד. חברי מפ"ם מציעים שהמשק הקיים יחולק לשני משקים נפרדים וכי תינטע חורשה ברוחב של 50 מטר בין שני המשקים. חברי מפא"י מציעים שהמשק החדש של חברי מפ"ם יוקם מעבר לכביש מולדת, כ־300 מטר מגבולות עין חרוד.

ריילי הציע פגישה ישראלית — מצרית

הגנראל ריילי, ראש מטה ארים, הציע לכנס את הוועדה הישראלית־מצרית העליונה לשם דיון בבעיות השנויות במחלוקת בין ישראל ומצרים.

ההצעה הועברה לישראל ולמצרים באחר, אולם מצרים לא השיבה עוד להצעה זו.

השהייה זו מתפרשת בחוגים מדיניים שממשלת מצרים אינה עדיין מוכנה לשבת עם נציגי ישראל גם לשם הסדר בעיות שבזהות השקעה... בה לתוצאות המו"מ האנגלי־מצרי.

מועדון מטיילי מעריב

פרטים: „מועדון מטיילי מעריב"
מערכת „מעריב" רח' קרליבך 2, תל-אביב, טל. 03-439207
פתוח ברציפות בין השעות 8.30 עד 17.00

מועדון מטיילי מעריב

חופשות בארץ

★ **פסח כהילכתו.** במלון חנסיכה בנתניה, למשפחות שומרות מסורת. 8 לילות פנסיון מלא, כולל ליל הסדר. 656 ש"ח לאדם בחדר זוגי. ביצוע: "גשר".

★ **פסח בצפת.** שלושה לילות במלון "נוף הגליל". 190 ש"ח חצי פנסיון. 17-20.4.87.

★ **מצוקי דרגות.** פסח במדבר יהודה 14-16.4. 126 ש"ח לאדם בחדר זוגי. לילד (עד 12) בחדר ההורים – 86 ש"ח.

★ **פריחה בגלבוע.** סיורי יום באפריל באיזור הגלבוע. תאריכי יציאה: 4.4, 16.4, 20.4. המחיר 25 ש"ח.

★ **חמת גדר, עין־גב, טבריה.** יום כיף משולב בנסיעה באוטובוס לחמת־גדר (חוות התנינים), צהריים במסעדת הדגים של עין־גב ושייט בכיוון אחד לטבריה ומשם באוטובוס לת"א. תאריכי יציאה: 28.3, 31.3 (יום ג'), 11.4. המחיר 42 ש"ח.

★ **החרמון וצפת.** יומיים בגליל, ביקור בחרמון, לינה ב"נוף הגליל". 20-21.3.

★ **יום בחרמון:** שבת, 28.3.

★ **שבוע ציור בצפת.** לחובבי ציור בטבע, פעילות בנופי צפת והסביבה. 5-9.4.87.

★ **אמציה.** טיול יום, ביקור במערות חזן ובמוזיאון הבדווי. 21.3.87.

★ **ברכב מדברי.** יום טיול ברכב פתוח. המחיר: 36 ש"ח. יציאה: 16.3, 21.3.

★ **גלישה:** ביה"ס לגלישה "מצוקי דרגות", קורס בתאריך 7-9.5.87.

שורשים

שני סמינרים

★ **המשיח והשקר – שבתאי צבי**
מלון ניר עציון 27-28.3.87

★ **מהאסיים ועד נטורי קרתא**
אילת, 21-24.5.87

מיוחד לקוראי

טיולי פסח ואביב

עם מדריכי „נאות הכיכר"

★ **תורכיה.** טיול קלאסי של 15 יום, יציאה: 3.4, או טיול קצר של 8 ימים לאיסטנבול והחוף המערבי, יציאה: 6.4; 17.4.

★ **יוון.** מסלול קלאסי של 15 יום כולל איי הים האגאי, יציאה: 3.4; 6.7, ומסלול של 11 ימים – בעקבות 3 תרבויות. יציאה: 3.4; 6.7.

★ **יוגוסלביה.** 16 יום. יציאה: 15.4; 26.5; 24.6.

★ **יוגוסלביה – אוסטריה.** 17 יום. יציאה: 12.4; 17.5; 14.6.

★ **יוגוסלביה – הונגריה.** 18 יום. יציאה: 5.4; 10.5; 7.6.

★ **הונגריה.** 8 ימים. יציאה: 5.4; 10.5; 7.6.

★ **קניה.** טיולי ספארי של 17 ו־10 ימים. יציאה: 8.4.

★ **ספרד ופורטוגל.** מסלול קלאסי של 15 יום. יציאה: 9.4; 28.5; 25.6.

★ **מצרים.** מסלול קלאסי של 8 ימים. יציאה: 5.4; 10.4; 11.4; 14.4. מסלול של 6 ימים למצרים תחתית. יציאה: 14.4.

★ **למצרים באוטובוס.** טיול אמצע השבוע וסופשבוע ארוך לקהיר. יציאות בימי ראשון (4 לילות) וחמישי (שלושה לילות).

★ **סקנדינביה.** מסלול קלאסי של 18 יום, יציאה: 28.5.

פרטים: מועדון מטיילי מעריב, רח' קרליבך 2, ת"א טל. 03-439207

תיאטרון בלונדון עם עודד קוטלר

★ 10 ימים ★ 5 הצגות ★
תאריך יציאה: 12.4

★ 7 ימים ★ 4 הצגות ★
תאריך יציאה: 15.4

מועדון הבריאות של דליה ניר

„מועדון מטיילי מעריב" בשיתוף עם „משקל קל"
מודיעים על

מחזורי נופש והרזייה

במלון „פאלאס" בנתניה, בפיקוחה של דליה ניר

„שבוע הנופש וההרזיה" מתחיל ביום ראשון בשבוע ומסתיים ביום שישי. מדריכה צמודה לכל מחזור. האירוח במלון הוא על בסיס פנסיון מלא ויכלול שלוש ארוחות עשירות, אך דלות בקלוריות.
מחזור ראשון: מיום ראשון, 22 במארס, עד יום שישי, 27 במארס.
מחזור שני: מיום ראשון, 26 באפריל, עד יום שישי 1 במאי.
מחזור שלישי: מיום ראשון, 24 במאי, עד יום שישי, 29 במאי.
המחיר: 435 ש"ח לאדם בחדר זוגי, כולל כל המסים. תוספת ליחיד בחדר: 20 ש"ח ליום.
פרטים: „מועדון מטיילי מעריב", רחוב קרליבך 2, ת"א, טל': 03-439207 „משקל קל", טל': 03-236043.

אנטרטיימנט - הנאה שלמה בחצי המחיר

בספר ההנחות "אנטרטיימנט ישראל 87" תמצא 600 שוברי הנחה של 50% או "שניים במחיר אחד" למסעדות, ארועי תרבות, ספורט, תיירות ונופש וכן הנחות ייחודיות בתחום הצרכנות.

ערכן הכולל של ההנחות בספר עולה על $5,000. ניתן לנצל אותן במשך כל השנה על־ידי כל בני המשפחה. ההצעות מכסות את כל חלקי הארץ ותוכל להנות מהן גם בטיולך באירופה ובארה"ב. די להשתמש בספר 6 עד 8 פעמים כדי לכסות את הוצאות רכישתו, ועדיין נותרות בידך אפשרויות רבות ומגוונות להמשיך להנות ולחסוך לאורך כל השנה.
במשך שנת 1986 הצטרפו למועדון אנטרטיימנט, המונה כ־3 מליון חברים בארה"ב, קנדה ואירופה, למעלה מ־10,000 חברים חדשים בארץ.
הצטרף אל מיליוני האנשים הנבונים היוצאים לבלות בהדירות גבוהה יותר, מנסים דברים חדשים, נהנים וחוסכים.

מחיר לחברי המועדון - 78 ש"ח בלבד (ב־3 תשלומים).

אנטרטיימנט ישראל 87.

מועדון מטיילי מעריב

אל:
מועדון מטיילי מעריב רח' קרליבך 2, תל-אביב 67132
טל. 03-439111
תושבי חיפה והצפון (מהדורה צפונית) יפנו ל"טרליס תיירות ונופש", רח' חורב 12, ת.ד. 7648, חיפה. טל' 04-258228
נא לשלוח אלי את ספר ההנחות "אנטרטיימנט ישראל 87".
מצורפות בזה 3 המחאות ע"ס 26 ש"ח כ"א (מזומן - 60-30 יום).

שם משפחה	שם פרטי	מס' טלפון
רחוב	מס'	עיר	מיקוד

15.3-20.3.87

לכני נשים

במשביר לצרכן

15% הנחה

• חזיות
• תחתונים
• מחוכים
• חלוקים
• כותנות לילה
• פיג'מות

מבחר עשיר וחדיש של מוצרי היוקרה Marks & Spencer

St Michael

המבצע מתקיים גם בחנות St Michael בקניון אילון

כל מוצרי Helena Rubinstein
20% הנחה

25% הנחה

קניית השבוע
חולצת כציבא
רק 29.90 ש"ח
עד אזילת המלאי

ועוד הנחות במחלקת התמרוקים

...על כל פיפס מקבלים בכל בתי הכל-בו של המשביר לצרכן ישראכרט

חדשו את חדר האמבטיה עם
מגבות ורדינון
על כל מגוון מגבות ורדינון
30% הנחה

הגרלה
הגרלה כזאת עוד לא היתה
חדר אמבטיה חינם!
הפרס כולל אמבטיה, כיור עם רגל, ברז מיקסומט, אסלה עם מכסה, חרסינה 15 מ"ר, קרמיקה 3 מ"ר (ללא הרכבה)

תוי קניה של המשביר לצרכן - מתנה שכדאי לתת - מתנה שכדאי לקבל

פרסום הרשת

